

Ljubljanski

ZVON

LETO
VII.

ZVEZEK
3.

1887.

Vsebina 3. zvezka:

1. Gorázd: <i>Iz popotnega dnevnika. 1. Sopotnik. 2. Mohamedánki.</i> <i>3. V begovi džámiji. Pesmi</i>	129
2. S. Savec: <i>Postillon d' amour. Povest. IV. Na morji</i>	130
3. Josip Stare: <i>Pisma iz Zagreba. XV.</i>	137
4. I. Trdina: <i>Bajke in povesti o Gorjancih. 34. Stražáni</i>	142
5. A. Fekonja: <i>Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?</i>	147
6. Črnogorka: <i>Zgodnja cvetlica</i>	154
7. Ivan Šubic: <i>Rastlinske bolezni</i>	154
8. M. Cilenšek: <i>Kaj pripovedujejo ob Ložnici I.</i>	157
9. Gašpar Križnik: <i>O lepi kraljičini. Národna pripovedka iz</i> <i>Motnika</i>	162
10. Rádinski: <i>Drobne pesmi</i>	163
11. Janko Kersnik: <i>Testament. Povest. III.</i>	164
12. Jos. Apih: <i>Plemstvo in národni razvoj I.</i>	170
13. Književna poročila: II. V. Oblák: <i>2. Der Lautwert der Nasalvocale im Altpolnischen.</i> — <i>3. Die serbischen Dynastien Crnojević.</i> — <i>4. Akcentat i metar junačkih narodnih pjesama.</i>	176
III. Fr. Hubad: <i>Imenitna knjiga Krekova. Dalje</i>	181
14. M. Trnovec: <i>V zaščitenje.</i>	183
15. Listek: <i>Nove knjige slovenske.</i> — <i>Slovenski pisatelji Liška, Lisker in Gíngermajer.</i> — <i>»Kilaj izidejo zopet Drobtnice.«</i> — <i>Ruska književnost.</i>	
16. J. Kalan: <i>Šah</i>	192

Četrletnim naročnikom, katerim z denašjo številko poteka naročnina, pridejali smo danes pošto nakaznico. Prosimo jih, naj blagoizvolijo svojo naročbo kmalu ponoviti, da jim bomo mogli list redno pošiljati.

Nov raznašalec zadnje številke ni prinesel vsem ljubljanskim naročnikom na dom, ker ni vedel njih stanovanja. Vse take gg. naročnike prosimo, naj nam blagovoljno oprostite to nepriliko, in naj odslej vselej, kadar bi ne prejeli kakšne številke, reklamujejo list naravnost pri upravnistvu v Gospodskih ulicah, 14. Prosimo jih pa tudi, da naj takrat, kadar se naročajo, vsak natanko pové svoje stanovanje, ker mi ne moremo vedeti za vsakega, kam naj se mu list nosi.

Upravnistvo.

Listnica: Rev. J. M. Solnce v Sev. Ameriki. S poslanimi novci je »Slov.« plačan do konca leta, »Slov. Narod« do 16. junija 1887. — G. Jos. Pleteršnik v Kr. Gori in g. K. Pleiweis na Dunaji: Ker smo naročnino Vašo prejeli za vse tekoče leto že od druge strani, naročeni ste s poslanim zneskom do konca junija 1888.

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Štev. 3.

V Ljubljani 1. marcija 1887.

Leto VII.

Iz popotnega dnevnika.

1. Sopotnik.

Maglaj.

Govôri, le govôri
Tovariš novi moj!
Ne veš, kakó mi prija
Prekrasni jezik tvoj.

Kak smelo turban beli
Na glavi ti sedí!
Obleka slikovita
Baš divno ti stojí.

Zdaj noge gracijozno
»Podkrižal« si . . . lepó!
Še čibuk dragi v usta,
Pa pušiva . . . takó!

Z obraza že ti čítam,
Da moslem ti si vnet,
Jeruzalem je — Mekka,
Vzor tvoj je Mohamed.

Govôri, oj, govôri
Premili jezik svoj,
Da zabim Mekko sveto,
Da zabim turban tvoj!

Tvoj jezik moj je jezik,
Čuj me, prijatelj ti!
Slovanska sva si brata,
Ej, jedne sva krvi!

2. Mohamedánki.

Sarajevo.

Čemu gosta tá koprena,
Ki zakriva lica kras?
Kaj je mislil prôrok modri
Zagrnivši ti obraz?

Hoče prôrok mar zavidni,
Naj le mož te gleda tvoj? —
Ali je kot stvar nečisto
V koran te zapisal svoj? —

Nikdar sanj ne sanjaš zlatih
O svobodi kristiján? —
Robstva jarma ne občutiš,
Harem ni ti — pretesán?

3. V begovi džámiji.

Sarajevo.

Sezúj se! opómni me hodža,
»Prijatelj, tá dom je svet;
Sam Allah časti se tu višnji
In prôrok njegov Mohamed.«

V mošeji sva krasni, a — tiho!
V molitvi vtopljeni so baš!
Na čilimih klanja do zemlje
S prosjakom se vred bogatíš.

Skoz kúpolo solnce poldnevno
 Na vérnike sije z nebes,
 Na turbane pisane sije
 I vmes na rudeči fes.

Na ustnih trepeče jim »Allah!«
 Na íztok jim sili okó . . .
 O kake goreče molitve
 Iz duše globíne jim vró!

Ne moti vas »tujete« jedini,
 Stoječi med vami neznáu? . . .
 Oj, videti hotel sem samo,
 Kak Allaha moli — Slováu!

Po svoje jaz, ví pa po svoje
 Kot brat je částimo Bogá,
 Molitev je dobra i vaša,
 Če dobrega vzdih je sreá.

Skoz kúpolo solnce poldnevno
 Na brate tu sije na nas . . .
 Le mólite, skoro da pošlje
 Nam »Allah« naš véliki čas!

Gorázd.

Pojasnila. Moslem, plur. moslemín, *mohamedán*; znano je, da so mohamedánke (bule) zagrnene z belim neprozornim velom ter da se smejo razgaliti po koranu, sura 24., samo pred svojimi soprogí, pred roditelji in najbližnjí rodbiní; hodža je *mohamedanski duhovnik*; džámija, *mošeja*; dž. »begova« — Gazi Husrev-beg — je poleg »careve« najpépša v Sarajevu; čilim, *preproga*; »Po jeziku i krvi smo vaša braća«, rekel mi je hodža v begovi džámiji. —

Pisatelj.

Postillon d' amour.

Iz spominov dalmatinskega slikarja. Priobčil S. Savec.

IV.

Na morji.

Vi znate več jezikov!« to so poudarjali Rusi Cetinovičevim ugovorom. Ali za Boga, kaj mu pomagajo tù njegoví jeziki? Vleče na uho pogovore sopotnikov, povelja částnikov, ujame kako znano besedo, govornice pa ne razume kar nič. Vražja angleščina! Saj se je je vendar toliko učil, da mu je kak angleški čásnik po večini razumljiv. Ti Angleži pa izgovarjajo svoj jezik vse drugače, kakor ga pišejo. Poskusi z nemščino. Ogovorjeni ga začujeno pogleda, drugi kaj nerazumljivega odgovorí, tretji se porogljivo nasmehne. Toliko muke je svoje dni delala blažena nemščina mladeníču, lomila mu jezik, toda pri prvem koraku med širji svet ga pustí njena razvpita moč čisto na cedilu! Osamljen sredi ljudij, poln nejevolje náse in na ves svet, na angleški še posebe, zrè v enakomerno nizko ob-

režje na zahodu, dokler dež in mrak ne zagneta vse v tmino. V svoji kabini položi utrujene ude na ozko posteljo ter jame premišljevati opasni svoj položaj. Zdaj vsaj utegne baviti se tudi s svojimi stvarmi. Sicer te stvari niso prav nič zamotane, sezajo mu pa globoko k srcu, tako globoko, da mu leze kaplja za kapljo po lici v črno brado, ko zbira misli za pismo na mater v Dubrovnik, ko premišljuje, kako naj bi razložil stari majki povod in namen dolzega potovanja, da bi menj mučil njeno skrbno ljubezen. Izmed vseh bitij, katerih se je oklenila njena blaga duša, ostal ji je on jedinec — jedina tolažba in jedino veselje njenih starih dni. Sklene za trdno, da mu bo prva pot po vrnitvi v Dubrovnik. Ostati hoče pri ljubi majki ne le par tednov, temveč vse leto, vedno, dokler je ne pokliče mili Bog pred sé.

Na jutro stoji brod pred Ankono in ostane tu vse dopoldne. Ima dovolj prilike iti v mesto in zagotoviti pismu na mater varno pot. Vrnivši se na »Pero« začne iskati mirno in hladno kluč do angleščine. Ker se mu ni posrečilo z visokorodnimi pasažirji prvega reda — mesec dni pozneje je spoznal dva sopotnika iz Nemčije, katera sta zatajila svoje nemštvo, akoravno sta le za silo lomila angleški — pregleduje brezobzirno bitja nižje vrste, mašinate, kuharje, strežnike, dokler ne sluti v drobnem možičku zamókle kože in neangleške gibčnosti zaželjenega človeka. Ko ga naš slikar ogovori za italijanskega domorodca, tedaj se óni, podnadzornik strežnikov, kaj radostno nasmeje in je takoj pripravljen ubogemu Cetinoviču žrtvovati vse proste ure do Aleksandrije za večjo slavo Italije in za dober denar. Mož sicer ni sila učen, toda jeziček mu tče gladko in kmalu priúči Cetinoviču, kako je treba potisniti spodnjo čeljust malo naprej, da se zaletuje jezik prav na zobe in se izvablja tisti glasovi, svojiski John Bullu. Kakor pred tolikimi leti, ko so zabičevali v Dubrovniku Peterčku, kako se glasi »mensa« v genitivu in pluralu, uči se zdaj Peter gramatiki, piše naloge in jih prebira svojemu zgovornemu pomočniku. Ko se ločita v Aleksandriji, ni mojster nič menj zadovoljen s hitrimi napredki svojega učenca, kakor ta sam.

V Sucezu se prepriča, kako resnična so poročila kneza Lievna, kar se tiče guvernante in vstopi lehkega srca, že po notranjem in zunanjem človeku »gentlemanlike« potnik na »Peshawur«, velik in eleganten nov angleški brod, na katerem se je zbrala obila družba, odlikujoča se po izborni dostojnosti dam in damic. Potniki prebijejo na potu po Rdečem morji in po širokem Indskem oceanu skoraj tri tedne stisnjeni na prostor zadnjega krova in salona; ni tedaj težko seznaniti se na več stranih. Cetinovič je odložil svojo malobesednost, smelo se spušča v

razgovore, celó do dvorljivosti proti damam se povzdigne in jim napravi s tem kako zabavico, da nariše s posebnim naglašanjem neprilicnih svojstev bolj markantnejše ali menj priljubljene osebe krova. Seveda ima njegovo početje le ta sebičen namen, vaditi si jezik in uho za zdaj jedino vzveličevalno angleščino. »Če znate angleški in malo francoski, odprt Vam je ves svet«, zatrdi mu marsikdo in ga radovoljno podpira v iskrenem naporu povzdigniti se na »vrhunec civilizacije«; saj pravi, trdi Anglež stoji tako trdno na tem vrhuncu, kakor koraka Francoz na »čelu naobraženosti«.

Kadar pokaže Indski ocean ljubeznivo svojo stran, zmagovalna je lepota njegova in očaruje vsakega potnika; tem močneje vpliva na umetniškega duha, ki je toliko bolj pripravljen prejemati v sé in uživati nove, izborne prirodne krasote. Kako bi se ubranil Cetinovič tej poeziji podnebj! Čas, katerega je imel Cetinovič na lepem tem potovanji obilo na razpolaganje, porabi v to, da opiše dozdanje svoje dogoúke v obširnem, gorko pisanem listu Aleksandri, katere podoba se mu je živo vtisnila v srce. Pismo misli oddati v prvi postaji na Ceylonu. Kmalu se vzdignejo iz morja gorati Ceylonski bregovi, zaviti v temnozeleno odejo do najvišjega vrha, potniki se pripravljajo zapustiti „Peshawur“, in tudi naš poslanec gre na suho zemljo.

Ko stopi v agenturo P & O (tako nazivajo zaradi krajšega izgovora parobrodsko angleško društvo), posluži se prvokrat tistih v notar-skem pooblastilu dovoljenih katerih koli si bodi pomočkov. Ker so že v Suezu in še bolj v Adenu dotični gospodje neradi odgovarjali na vprašanja zaradi guvernante in kazali veliko rađovednost in zvedavost njemu nasproti, skoval si je in skrbno poangležil bajko, ki mu odpre brez ovir pasazirske knjige. Vpraša torej po sestri svoji, poročeni Seamens. Oče, pomorski kapitan iz Dalmacije, jemal je sestro s seboj v Aleksandrijo, kjer se je seznanila s trgovskim zaveznikom očetovim, z gospodom Seamensom. Moža sta se sprla; navzlic temu in proti izrečni volji očetovi se je sestra poročila. Na smrtni postelji je pa oče naročil Cetinoviču, poročiti sestri očetov blagoslov in izročiti ji delež precejšnje očetove zapuščine. V tem je gospod Seamens odpotoval na vzhod in sredi nezgotovljenih trgovinskih poslov nekje umrl. Sestra je šla z detetom za njim. Pismene pozvedbe so bile brezvspešne, Cetinovič torej ne more drugače izpolniti očetove oporoke, kakor da potuje in jo poišče osebno.

Tù zvé, da se je odpeljala »preljuba sestra« brez postanka v Singapore. Iz potnega svojega programa sme torej Avstralijo izbrisati in brez zamude odriniti po istem potu za guvernanto.

V.

Singapore.

»Peshawur« odpelje večino svojih potnikov v Madras in Calikut, nekajjih prestopi na avstralski brod, mala pečica, po dolgem potovanji dobro seznanjenih, zasede nekaj kabin na parobrodu »Travangore«. Družba P & O iz Indije v vzhodno Azijo nima sila prometa, tekmuje ji samó francosko parobrodsko podjetje; zato vozijo tod starejši, menj hitri brodi, ki ne podajajo tako elegantnega komforta, katere pa vodijo starejši, jako izkušeni in zanesljivi častniki. Potnika osupne takoj pri vstopu raznovrstno orožje, puške z bajoneti, revolverji, težki kratki meči in sekirice, vse najboljše, novo blagó, v bližini zadnjega krova v redu nastavljeno. V tako zvanih soteskah med Maláko in Sumáto, tudi še v nižjem delu južno-kitajskega morja še dandanes evropska mornarica ni zatrla popolnoma grozovitega morskega tolovajstva; pomorščakom na brodu, pravim Malajcem, tudi ni nikdar popolnoma zapati, in ko bi brod po kaki nesreči moral k bregu v teh krajih, tedaj je orodje tem potrebnejše, ker prebivajo tod okoli krvoloki malajski rodovi. Vendar kako lepi so ti bregovi, ti otoki in otočiči sredi vedno mirnega morja! Sem bi stavil človek raj, kjer neprestano poletje in neusahljiva plodnost zemlje obilno skrbita za vsa živoča bitja. Kako mogočno razodeva tu priroda najbolj bliščeče krasote svoje na zemlji in na nébu! Najživejša domišljavost ne more zlagati tako smelih in veličastnih podob, v kakeršne izpreminja rahli vetrič zdaj težke gromaste oblake, zdaj lahke meglice. Kako pride v ta čaroben kraj óni-le zapuščeni brod? Glej, blizu tam leži brez jader, na visokih jamborih, mrtev, brez vsakega znamenja živih bitij na njem. Radovedno vprašujejo potniki, so li zapustili brod mornarji, ker niso mogli v tem pasu brezvetrij tako dolgo dalje, da jim je pošla pitna voda ali celó hrana? So li poklali posadko do zadnjega moža razbojniki, ki nikdar ne prizanesó nikomur, kdor bi mogel pričati o grozodejstvu? Nikdo ne more dati odgovora, parnik sopiha dalje in marsikateri potnik se znebí nekega tesnega čuta, ko pade sidro pred Singaporom, tem najlepšim izmed mnogobrojnih biserov angleške krone.

Brod se bo mudil tu cela dva dni. Ne le potniki, tudi kurjači, pomorščaki, vsak, kogar poseben posel ne zadržuje, gredó takoj na suho, ogledavat si krasote tropskega svetá iz bližine, drugi olajšat svoj mošniček zlatov in srebrnjakov v hišah za razveseljevanja in zabave. Tu najde vsak svoj račun. Gentleman se sprehaja po prostranih, senčnatih šetališčih ter ogleduje okolico iz trdnjave, ki se široko raz-

teza na holmu, nadkrilujočem zaliv in ravnico. Najlepši del te ravnice, v sredi pod trdnjavo, pridržali so Evropci seveda sebi za velika javna poslopja, klubske hiše, za obširne magacine, za veliko cerkev. Na desni je velika kitajska naselbina, kjer vlada neutrudljiva pridnost in delavnost; na levi so se zbrali drugi Azijati, ki častijo preroka in ljubijo mir záse in še bolj za hareme in haremčke, skrite v senci visokega, košatega drevja. Po bližnjih in daljnih gričih okolice pa gledajo iz gostega zelenja bele hiše in palačice, stanovanja bogatih trgovcev; privražajo se v mesto le za nekoliko ur opravljat posle svoje, sicer pa žive, kakor mali bogovi. Tù in tam iztakne šetalec tudi še borno kočo domačih ljudij, stavljeno na kole od palic in palmovega listja. Bistroumni Evropec in vstrajno delavni Kitajec si podajata tù roke, pred njima ginejo domači deželani, kakor kafra.

Kraj je bil tudi Fanici všeč. Cetinovič pozvé, da je tukaj pretrgala potovanje za dva tedna in odšla s poslednjim poštnim brodom v Hongkong, torej naravnost v Kitaj. Cetinovič ima pa rešiti še drugo važno vprašanje, gre li v Maniljo ali v Hongkong? Nastanil se je v prid pozvedovanj v najboljšem hotelu. V igralni dvorani sredi vrta se zbira evropski živelj, tù sedé na prostornih naslanjačih, ali ležé in se zvirajo na vsak mogoč način gospodje, sklepajo kupčije, igrajo za visok denar, pri drugi mizi polivajo prosti pomorščaki šampanjca, kakor bi bila voda. Cetinovič se stisne v kot in preiskuje časnike iz vzhodnih kolonij, bi li našel kako vest o ruski ladiji »Svetlani«. Ni veliko, kar najde, jedino sledeči telegram v „Straits Times“ iz Manilje: Na potu iz Manilje je razpočil kotel na „Svetlani“, ranjenih je nekaj mašinstov. Brod bo nadaljeval pot v Kitaj, kjer bo véliki knez Vladimir obiskal večja pomorska mesta.«

To zadostuje Cetinoviču, da se odloči naravnost za Kitaj in da izpusti Maniljo, kamor bi morda že prepozno prišel. Akoravno je zaradi prave smeri potovanja svojega dovolj umirjen, vendar želi zvedeti, kje se je mudila Fanica. Gospodar hotelu je nepristopno visok gospod, ki se z gosti le toliko meni, da jim pri obedu predseduje. Kaj, ko bi s kitastimi možmi poskusil, meni slikar, ki tako spretno strežejo, brzo in neslušno, kakor duhovi. Ko ga spremi visok suh Kitajec, zagrnjen v dolgo, snežnobelo srajco dolgih rokavov, v spalno sobo in pokaže, kje naj se zapiše gost v potniško knjigo, zahteva Cetinovič še óno iz prejšnjega leta. »No ken« — ne more — meni Kitajec in stoji nepremakljivo. Slikar seže v žep in pokaže rupijo. Dolgin se ne gane. Ko mu pa obvisijo drobne oči na rumenjaku, blisne mu lahek smehljaj po velem obrazu, in izgine. Kmalu prinese knjigo,

pa ne prvi, ampak drug Kitajec, moleč ob jednom dlan, da bi sprejel zlat. Guvernantin podpis, katerega ni težko najti, prav njene svoje-ročne poteze, razveseli Cetinoviča, kakor bi gledal sled njenih stopinj. Aleksandrino neomahljivo upanje se ne vidi mu več tako naivno. Veliko je vredno, da je bila gospá Seamens že tù očitvidno brez vse skrbi in ni iskala nikakeršnih ovinkov več.

VI.

Hongkong.

Dober parobrod prepluje južno-kitajsko morje v osmih dneh, »če monsun dopušča«, kakor pristavlja previdno uradno izvestje družbe P & O. Če pa „monsun“ tako močno in tako neprestano redno piše iz severa, kakor natančen stroj, če dan za dnevom vzdiguje proti brodu valove enakomerne, kakor velikanske brazde, naveličajo se ga tudi stari pomorski medvedje do cela in se ozirajo poželjivo proti severu, kdaj se pokazeta iz peneče vode dva suha, rjava robova, »brata« imenovana, ker za njima poneha dolgočasni veter. V jutro 6. dné aprila je morje oživljeno z ladjicami in džonkami čudnega, skoraj smešnega stroja, ki se zibljejo med skalnatimi otoki. Ljudje isto čudne in neznane oprave izmetavajo in vzdigujejo mreže. Ko zavije brod mimo visoke stene, pokaže se na mah čisto nov nepričakovan prizor. Na velikem gladkem jezeru, na videz zaprtem na vse strani od visokih razvitih gorâ največ golih, stoji ali se premikuje neštivilno čolnov, velikih in malih, evropski brodi črnega telesa stoje oblastno med svetlimi džonkami. Na ozkem vznožji najvišje goré, Viktorija Pik, razteza se na dolgo in vzdiguje po rébrih sijajno mesto Hongkong, cvetoč emporij, ki je vzrastel na solidni podstavi angleške podjetnosti tako hitro, kakor le v Ameriki lezejo mesta iz tal. Pridnost, delavnost, obrtnost, brižno poslovanje po hišah in po ulicah; kakor čebele mrgolé in hitijo kitasti sinovi „nebeškega kraljevstva“ za zaslužkom in dobičkom, le na lepih trgih med poslopji vlade in klubov, v najodličnejših ulicah, kjer so hiše in palačice tujih, t. j. Evropcev, je menj živahno in mirneje. Ves toli živahni promet se vrši vendar brez posebnega hrupa. Z nočjo utihne tudi po kitajskih ulicah življenje, razven če si dovolijo pomorščaki civilizovanih narodov glasno razveseljevanje v točarnah pri pivu, botiljah, pri žganih tekočinah ali pri črnolasih hčericah iz dežele cvetja in dišave.

Gospod Lieven ni bil kaj korenito poučen o številu Evropcev v kitajskih kolonijah; v Hongkongu jih je okóli pet tisoč, promet s severnimi pomorskimi trgovišči je živahen, posredujeta ga razven družbe P & O in francoske tudi še dve ameriški, ne števíši posameznih par-

nikov, ki vozijo v Kanton, Maniljo, Amoy, Svatau itd. Po prvih poskusih previdi Cetinovič, da po doseďanjem naćinu ne more dobiti za-
želenih podatkov o Fanici. Predstavi se torej na policijskem uradu z
žalostno povestjo o svoji izmišljeni sestri. Gospod komisar je sicer
uljuden gospod, vendar stavi pri tej ali oni toćki kako podrobno vpra-
šanje; ker mu naš potnik po vse preprićevalno odgovarja, dobí od
gospoda karto s kratkim priporoćilom in več adres raznih skrivnih
policajev, kateri mu bodo na pomoć. Ti policijski agenti, na videz za-
sebniki, so izvrstni mo-žje. V mestu in na vodi tik njega prebiva nad
120.000 ljudi, najveć Kitajcev iz vseh de-žel ogromnega cesarstva. Koliko
lopovstva je med to zmesjo naneseno sem od vseh vetrov, vendar je
mesto varno, kakor Abrahamov naróćaj; detektivi in njih pomoćniki,
poulićni uniformovani policisti, posebno Hindovci, vzdržujejo vzgleden red.

Ko razlo-ži Cetinovič prvemu adresatu, stanujoćemu v najodličnejšem
delu mesta, svoje težave, gresta iskat po hotelih. Sedeta v salon že tretjega
hotela k botilji porterja, tu še le najde agent gospó Seamens v knjigi
zapisano; odšla je koncem aprila, tedaj ondá, ko začne vroćina priti-
skati, kadar zbe-ži posebno odličnejše ženstvo v hladnejše kraje. Pa
kam? To zvedeti je mogoće le od službenega osebja. Sluge, in prav
spretni za vse mogoće posle, so povsodi jedino Kitajci, njih glavar v
hiši je »komprador«, ki je odgovoren za vse drugo, ki posreduje vse
poslovanje med gospodarjem in Kitajci, ki zna tudi govoriti »pidžen
engliš«. Ta kitajska angleščina je še precěj hujša, kakor glasoviti
kranjski »kuheltajc« in zahteva posebnih študij svojih skrivnostij.

»Komprador« tedaj pride, pa neće ničesa vedeti. Prvi dolar mu obudi
nekoliko, drugi že precěj, oslabei spomin. Ker pa danes nikakor ne
utegne, hoće priti prihodnje jutro sam k gospodoma in pripeljati s se-
boj tudi mo-ža, kateri je odpeljal gospéjno prtljago na brod, mo-ž je
pa zdaj daleć daleć. Brez dvojbe bi se lahko zmenili takoj, tisti mo-ž
je najbr-ž prav blizu, toda Kitajec hoće ta »pidžen«, ta posel ukori-
stiti sebi, kar se dá.

Po dogovoru se prikaže drugo dopóldne v prijazno kitajsko to-
ćarno, kjer se slu-ži gostom s čajem in v loćeni sobi z opijem, ves „kom-
prador“, pa ne peš, to se ne spodobi takemu odličnjaku, ampak v ele-
gantnem ćeru na ramah dveh rojakov svojih. Glej, tudi óni drugi, ki
drgne po ulicah blagó na jednokolesnem vozićku, hotel je Evropcema
izkazati ćast, dal se je obriti in umiti, zamenil je kulijsko srajco in
hlaće od plave bomba-ževine s temnim talarjem in tudi zajahal dva
rojaka. Po prvi ćaši se sme prićeti razgovor. Oba Kitajca najdeta gu-
vernanto izmed več ženskih fotografij, katere je previdni detektiv pri-

nesel s seboj, ne lažeta torej ne. Schwerzer se je mudila deset tednov v hotelu, bila je jako sitna, »ne dobra«, pa »plenti dolal«, polna tolarjev. Dete je bilo tako visoko, takih las — pokaže mož na les svetle rumenkaste barve — bilo je bolno pet, deset dnij, kopalo se je vsak dan. Zahtevala je péstunje, obdržala pa šele tretjo in jo vzela s seboj. Parnik, na kateri je spravil kuli njeno blagó, imel je visoka kolesa; bil je nedvojbeno ameriški, tedaj je šel proti severu. Péstunjo je vzel »komprador« iz misijonskega zavoda, v kateri vsprejemajo zapuščene ali kupljene kitajske otroke in jih vzgájajo za službe pri Evropcih.

Brez koristi ni bil sestanek, Cetinovič rad plača račun, kakeršen sestavi detektiv posebe za vsako osebo. Vsi so zadovoljni, le komprador je neprijetno iznenaden; pričakoval je dobiti ves denar v svoje roke in ga razdeliti po svoji volji.

Na misijonskem zavodu še zvé Cetinovič, da se je odpeljala dotična péstunja z gospó Seamens v Shanghai. Poučil se je tudi, da je tam središče evropskega življa, da imajo Rusi tam velik konzulat. Iz vsega, kar je pozvedel, sme sklepati, da se bo mudila ruska fregata »Svetlana« najdlje v tem emporiji in tam jo hoče Cetinovič tudi pričakovati.

(Dalje prihodnjič.)

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Starè.

XV.

Ne vemo, kaj si rodoljubne Slovenke mislijo, kadar slučajno pogledajo na tiste razvaline, katerih je vse polno po gorah in gričih romantične domovine naše; saj nam ti razdrti gradovi budé tako različnih mislij in čutov, da bi bilo težko ugeniti, katere podobe iz davne preteklosti so se ravno ta trenutek pokazale v domišljiji, opazujočega človeka. Jednemu prihajajo na misel lepe pravljice, ki si jih ljudje pripovedujejo o nekdanjih graščákih in zakletih déklicah, drugi se spominja žalostnega stanja tedanjih kmetov, čuje v živi domišljiji svoji jok in stok nedolžnih jetnikov ali pa žvenketanje orožja železnih vitezov. Zavednemu Slovencu vzkipí srce od jeze, kadar se ozrè na ta gnezda zatiralcev naroda našega in národnosti naše; pesnik pa vidi pevca popotnika, kako pred zbrano gospódo ubira strune, jim peva čudne zgodbe junakov in vitezov ter v pesmi svoji poveljuje telesne in duševne vrline slavnih žén. Čestite naše čitateljke, ki imajo polne mizice lepo vezanih knjižic, da nikdar ne pogréšajo zabavnega in po-

učnega berila, ne morejo si danes niti misliti, kako vesele so nekdanj na samotnih višavah svojih bile grajske gospé in gospodične, kadar se je oglasil kak pevec potnik ali trubadur. Dobro so mu postregle, da se je rajši mudil pri njih in jim povzdigoval srca s pesmimi svojimi, ktere je zopet in zopet moral ponavljati, da jim ni ušla nobena lepa misel, in da so jim čudovite zgodbe ostale v spominu. Bogato obdaran je pevec zapustil gostoljubni grad, plemenite gospodične pa so se pri preji in drugih opravilih svojih še dolgo menile o slavnih junakih in kar jim je družega povedala pevsčeva pesem.

Dandanes je pač drugače. Pevca popotnika je zamenila vsakdanja pošta, ki redno donša knjig in časopisov, da jih človek niti ne more vseh prebirati. Premalo utegne, a še menj ima kdo potrpljenje, da bi po cele ure, nikar dneve, poslušal vezano pevsčovo besedo; hlastno prebere nadaljevanje v nevezani besedi pisane pripovedke, in le malokdaj se utegne pomuditi pri posameznih mislih, v tem ko mu je pesnik le bolj za náslado, da se ponaša ž njim in da mu v krasnih platnicah poveča sijáj hišne oprave svoje. Toda krivo bi sodil, kdor bi mislil, da je po vsem svetu tako. Še je krajev, kjer se je ohranilo preprosto národno življenje, in ž njim preprosto národno pesništvo. Ne trebaš iti daleč. Naši najbližnji bratje v Bosni in Hercegovini po večem še dandanes med seboj tako živé, kakor so nekdanj živeli davni predniki njihovi. Še jih je med njimi, ki duševne hrane ne zajemajo iz tiskanih knjig, ampak ki rajši poslušajo živo besedo. Zato so se med njimi tudi še ohranili pevci, ki kakor nekdanji trubadurji hodijo od vasi do vasi, od bega do bega in kakor živa knjiga prepevajo zgodbe iz davne preteklosti naroda svojega ali pa v lepih liričnih pesmih razodevajo težave in sladkosti srca človeškega.

Kako imenitne so takšne pesmi za poznavanje národnega mišljenja in življenja sploh, ni nam treba poudarjati; a bržkone bo čestitim »Zvonovim« čitateljem tudi to znano, da ga ni naroda, ki bi se dandanes mogel ponašati s tolikim številom národnih pesmij, kakor narod hrvaški in srbski. Književniki so že mnogo tega blagá nabrali in priobčili, ali še ga je premnogo v narodu, in zdaj je menda zadnji čas, da se ti zakladi ohranijo vnukom našim, kajti le prekmalu utegnejo nam umolkniti ti zadnji trubadurji v Evropi. Veliko vrednost národnih pesmij uvidela je tudi „Matica Hrvatska“ in sklenila je izdati veliko zbirko tega neprecenljivega národnega blagá. Že pred desetimi leti se je lotila dela, ves čas je pridno dopisovala z domoljubi po vseh hrvaških krajih, in danes ima nabranih pesmij toliko, da bi ž njimi mogla napolniti petdeset knjig. Tega „Matica“ ne more, pa niti neče.

Izbrala bo torej samó najlepše cvetke, zvezala jih v lepe šopke in jih izdala v desetih zvezkih po kakih štirideset tiskanih pól.

Prvi, ki se je oglasil na „Matičino“ povabilo, bil je sam njen predsednik, presvetli gospod Ivan Kukuljević-Sakcinski. Dal je „Matici“ zbirko svojo, v katerih je pesmij v vseh treh glavnih narečjih hrvaških; dal pa ji je tudi tristo národnih pesmij, katere je po Dalmaciji nabral slavni italijanski pesnik Tomaseo. Poslednji je hotel te pesmi leta 1840. sam dati na svetlo, pa jih ni mogel zaradi neugodnih tiskovnih razmer, ki so bile vzrok, da sta tudi Rakovčeva in Ljubičeva zbirka ostali v rokopisu do današnjega dné. Obé zbirki sta zdaj svojina „Matice Hrvatske“; posebno lepa je Ljubičeva z otoka Hvara. Znani rodoljub Pavlinović je poslal „Matici“ kakih tisočštiristo po večem lirskih pesmij iz Bosne in Dalmacije; profesor Luka Marijanović je nabral v Liki čez dvesto pesmij; iz Slavonije je najimenitnejša zbirka književnika Luke Iliča; spomina vredne so tudi pesmi, ki jih je Murat nabral na Luci Šipanjski kraj Dubrovnika, in mnoge druge, katerih tu ne moremo vseh navesti. Samó to naj še povemo, da je Baldo Glavić iz Dubrovnika poslal „Matici“ pesmij, ki vse skupaj štejejo nad stotisoč vrstic.

Tolikega vspaha se „Matica Hrvatska“ sama ni nadejala. Imela je samó še jedno željo, namreč to, da bi za zbirko svojo dobila tudi pesmij, od Hrvatov muhamedovcev, o katerih je znano, kolikanj ljubijo národne pesmi, zlasti junaške. Ker je zadnja leta mnogo muhamedovskih Bošnjakov in Hercegovcev pristopilo k „Matici“, prosil jih je odbor, če ne bi oni med verskimi svojimi brati hoteli nabrati pesmij za »Matičino« zbirko. Pokazali so dosti dobre volje, in poslali so nekoliko pesmij, ki so „Matico“ le še bolj vzpodbodle, da išče dalje. Najbolj so jo zanimala pesmi iz tako zvane turške Hrvaške, kjer je narod najčisteje ohranil junaško srce in stare navade svoje in se še prav nič ni spačil po tujih šegah. Na mnogo dopisovanje je poročil »Matičin« poverjenik in trgovec v Bišću gospod Joso Ivković, da se mu je posrečilo dobiti pevca muhamedovca, katerega vsi begovi čislajo in hvalijo kot najboljšega; naj torej pride kdo iz Zagreba, da mu bo ta pevec narekoval pesmi svoje. »Matičini« želji je ustregel vseučiliški profesor dr. Luka Marijanović, že od mladih nog večč in spreten nabiralec národnih pesmij. Meseca septembra 1886. l. šel je gospod Marijanović v Bišće, kamor je iz Orašca, z doma svojega prišel tudi omenjeni pevec, Mehmed Kolak-Kolaković. V petih dneh je zapisal profesor Marijanović dvanajst junaških pesmij, skupaj kakih devettisoč vrstic, a to ni bil niti četrti del vseh pesmij, kar jih vé pevec Mehmed. Človek, ki ne zna

ni pisati ni čitati, in more toliko v spominu imeti, dandanes je gotovo redka prikazen. Tudi pesmi so pokazale redke pevčev dar, in bila bi škoda, ko bi se toliko národnega blagá pogubilo. Ker se gospod Marijanović ni utegnil v Bišću dalje muditi, pregovoril je Mehmeda Kolakoviča, da je na povabilo »Matičinega« odbora dné 20. decembra 1886. l. prišel v Zagreb. Tù je Mehmed dan na dan ves mesec narekoval pesmi svoje od jutra do večera, a zapisovali so jih po vrsti prof. Marijanović, prof. Šrepič in pesnik Harambašić. Zapisali so petinšestdeset junaških pesmij, ki štejejo skupaj nad 47.000 vrst desetercev. Pevec Mehmed se odlikuje tudi v tem, da zna vrsto za vrsto počasi narekovati ter jo nadaljevati tam, kjer je prejšnji dan prejenjal. Takšnega pevca doslej ni našel še noben nabiralec národnih pesmij in isti Vuk se je tožil, da pevci le pojó, a nobeden da ne zna narekovati.

Mislimo, da ne bode odveč, ako tù navedemo nekoliko črtic iz življenja tega nenavadnega človeka. Mehmed Kolak-Kolaković se je rodil okoli leta 1830. v Orašci kraj Kulen Vakufa, v vasi, v kateri živé sami Hrvati muhamedovci. Za mladih let se je vojskoval v Hercegovini proti Luki Vukaloviču, potem pa je v zádruzi z brati svojimi kmétoval na svoji zemlji in dosti dobro živel, dokler si bratje pred desetimi leti niso razdelili male kmetije svoje. Ob istem času mu je za vstaje leta 1876. pogorela hiša in bil je siromak, ki je po večem živel ob milosti begov. Meseca septembra 1878. l. bojeval se je v Bišću s Turki proti Avstrijancem, potem je prodal skoraj vse svoje posestvo in ni mu ostalo družega, nego prazna kočá. Kakor je že prej za begove od kmetov pobiral »tretjino« ali pa »desetino«, tako si je tudi odslej našel zaslužka na begovskih dvorih, kjer je zmeraj dobro došel zato, ker je jako pošten, pa tudi zato, ker zna s pesmimi in s támburico svojo kratiti čas turški gospódi. Že za mladih let se je naučil mnogo pesmij od ujca svojega Sinanagiča in od nekega Bećira, ki je baje bil najboljši pevec, kar jih je Mehmed kdáj slišal, kajti da je znal kakih tristo pesmij. Čuditi se moramo spominu teh preprostih ljudij, kajti Mehmedu je dosti, da mu kdo kako novo pesem pové dvakrat ali trikrat in zna jo na pamet; če mu jo pa zapoje, dovolj je, da jo čuje jedenkrat. Dokler mu je živel ujec, Mehmed iz spoštovanja do njega nikdar ni hotel očitno pred ljudmi pevati, šele po njegovi smrti je postal pevec popotnik, ki že trideset let potuje od Petrovca do Kladaše po vsi turški Hrvaški, kjer se je visoko povzdignil nad ostalimi pevci.

Mehmeda Kolak-Kolakoviča zovemo po vsi pravici begovskega pe v c a, kajti kakor nekdanji trubadurji hodi od jednega begovskega dvora na drugi, kjer brez njega ne mine nobeno gostovánje, nobena slovesnost.

Posebno rade ga poslušajo begovske gospé, ki ga tudi obilneje obdárjajo, nego njih možje. Mehmed se zove begovski pevec, tudi po vsebini svojih pesmij, ki po večem spominjajo zgodbe turških begov iz tistih časov, ko so Turki vzeli hrvaško Liko ter se s krščanskimi junaki bojevali proti severu do Karlovca in Otočca, proti jugu pa do Zadra. Njegove pesmi so jedinstven ciklus, ki nam pripoveduje imenitnejše zgodbe iz krajiškega življenja v XVI. in XVII. stoletji, ko je Lika bila pod turško oblastjo. Vse osebe iz ónega kraja in tedanjega časa se opevajo tako na tanko, da nam o vsakem junaku pripoveduje, odkod je, kako si je pridobil grad ali čast, kje je dobil konja, kako se je oženil in družega več. Najslavnejša junaka sta liški Mustajbeg od Turkov, in Janković Stojan od kristjanov, pa tudi drugih je mnogo. Časih nas Mehmedove pesmi peljejo k morju, in tû nam prav na tanko opisuje tedanjo ladijo in življenje na nji. V vsaki pesmi boš našel zgodovinsko jedro, zlasti pa nam oné kažejo šege in navade tedanjih Turkov in kristjanov; kako so se junaško ženili, kako so se izkušali v boji, kako so spoštovali pobratimstvo, kako so živele žene njihove, in vse, kar se je tedaj godilo na dômu. Zanimivo je tudi to, da Mehmed poje le o junakih svojega kraja, t. j. iz tako zvane turške Hrvaške, v tem ko ne zna nobene pesmi o kraljeviči Marku in drugih hrvaških in srbskih junakih. Tudi so Mehmedove pesmi mnogo obširnejše, nego druge, kajti vsaka šteje po 700—1400 vrstic desetercev. To epsko širino napravljajo mnoge epizode, ki jih naivno in neskaženo srce Mehmedovo tako spretno vpleta, da jim práv nič ne jemlje skupne jedinstvenosti. Res, da se je Mehmed vseh pesmij, kar jih zna, od drugih naučil, vendar pa je z urojenim pesniškim darom marsikaj pre naredil, dodal ali skrajšal, kakor je bolj kazalo izredno razvitemu estetičnemu in etičnemu ukusu njegovemu.

»Matičin« odbor, zlasti pa neutrudljivi tajnik, gospod Ivan Kostrenčić in gospod prof. Marijanović sta si pridobila velikih zaslug, da sta našla pevca Mehmeda ter ga privabila v Zagreb, da sta tako rešila mnogo dragocenega národnega blagá in nam ob jednom pokazala pevca popotnika, kakeršnega bržkone ne bomo več videli; kajti z napredujočo kulturo umolknejo tudi ti naši pevci, kakor so v zahodni Evropi že davno izginili nekdanji trubadurji. Ni čuda torej, da se je vse trlo v dvorani pevskega društva »Kola«, ko se je razglasilo, da bo Mehmed pel. Nič ga ni motila velika množica ljudij. Mirno je prišel na oder v navadni turški opravi, razprostrl po tleh preprogo, sédel nánjo po turški in začel počasi in jednolično brenkati na tãmburico svojo. Mehmed je visoke postave, lepega, junaškega obraza z

orlovim nosom in črnimi brkami; z bistrimi svojimi očmi pa te zna takomilo pogledati, da se ti v prvi mah mora prikupiti. Kadar jame prepevati dolge in tožne glasove, povesi oči, žile se mu napnó in zarudelo lice ti kaže, kako se je iz dna srca svojega navdušil za pesem, ki jo poje. Dasi človeka čudno pretresejo nenavadni žalostni glasovi, vendar je pri Mehmedu in vseh pevcih te vrste beseda ali vsebina pesmi prva stvar. Petje ima le olajšati pevcu spomin, poslušalcem pa zbrati misli, da pazljiveje poslušajo. Tako je bilo pri starogrških rap-sodih, pri francoskih trubadurjih in pri vseh drugih národnih pevcih.

Konečno naj omenimo še to, da je Mehmed Kolak-Kolaković stare hrvaške rodbine, ki se častno spominja v plemenitaških pismih óne dóbe, ko še ni bilo Turkov v Evropi. Upamo, da bo napredujoča kultura zopet poravnala tisto brezno, ki ga je verski razdor izkopal med brati iste krvi; da je ta naša nada opravičena, kaže nam mohamedovski pevec Mehmed, ki je prvi pesmi svoje narekoval krščenemu Hrvatu.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

34. Stražáni.

Od nekdanj že se je dobil tú pa tamo kak Podgorec, ki je znal nekoliko brati. Črke mu je pokazal gospod kapelan ali kak drug védež, vse drugo je odpravil potem sam s pridnimi vajami. Kmalu se je izuril, da je mogel moliti v cerkvi na bukve. Po večji učenosti ljudje niso hrepeneli, menda zato, ker jim se ni zdela potrebna. Ta čas je že davno minil; nastopila je nova dóba in ž njo so prišle nove potrebščine. Pismenega človeka jeli so spoštovati in častiti tudi pod visokimi Gorjanci. Skoro so se prikazali na več krajih orglarčki in cerkovniki, ki so sloveli za velike modrijane, ker so znali začrkati, dasi ne povse pravilno, svoje ime in kako številko. Radostno so jim izročali Podgorci v pouk bodre svoje otroke. Lepe nade so jih grdo prevarile, kajti se drobna mladina v teh šolah ni naučila niti brati, nikar pisati. Očetje so se jezili in preklinjali orglarčke in cerkovnike, vendar se jim je srce kmalu zopet ohladilo in pomirilo. V Stópiče, ki so koren in neko središče Podgorju, poslala jim je blaga usoda učitelja, kakeršnega so si želeli. Izprašali in potrdili so ga za to službo najučenejši ljubljanski strokovnjaki. Že na koncu prvega

leta so mu prebirali učenci vsako knjigo gladko in razločno, da bi se bili kósali lahko z gospodom župnikom. Ko je minilo drugo leto, pisali so ličnejše nego marsikateri novomeški škric, ki si je pol veka mazal prste s črnolom. Podgorci so se ponašali zdaj po pravici s prebrisanimi svojimi sinovi. Govorili so na shodu svojem: »Saj veste, prijatelji, da nas je jelo domá nekako stiskati, prostora nam ostaja čim dalje mènj. Naši ljudje se morajo seliti, začeli so zahajati na Hrvaško in še v mnoge druge dežele, da si prislužijo kak goldinarček. Če nam pride od njih z daljnega svetá pismo, treba jim odgovoriti. Odslej bomo zdelovali brez dragih najemnikov. Dejali bomo fantom svojim: Sédite pa pišite prijatelju našemu takó pa takó, da smo hvala Bogú vsi zdravi in naj ohrani dobrotljivi Bog tudi njemu preljubo zdravje, da so nam se krave srečno otelile, grozdja da nam ni posmodila letos nič palež, da je strneno žito obréknala nekaj toča ali brez velike kvare, da se čuje, kakor bi se hotel onegáv Francelj oženiti in še druge take novice bomo narekovali živoglavim svojim dečakom. Ti bodo dejali prédse papir pa bodo gonili peró simtertja in gori in doli in čez pol ure nam porekó z moško besedo: Mi smo gotovi, zdaj pa poslušajte, kaj smo poročili strijcu svojemu. Ko nam bodo brali list, bomo kar zijali in sklepali roke od čuda in strmenja. Vsaka črka bo na pravem mestu in bo kàj zalegla. Kdor bo prejel pismo, udobrovoljil se bo in dejal: Dète hentaj, kdo bi bil mislil, da so podgorski fantje takovi učenjaki! Mi pa bomo poklicali žene svoje in jim veleli: »Mica ali Katra, prinesi Janezku ali Jošku našemu kozarec sladke líp-nice. Danes ga je bogme pošteno zaslužil.« Tako so ugibali in si prerokovali zastavni podgorski očetje, veseleč se sijajnega napredka učne in marljive svoje mladeži. Jediní Čandráževci ni zinil glasno ni besedice. Poslušal je molčé sosede in znance svoje, majal pomenljivo z glavo in šepetal sam záse: »Res je, res, da bomo posehdob pisarili lahko vsem svojim prijateljem, ki se trudijo za kruh po širokem svetu. Ali jaz bom pa dokazal, da je pismena učenost še za kako boljšo rabo in ne le za to, da raznašamo po ljudskih krajih prazne svoje novice in čenče. Peró bo rešilo Andrejčka in Jarnejčka mojega, da ne bosta tepena tako neusmiljeno in po nepotrebnem in nedolžnem, kakor sem bil tepen jaz ubožec.« Tako je besedoval sam v sebi stari Čandráževci in précej prvo nedeljo po tem podgorskem pomenku je šel zjutraj v Novo Mesto k maši in si kupil pri bukvarji dve zapisni knjižici z mehкими, zelenimi platnicami. Popóldne po krščanskem nauku je poklical sinova svoja, dal vsakemu v roke knjižico in jima ukazal, da sédeta in pišeta to, kar jima bo povedal. Dečaka sta se ravno mislila iti igrat s tovariši,

zato ju ni nič kaj obradovala zapoved očetova, ali vedóč iz izkušnje, da se mu ne smeta upirati, sedla sta brez ugovora vsak na jeden konec mize, pomočila peró in začela pisati te-le mične črtice iz zgodovine prekrasne dolenjske krajine.

«Vélika vas S t r á ž a nekdam ni stala pod goro negó na visokem hribu nad Krko, ki je tod še precěj deroča. Bila jo silno utrjena z rovi, nasipi in stolpi, kajti so prebivalci njeni branili kranjsko deželo vražjih Turkov, ki so jo hoteli pustošiti in najbrž tudi obladati. Kadar se je prikazal sovražnik na podtúrenskem polji, zakričali so Stražáni tako grmeče in grozeče nánj, da se jih je vselej zbal, pobral peté in pobegnil. Radi tega junaštva so sloveli na daleč pri vseh svojih rojakih, ki so pa jako častili tudi modrost in moštvo njihovo, kajti jim iz ust ni prišla nikoli nobena grda in nespodobna beseda. Ljudje so jih imeli takrat za važne meščane, ne pa za proste kmete. Ta slava o njih se je razširila po dobrem razlogu, ker brambovci trdnjave Stráže niso delali gospódi tlake in nosili težkih bremén, ki so priti-skala slovenskega poljedelca. Ali ti srečni časi so že davno minili. Krščanski cesarji in kralji so ukrotili Turčina, da nam ni mogel več zahajati v škodo in je bil vesel, če so ga pustili domá na miru. Grajska gospóda so poročili Stražanom, da se morajo umekniti s hriba, kjer nikomur ničesar ne koristijo. Naj se naselijo zdolaj pod strmo višavo in obdelujejo polje in gorice z istimi dolžnostmi, kakor drugi dolenjski kmetje. Starih pravic jim nihče ni zagovarjal in čuval, trebalo je poslušati. Zgradili so si pod brdom dolgo vrsto hiš, cerkev z zvonikom in dvorec za župnika. Prva župna vas je ostala Stráža nekoliko vekov ter si ohranila s tem mimo inih bližnjih vasij in podružnic svojih še vedno kolikor toliko oblasti, važnosti in veljave. Pred sto in nekaj leti pa se je domislil neki nevšečen župnik, da bi se stanovalo in živeo prijetneje kje drugje. Preselil se je s kapelanom svojim iz prisojenega podgorja v blatno in odljudno Préčino. Z odhodom njegovim je izgubila Stráža vso čast in ves ugled, ki ga je imela prej na Dolenjskem. Sosedje in po njih vzgledu tudi daljni zemljaki so se ji jeli posmehovati in rogati. Godilo se ji je kakor vsakemu mogočniku, ki pade po nesreči ali svoji krivdi z visočine svoje v brezno uboštva in prostóte. Ljudje so spletli in naklepetali o njih vsakovrstne bajke in marnje, v katerih je morda nekaj resnice, gotovo pa veliko več lažij in hudobnosti. S temi smešnicami jih dražijo še dandanes. Nihče jim ne more zamerjati, da se jezé na zabavljivce in jih o priliki tudi obunkajo in naklestijo. Nad Strážo se vzdiguje strma, na mesta skoro navpična réber. Tod gre tudi drča, po kateri se prožijo v dolino hlodi. Vaščanje

živé v večnem strahu po dnevi in po noči. O dežévnem vremeni trga se s strmíne kamenje in skalovje, ki letí naravnost proti vasi. Če koraka v tak čas pod hribom kak tujec, ki ne pozná kraja, zdi mu se, da ga hočejo kamenovati nevidni lopovi. Pripetilo se je že, da se je zrušila v dolíno štirideset centov težka pečína. In kadar so drvarji spuščali po drči rkljé, zgodilo se je tudi že nekolikokrat, da je treščil velikansk hlod z vso silo ob kako hišo in ji prebušil ne le sprednjo ampak tudi zadnjo steno. Radi teh nevarností so sklicali Stražáni premnogo shodov pod staro občínsko vrbo, kateri nihče ni smel sekati vej za kolje, da ni izgubila potrebne sence in hlada. Po korenitem posvetovanji so spoznali možje, da treba prenesti drugam ali pogubljivi hrib, ali pa nesrečno vas, drugače se ne izkopljejo iz te nadloge. Razdelili so se na dve stranki. Jedna je zahtevala, da se odmakne gora; druga, da se prestavi vas. Ker sta bili zmerom obe stranki jednako močni, ni se moglo dokončati nič koristnega. Vprašanje je ostalo nerešeno, zato se nahaja Stráža še zdaj tamo, kjer je stala pred sto in pred dve sto leti, in kakor prej se usiplje nánjo še danes kamenje in skalovje in jo strašijo po drči leteči hloidi. Od zaloške graščíne so dobili Stražáni prav malo polja, nič hoste in neke goličave, na katerih so si smeli narediti vinógrade. Porabili so dobro vsak pedánj zemlje. Okoli hiš so posadili vse polno češpelj in orehov, po strmícih pa breskev in trsja. Na njíve so sejali le pšenico, ječmen, bob in repo. Grajski in državni davki so jim jemali célo polovico skopih pridelkov. To je bila velika nezgoda, kateri se je pridružila skoro še hujša. Gospod Bog je peljal proti Toplicam Lakoto. V Stráži mu se je voz potrl. Zadnja prema in ž njo silen kos Lakote sta ostala v ti vasi in je nista hotela več zapustiti. Po takem so živarili vrli Stražáni borno, grozno borno, do malega še slabše nego berači. Ali revščíno svojo so prenašali moško kot pravi nasledniki viteških brambovcev slovenske domovine, nikdar jih nihče ni slišal, da bi bili radi nje po bábje žalovali in javkali. Žíta niso imeli toliko, da bi si bili pekli kruh vsak teden ali vsaj vsak mesec, mogoče jim je bilo to samó trikrat v letu Bistroumni Stražáni pa so znali tako ukreniti, da jim je naklonila ta neskončna beda neumrlo imenitnost in slavo. Kruh so si namenili baš péči samó take dni, ko jih niti Bog ne bo mogel videti! Te umetnosti ni izumel še noben narod, kar svet stojí. Že ta jedina iznajdba povzdiguje Strážo visoko nad vse druge zemeljske vasi. Pekli so torej pred Božičem, predno se Bog rodí, pred Velíko nočjo, ko leží mrtev v grobu, in o vnebohodu, ko odide s tega svetá v nebesa, tedaj res vselej ob takem času, ko jih ne more videti poleg

kratke človeške pameti. Navzlic uboštvu svojemu so si omislili pobožni Stražani dva zvoná, ki sta visela v zvoniku vsak za svoj trak in pela glasno in rezkó: »Ričet — repa, ričet — repa!« Vaščanje so se togotili na ta ričet, ki se je mrzèl že od nekđaj dolenskim kmetom, ali se niso mogli domisliti, kako bi se ga iznebili. Pomore jim blago naključje. Večjemu zvonu se je utrgal trak, iz zračnih lin je telebnil na skalnata tla in se ubil. Srenja se zbere pod vrbo, da presodi ta dogodek in se dogovori, kaj bi ji bilo storiti. Nekateri so dejali, da treba ubiti zvon prodati in kupiti novega. Zmiselni cerkovnik pa se oglasi: »Čemu? Ubit zvon sam po sebi ni nikaka nesreča ali sramota, ker visi tako visoko, da mu zdolaj noben človek ne vidi póke. Poglavitna reč mu je pravi glas. Denimo torej zvon svoj zopet tja, kjer je bil do zdaj in ako nam bo pel po všeči, pustimo ga, naj bingljá med linami svojimi, če hoče, do sodnega dné.« Veleumnemu cerkovniku zbor pritrdi. Da bi pretrgani trak bolj držal, zganejo ga v dve gubé, privežejo zánj ubiti zvon in začno zvoniti z obema. Zapela sta krepko in ponosno: »Bob pa repa — bob pa repa!« Oduševljeno zaploskajo vsi vaščanje in zavrísnejo: »Živio, živio! Ta ubiti zvon, ki smo ga že mislili zavreči, oznanjuje zdaj s tovarišem svojim vsem zavidnim sosedom gromoglasno čast in diko našo, kajti bob pomenja jakost, repa pa zdravje naše. Bob daje junaško moč truplu in duši, repa jima pa ohranjuje zdravje, sáj so jo spoznali vsi doktorji za tako lahko in dobro jed, da jo sme uživati vsak bolnik. Novomeški zvonovi se bahajo: »Vino, prata pa salata — vino, prata pa salata!« S to širokoustno hvalo ne povišujejo slave Novomeščanom, nego poročajo Dolencem le sramotno mehkužnost in zapravljivost njihovo. Lepo in modro jim odgovarjata naša dva zvonova: »Bob pa repa — bob pa repa,« kakor bi hotela rěči: Vi meščanje ste babe in kilavci; kdor bi videl rad pametne, čvrste in čile možé, pridi v Strážo!« — In res, mora se priznati, da so prebivalci te vasi ne le korenjaki, ampak tudi izumljive glavice, ki ne posnemajo nikoli tujcev, nego pokažejo v vsaki sili in o vsaki priliki izredni in samobitni svoj razum. Drugi ljudje sa izumili in rabijo zdaj sploh vozove, ki so okovani z železom. Stražani pa so se že davno domislili, da se dajo narediti kóla tudi od samega lesá, na katerih ne bo železa ni toliko, kar je za nohtom črnega. Taki vozovi so se jim zdeli po pravici mnogo cenejši in umetelnejši, ker jim z večšim svojim škripanjem pripoveduje povsod, kako treba voziti in kaj jim je storiti. Po ravnem pravijo: »Le počasi, le počasi!« S tem jih opominjajo, da se ne smejo prenaqliti. Slušaje jih se nikoli ne prevrnejo in ne povozijo. Kadar se gre navkreber, zacvilijo jim molitev:

»Bog pomozi — Bog pomozi«. Ž njo vzpodbujajo voznike na krščansko pobožnost, s katero si naklonijo milost božjo in srečen pot. Na trdih novomeških ulicah velevajo gospodarju: »Še soli — še soli«, ali pa: »Še tobák — še tobák!« in tako précej vé, kaj mora kupiti. Nazaj gredé povprašujejo ga na strmem klanci pred mestom: »Si kupil špeha — si kupil špeha?« Če je bil preveč zamišljen, da je to pozabil, skoči lahko nazaj in se preskrbi tudi z zabelo.

(Konec prihodnjíc.)

Kako in zakaj je Stanko Vraz postal Ilir?

»Samo slogom može naša literatura izevčtati.«

St. Vr. V. 189.

Krasno delovanje, katero je v Hrvaški leta 1835. začel nesmrtni dr. Lj. Gaj za književno zjedinenje vseh Jugoslavjanov v narečji štokavskem kot skupnem jeziku »ilirskem«, ogrelo je nekoliko tudi sosedne Slovence ter nekatere izmed njih precěj navdušilo za to vzvišeno namisel. Tedaj so začeli »ilirski« pisati Slovenci: Stanko Vraz, Davorin Trstenjak, Oroslav Caf, Kronoslav Kočevár, Fran Miklošić, Josip Muršec, Josip Drobníč, Urban Jarnik, Matija Majar, Jurij Kobe, Matej Ravnikar in še nekateri drugi z daljšo ali krajšo vstrajnostjo in z večjim ali manjšim vspehom. Najodličnejše pristaš namerjavane zajednice Gajeve, a tudi jedini, kateri je tej plemeniti ideji ostal zvest do konca, bil je Stanko Vraz, »list sladkih Lótmerških goríc«. — Preširen je zaradi tega nánj napéril znani porogljivi epigram, ali, kakor pravi sam, »zabavljivi napis«:

»Naróbe Katón.

Od drúgih májnši in častèn mánj ród je slovénški,

Lákota sláve, blagá, vléče pisárja drugám.

Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni;

Stánko Slovéncev vskòk, Vráz si naróbe Katón.

No, o tem je bilo v najnovejšem časi pri nas že nekoliko več govora; posebej je pisalec teh vrstic prilično Stanka Vraza prikazal v »Kresu« III., IV., V. kot pesnika in pisatelja slovenskega (l. 1883.), kot zbiratelja slovenskih národnih pesmij (l. 1884.) in kot slovenskega rodoljuba (l. 1885). Sedaj pak si še malo oglejmo Vraza kot »Ilira« ter preiščimo v ta namen: kaj je bilo pravo za pravo povod in konečni vzrok, da je naš Stanko slovensko svoje narečje v pismu

opustil, a je za književne svrhe izključno vsprejel narčneje hrvaško ali po tedanjem nazivu »ilirsko«. Voditelj v tej razpravi pa nam bodi ponajveč Franjo Marković s svojim spisom »o životu i radu Stanka Vraza« v »Vienci« g. 1880. br. 36., a to z ozirom na Vrazova pisma, izdana po »Matici Hrvatski« v njegovih »Dělih« V. l. 1877., in še nekatere druge izjave njegove.

I.

Povoda Vrazovemu odstopu od pismene slovenščine in pristopu h književni »ilirščini« iskati nam je v okolnostih njegovega osebnega razvitka, v primeru bližnjega mu sosedstva in v obče v posebnostih vse óne dóbe. Največ tega omenja Stanko sam ali naravnost, ali vsaj posredno; a česar on ne omenja, razvidno je od drugod.

Širja ideja slavjanska (tako razvija stvar Marković) namesto slovenske v ožjem plemenskem pomenu, ideja uprav ilirska, bila je že za Vrazovega detinstva nekoliko gojena po samih Slovencih. Vodnik, prvak kranjske veje, pel je na začetku stoletja (l. 1811.) znano slavnostno himno: »Ilirija oživljena«, kličoč: »Napoleon reče: Ilirija, vstan'!« in v zahvalo zato Ilirija med ostalim odgovarja: »Kaj bodem ti dala? Pogledam okrog, izločit' ne morem skor' svojih otrok. Od nekđaj snežniki so najina last, od tód se je naša razlegala čast. Že močen na morji Ilir'jan je bil, k' se ladije tesat' je Rimljan učil. Zdaj Branci in Gotje in Nemci slové, Ilir pa v temnice pozabljene gré. Dve sedem sto sólnec zarašča ga mah, Napoleon trebit' ukaže mu prah. Ilirsko me kliče Latinec in Grék, Slovensko mi prav'jo domači vsi vprek. Dobrovčan, Kotóran, Primorec, Gorénj'c, Pokólpljan po starem se zove Sloven'c«. No, ne samo navdušeni pesnik Vodnik, nego tudi učeni slovníčar kranjsko-slovenski Japelj je bil že početkom tega »Ilir« in to po rokopisni svoji »Slawische Sprachlehre« iz leta 1807., o čemer piše Vraz sam D. V. str. 29.: »Japelnova je gramatika za nas tim znatnia, čim on svoje rodjake pozivlje k slozi pod stěg¹⁾ jednog jedinog literarnog jezika i pravopisa za sve južne ili zadunajske Slavjane. On vojuje za ime ilirsko kao najslavnije i najprikladnije za tu svrhu«. Da je tudi štajerski Slovenec Mih. Jaklin, dekan ljutomerski, Vrazu ujec ter v njegoví mladosti dobronik in kakor drugi óče, gojil staro Vodnikovo ilirstvo in odobral novo Gajevo, to se jasno spoznava iz Vrazove posvete svojih pesmij »Gusle i tambura« l. 1845. baš Jaklinu, kjer slaveč njegovo in tovarišev njegovih rodoljubno napiranje v prejšnji dóbi, piše med ostalim: »Što ste vi tek²⁾ slutili, to mi sad vidimo gdě cvěta

¹⁾ zastavo. ²⁾ šele, komaj.

i uspěva . . . Ti neprezireš ognja našeg. Ti nisi ni castigator ni censor minorum, nego se veseliš iskreno nad svakim domorodnim korakom sadašnjeg plemena, raduješ nad svakim cvětom ili plodom književnog sadašnjeg života a ono s istom plemenitom dušom, s kojom si pod krasnu Tvoju mladost nastojao s drugovi svojimi oko iste svrhe.«

V Vrazu je nadalje že sama priroda in ljudstvo rojstvenega kraja njegovega vzbujalo slutnjo zveze med Slovenci in Hrvati, vsájalo mu je idejo občno, ne ozke pokrajinske. Z vrha blizu svojega rodišča, z »Jeruzalema«, s katerega je Stanko pozneje v »Djulabijah« II. 53. str. tako divno opeval zavičaj svoj »mili raj slovenski«, vidi on na jug zvezo slovenskih górá s hrvaškimi kot »moste slavjanske«, preko kojih »do dvě rukuju se¹⁾ grane,²⁾ da u bratskoj slozi prava si obrane;« vidi zopet prelevanje ravnin slovenskih v hrvaške tako, da jim »ne-stižu³⁾ kraja nit sokolske oči. Kan⁴⁾ da hoće bozi⁶⁾ tim da te uvěre, da končinam slavskim tuda neima měre.« Ali, vidi tudi na sever in iztok kraje, nekđaj čisto slovenske, sedaj ali ponemčene, ali pomadjarjene: »Gđě sa slavskim slovom nesta⁶⁾ slavskih Vila. Vrag tu uguši⁷⁾ Slavi děcu u kolěvci⁸⁾ přě neg zapěvaše slavskog jutra pěvci.« Proti nemčenju vžiga Vraza mladeniča rojak njegov Stefan Modrinjak l. 1813. pojoč: »Zadnji človek je na světi, ki svoj rod za nič drží. Erjav kakti Judaš bódi! naj te pes za plotom jé! med Slovence naj ne hodi, ki je prav Slovenec né!« — proti madjarjenju že dečka njegova teta Marina, pripovedujoča mu kakor zopet sam pravi v svojih »Glasih iz dubrave Žerovinske« str. 110., o divjih ljudéh Pesjanih ali »Kalvinih«, kateri ,o ničem drugem ne živé nego o nedolžni drobni dečici, katero kradejo, ubijajo in žrejo.« — A slušajoč Vraz, kako je govor štajerskega Slovenca, posebno na vzhodni strani, bližji jeziku sosednega Hrvata, nego li besedi Slovenca kranjskega, pomišlja on na hip o književnem jeziku »štajersko-hrvaškem« namesto ónega, katerega gojijo pesniki in pisatelji v Ljubljani. To se razvida iz Vrazovega pisma Muršecu »v Gradzu, na 3. den grudna 1835,« kjer govoreč o prevajanji Schmidtovih pripovedstij za mladino pravi: »Ne treba neli tudi kranjfhine; samo po takem narezhji piŕhte, v kakem fo bili najni dosdajni lifti. Le prelagajte po slovenfkem t. j. kak dober fhtajarfki Slovenez govori;« in še bolj iz njegovega pisma Preširnu »Gratz am 2. April 1837«, v katerem Vraz, pošiljajoč mu štiri pesmi, namenjene za »Zhbelizo«, o njih pripazuje: »gesetzt, dass sie Herr Kasteliz nicht des Serbismus oder gar des Russismus beschuldigt; soll das der Fall

¹⁾ roke si podajete. ²⁾ veji. ³⁾ ne dosežajo. ⁴⁾ kakor. ⁵⁾ bogovi. ⁶⁾ je nestalo = izgibile. ⁷⁾ je zadušil. ⁸⁾ zibeli.

sein, so überlasse ich sie gänzlich Deiner Willkühr: Du kannst sie krainisiren oder ad acta legen etc.«

No, Vraz je bil že prej, nego li je prišel v višje študije v Gradec, začel seznanjati se z jeziki in literaturami ostalih Slavjanov, kakor tudi drugih glavnih evropskih narodov. Že v gimnaziji se je (po svedočanstvu Dav. Terstenjaka) izobraževal marljivo s prebiranjem lepoznanstvenih knjig. Še dijak filozofije, t. j. sedaj 7. in 8. razreda gimnazijskega, pisal je Vraz že leta 1833. Slovincu Muršecu pismo, datovano: »Gradec 3. listopada 1833« s cirilico in čeho-ilirčico, in v jeziku ruskem ali tkzv. slaveno-srbskem; potem »na Gracu sad 30. mijeseca Oktovra leta po rodjenju gospoda 1833« zopet istemu kot »physike učence« s cirilico, in v jeziku srbskem ali hrvaškem, dakako še nedovršenem. Župnike in duhovne pomočnike pri Sv. Miklavži, v Središči in v Ljutomeru, poročajoč jim pozdrave, imenuje v istih listih rajši po »srbsko«: »igumane« i »kalugjere«, nego li po »slovensko«: far-meštre« in »kaplane«; a Muršečevemu »igumanu«, pravi v drugem listu 30. okt. i. l., »bi baš pisao bio, a nisam se dosad naučio Alfabita glagolitiskoga.« V jednom od svojih prvih pisem: »v' Gradcu 5ega grudna 1833«, prosi Vraz kaplana Muršeca, naj mu pošlje nekatere pri materi doma zaostale »slavske knjige«; a te »knjige ki bi jih najbolj potrebuval so: Gramatika srbo-slavenska, Nove narodne pesmi srbske, Anthologija polska z' diktionerom vred, i francuske knjige — Don Quichote — prvi del.« V njegovi knjižnici so se našle pri smrti knjige, katere je Vraz (kakor trdi Markovič) gotovo upotrebljeval že pred letom 1833. — bil je jako ščedljiv in varčen — slovnice, slovarji, zbirke narodnih pesmij in prvi pesniki v jezikih: češkem, poljskem, ruskem, hrvaškem, angleškem, italijanskem, francoskem, španjolskem, seveda tudi latinskem in grškem, in celó v novogrškem, katerega se je učil, da primerja njegove narodne pesmi s slavjanskimi. Tako čtivo je dalo Vrazu že tedaj právec vsemu daljnemu duševnemu delovanju njegovemu.

Že od leta 1833. ima Vraz pogloblitno skrb za razširjanje slovenskih in drugih slavjanskih novín in knjig, raznaša jih na svojih potih v torbi znancem, ali v pismih prijatelje nagovarja, kakor zopet posebno Muršeca, da si jih naročujejo in razprodávajo, pa jih pošilja tudi drugim, zlasti severnim Slavjanom. Zanimivo je pismo, katero je Vraz »uzhenez modrosnaftva drugega leta«, v Gradci »na den fv. Hyneka 1834« pisal Čehu župniku J. Roštlapilu, in katero je tudi Slovincem priobčil »Slovan« l. 1886. št. 13.: »Bog Vaf sprimi, dragi v' duhi flavenfekem brate! Ne zhud'te se, kaj Vaf listek is rok besimenitih

dofegne in is krajov, odkud, kak Vafh in moj uzhitelj (Bog mu daj Mosesove leta!) pravi, — neposláno — gešté nikoho to k Slávě, ač gim dáwno mjsta přichystáno, ne zhud'te se, kaj i v' teh rajfkih puřhzhah flavenfkih glafov (ak ravno flabih!) zhuti, in nehajte mi zameriti — ah ne bote mi ne, ker mi ferze pravi, kaj ſva oba ſina jedine matere, brata v' duhi, nařha ſhivota in ſhile ſoftatki jednega mořga in jedne krvi. — Dobro ſnam blařeni Zheřhe! de Vi zheřtitelj in uzhenoz Kollarov ne famo ſ' Zheřmi ſmilenje mate, kda je neřgoda obide, ter ſe vřakim flavenfkega imena bratom, kda ſe njim ſle pripeti, tak bote i ſmilenje meli ſ' nařhim vbogim Sloveňfkim narodom v' Stajari, kterege narezhje ſhe je prezej zhiřto, al ga dořdaj njegovi ſpifateljji ofkru njavali ſo. Nařhi mladenzi ſo po nemřhkem ſredjeni, in tak na pol Nemzi. Malo nař je, ki ſimo ſe nemzhini odetergali. — Vlařtenfke miřli in vnetořte beřede do narodnořti je pri nař v dolnem Stajari blařenje. — Spifateljji famo abezede ſmiřhlavajo, v' vlaštem nizheřar ſ' vun nekih po nemřhkem řkopizhenih (k. kopito) molitev ne piřhejo, kaj njih malokda ſelanez rařumi. Seveřnih Slav. jeřikov, bres kterih pomozhi ſařtonj na iřpařenje zhekamo, ſe řkoro noben ne vuřhi. ſhe bi Vam lahko vezh tak ſhalořtnih obraskov řtatka nařhih Sloveňzov piřati mel, ali neham vařhega zhutlivega ferza ſh' njimi trapiti.« — Pořilja mu neke ſloveňske in hrvařke knjiřice (najbrže 3. zv. Kr. Čbeřlice, ker pravi, da bi mu rad tudi prvi in drugi pořlal, pa ju ni dobiti v Gradci). Rad bi bil řel na Dunaj obiřkat ondořne ſloveňske rodoljube — »in ako bi mogozhe bilo, v' Peřht k nogam nařhega proroka (Kolarja) romařiti,« ali policija mu ni hotela prepisati potnega liřta. — Živeč v krogu rodoljubnih mladih Sloveňcev, začenja jih Vraz tudi učitii ruřki, a Miklořiř polřski, o čemer piře iz Gradca l. 1836. řafařiku: »Po mojem nabařanji řem řhtiri mladenze naklonil, kaj ſo ſe pri meni rořiřki uzhlili, vezh bo jih ſe prihodno letino k tem nauku prikenolo. Drugo leto bo tudi g. Miklořhizh polřki uzhlil. Po takem nazhini miřliiva v Gradzi Sloveňze ř tim obuditi, ſe vřem Slaveňfkim jeřikom priuřzovati in je na zefťo napeljati, lepoto in obilnoř nařhega lařnega narezhja v pamet vřeti in řponati.«

Vse to nam pač glasno in jasno zasvedočuje vneti »paňsla vize m« Vrazov že v óni dóbi; a ob jednom nam se iz tega akotudi ře neznařnega delovanja Stankovega pokazuje neka slutnja, da je njegov poklic zjedinjavati daljne kraje, ločena srca in razdvojene umove vse za jedno domovino, jeden velik zmořer. řpomladi leta 1834 stopa Vraz že v neko zvezo tudi z vodjo »Ilirřtva«, drom. Ljudevitom Gajem. Ta mu namreč neznanja, da bode izdaval novine poliřiene

in slovstvene, kakor to zvédamo iz Gajevega pisma, objavljenega v Vrazovih »Dělih« V. str. XVIII. Gaj piše Vrazu: »U Krapini 3. travna 1834. Kaj se našega Slovstva navlastito pako knjižestva dotiče, ovo leto dozde obilnum plodnostjum dičiti se ne more, premdar domo-rodctvo dosta zažgano, vse bolje i bolje plamnem da sine, pripravlja se. Vekšim vendar nečilom domačemu kresu moreju postati Novine političke i slovstvene, kojeh vandavanje meni teda negda od dvora bečkoga, kak čujem, z premilostivnum odlukum dopitano¹⁾ jest. — Brate, moj vezdašnji stališ je tak vuzek, tak tesen, da vsaku i slednju reč,²⁾ koteru vu naših posleh pišem, živo pretresti primoran sem, ar me vižlji³⁾ povsud skoznjivo⁴⁾ nasleduju, tražeč,⁵⁾ kde bi mi kakvu zanjku prikvačiti, ali lečku podmenuti mogli, ali ne meni več mojemu ljubimcu.« Prosi ga tudi, da bi delal za razširjanje njegovih novín po Štajerski, kakor pripoveduje Vraz v pismu »Gradzi na den sv. treh Kraljev 1835« rojaku Knupležu, oznanjajoč mu jih: «Jas bi Njim od tih novín she prej glaf dal, pa fem fkos menil, kaj bodo v Gradzhkih novinah literarnem obfhzinstvi nasnanjene. D. Gaj mi je v Sagrebi pravil, kaj bom jas mogel ti posel na-me vseti.« Gaj je bil začel v Zagrebu izdavatí politične »Horvatske novine« dné 6. jan. in slovstveno prilogo »Danico« dné 10. jan. l. 1835. A Vraz, naznanjajoč to v pismih prijateljem Muršecu, Knupležu, Matjašiču, vabi njih in druge znance rojake, da bi si naročili te novíne, katere bodo bajè v književnem delu prinašale tudi članke v slovenščini; da bodo torej jednako Slovencem kakor Hrvatom na korist. Tako namreč piše Vraz Knupležu v omenjenem pismu: »Sostatki novín fo i politizhke novine, literarni list in osnanitel. G. redaktor v oglafu obezhavle, kaj bodo v literarnem listi tudi raslizhne dela po našem narezhji najti. Zhe bo se ta obljuba spolnila, tak fo sa-nas te novine ravno tak koriftné, kak da bi je v našem kraji na svetlo davali.«

Na jesen istega leta, 1835., obiše Vraz prvikrat H r v a š k o. Tedaj so (pripovéda Marković) v Bistrico našo zagorsko kot stolico národnega duha romali rodoljubi hrvaški in veljaki slavjanski iz najdaljih krajev, ker je bil župnik bistriški Nestor hrvaških književnikov, domoljubov in gostoljubov, učeni in umni opat Krizmanić, po Šafařiku že tedaj razglašeni kajkavsko-hrvaški prevoditelj Miltonovega »Izgubljenega raja.« V Bistrico je naravski romal tudi mladi slovenski književnik (Vraz) in tù prelepe dni preživel pri ljubeznivem opatu, ognjevitem hrvaškem Iliru in Slavjanu; poleg dičnega starca je spoznal tudi mladega rodoljuba, vlastelina v Krči (in v Omilji) v prigorju preko

1) prisojeno. 2) besedo. 3) prepeliharji. 4) budno. 5) iskajoč. 6) kletko, past.

Bistriške gore, Vekoslava Štauduarja in njegovo gospó, kateri je opat bil pravi strijc, duhovito, poetično, ognjevito domorodko, pozneje proslavljeno posestrimo svojo Dragojilo. O tem potu svojem v Hrvaško piše Vraz sam Muršecu »v Gradzu na 3. den grudna 1835« to-le: »Deshovje je meni nekoliko dnevov pervle v Bisftrizi na Sagorji pri ljubesnivem starzi g. opati Krishmanizhi sadershavalo. Krishmanizh je veliki ljubitel vfeга slovenfkega, in satega voljo tudi rad ne pufti na hitrem duše, ktera je v slate mreshe Jegove radogofnfti sajhla, dokler je do slednje rezhi ne spita in vfe snanje slovenfko do sadnje kaplize s njene pameti ne spije . . V Sagrebi fem se tudi ne mogel, kakti pef bervi, omeknoti. V tem mesti me tolko ljubesnivih rezhi mótilo, tolko prijatelnih rok sadershavalo, de je ne lahko bilo, se vfem tem protiviti. Ja fem komaj 15 kimovza Dravo prebrodil in v Serdifhzhе prifhel. Sa kolko korakov fó she Hrovati, bolje Illyri, dalje v napredki, vi fi malo fami lahko domiflite, da Danizo in novine horv. fhtejete.« Že na tem obisku (mislí Marković) bil se je Vraz líčno seznanil s prvaki književnimi v Zagrebu in okolici, posebno z Gajem, Rakovcem in Vukotinovičem, s katerim je hitro sklenil trajno najsrčneje prijateljstvo ter je ž njim in z Rakovcem takoj óna leta pobratimski dopisoval. Vse to je bilo Vraza tako navdušilo, da je na konci omenjenega pisma Muršecu prvikrat naravnost izjavil: naj zanaprej piše svojemu »nekadfhnemu fofedi in prijatelju J. St. Frafu Slovenzu zdaj pa Stanku Vrazu Illiru iz Štajera.« Še tega leta 1835. priobčil je v Gajevi »Danici« prvi dve svoji pesmi hrvaški »Stana i Marko« in »Grob izdajice«, sicer še v jeziku na pol slovensko-kajkavskem. A od sedaj gre Vrazovo slovensko pisateljévanje vzpóred z njegovim zanimanjem za ilirstvo. Naslednje leto 1836. o počitnicah obišče zopet Hrvaško. Sedaj najde v Samoboru svojo ‚Lavro‘, krasno črnoóko Ljubico, hčer lekarja Cantilija, kateri na slavo takoj začne zlagati najkrasnejše pesniško delo svoje »Djulabije« l. 1836. in 1837. Vse bolj in bolj pristopa naš Stanko k ideji ilirski in k ilirskemu književnemu jeziku, dokler se jima napósled ne pridruži za zmeraj. Koncem leta 1838. preseli se Stanko Vraz v Zagreb; Hrvaška mu je trajna druga domovina, ilirska književnost sveta naloga do smrti. Jenjal je biti pisatelj slovenski.

(Dalje prihodnjič.)

Zgodnja cvetlica.

Glavico primohla
Cvetlica iz zemlje,
Boječje je prosila:
Belin, oj, škôpni žé!

Sneg mrzli ne poslušá
Nedolžne prošnje glas,
Ustaviti izkušá
Siroti žitja čas.

Pomládno solnce sije,
Raztáplja srl snegá,
In željni se odkrije
Cvetlici kras svetá.

Trpín prennog na svéti
Ne vé, kaj je radóst,
Doklér mu je živéti
Zatíra ga bridkóst.

Naj tožbe glas zavzdigne,
Poslušá svét hladnó,
A kvíšku upe dvigne,
In vslíši ga nebó.

Črnogórka.

Rastlinske bolezni.

Spisal Ivan Šubic.

Pred mnogimi leti sem imel znanko, ki je strastno ljubila cvetlice. Po treh farah je slovela za večakinja hišnih in vrtnih nakitnih rož. Sam Bog zna, koliko loncev in lončkov jih je gojila po svojih oknih in po prijaznem vrtičku, ki je objemal njeno malo domovje. Čepki njenih nageljev, rožmarinov in žerávccev (roženkravtov), njenih fuhsij, pelargonijev in hortenzij, njenih pasijónk, resédic in vrtnic so bili na takem glasu, kakor da jih je vzgojil sloveč umetni vrtník stolnega mesta, ne pa preprošta kmetska samoukinja. Vzorni mladostni ženi usoda ni bila prijazna; ko je osamela in ji je življenja zima jela beliti lasé, iskala je in tudi našla tolažbe v družbi Florinih otrók. Od jutra do večera je skrbela za cvetočo svojo rodbino, prilivala, čedila in presajala z umetno roko gojence svoje. Z nekim posebnim natornim darom je takoj spoznala potrebe vsake rastline. Le malokdaj je imela nesrečo; a kadar ji je jela ljubljena cvetka hirati, da ji je perje odpadalo in so vršički povešali žalostno navzdol, stregla je bolniku tako skrbno in nežno, kakor mati svojemu detetu. Na počitnicah me je vselej klicala na pomoč. »Ti študiraš na rože,« dejala je ter zahtevala, naj pomagam s svojim svetom. A meni se je čestokrat go-dilo kakor mlademu zdravniku, prišedšemu z visokih šol, ki ima v

glavi dokaj učene teorije, ali prakse nikake in skoraj nikakega orodja za preiskavo. V potu svojega obraza sem ogledaval hirajočo cvetko in navadno samó slutiti mogel bistvo bolezni

Gotovo jih je tudi med »Zvonovimi«
ljubeznivimi čitateljicami dokaj, ki gojé v svojih prostih — upam, da srečnih — urah marsikatero cvetlico na svojem okenci in si blažijo srce s pogledom na nepopisni kras, ki ga je vdihnil stvarnik zemeljski cvetáni. Njim so namenjene naslednje vrstice. V njih hočem v glavnih potezah slikati nevarnosti in bolezni, ki preté našim rastlinam, naj si bodo že umétalno vzgojene po skrbni človeški roki, ali pa naj rasto divje v prosti prirodi. Pogoji življenja so v obeh slučajih pri jedni in isti cvetlici bistveno jednaki.

Ako poznamo njene potrebe v svobodi, moremo tudi ustrezati njenim potrebam pri umétalni vzgoji; isto tako se pojavljajo bolezni pri divjih in kultiviranih vrstah na sorodne načine.

I.

Ko se v telesi poruši normalno stanje, nazivamo organizem bolan. Navadnemu človeku rabi beseda »bolezen«
samó takrat, ko govori o svojem ali pa o živalskem telesi. Odkar tarejo neštete bolezni človeški rod, bavimo se z vzroki, ki nam motijo zdravje ter iščemo pomoči za brezbrojne slučaje, kaléče nam pravilno delovanje naših organov. V vsakem človeku tiči nekoliko Eskulapa in zato konkurenca med diplomovanimi zdravniki in mazači pač ne poneha nikdar.

Poleg svojih boleznij se je oziralo človeštvo že v starodavnih časih tudi na bolezni domačih živalij, a dalje ni storilo nikacega koraka. O rastlinskih boleznih smo do najnovejše dóbe znali skromno malo. Šele odkar je mikroskop začel nova pota kazati prirodopisni vedi, jelo je narastati gradivo za rastlinsko boleslovje. S čudovitim povzdigom prirodopisnih znanostij koncem minulega in v teku sedanjega stoletja se je patologija rastlinstva razvijala bolj in bolj. Danes je podobna ponosnemu poslopju, v katerem je zbrano toliko tvarine, da je skoraj ne zmore več posamezni človek v kratki dóbi svojega življenja.

Tudi pri rastlinah imenujemo posušenje normalnega stanja »bolezen«. A če nam že pri živalskem telesi dela določitev tega stanja dokaj težav, velja to še v nepričakovano večji meri pri rastlinah. Normalnega stanja tú sploh ne moremo označiti z gotovostjo. Rastline se neprestano razvijajo; v teku dolzih let nastajajo mnogovrstne modifikacije, ki nam jako obtežujejo spoznavanje pravilnega organizma. Vsake izpremembe ne moremo zmatrati za kaljenje zdravja, ker potem

bi morali skoraj vse rastline, kar jih vzgaja človek, proglasiti bolnimi. A ker ni nihče gledal stvarniku v roke, pač nikdar ne spoznamo vseh zakonov o razvoji in nikdar ne bomo mogli najti stroge meje, ki loči zdravje in rastlinsko bolezen. Le v razvitih, skrajnih slučajih sta nam oba jasna; s takimi prikaznimi se potem v prvi vrsti peča rastlinska patologija.

Bolezni več ali menj skalé normalno stanje organizma. Čestokrat je njihova zadnja posledica — smrt. Pri živalskem telesi pride končni moment tudi tedaj, ako je bilo bitje vedno zdravo in čilo, ako je vedno izpolnjevalo pogoje življenja. Ko poteče določena dóba, potrka neizprosna smrt. Po prirodnem zakonu je teló že prej pešalo in hiralo; izmena snovij mu je odrekla in delavnost v organih zastala. Pri rastlinskem telesi v obče ne moremo govoriti o strogo določeni dóbi, ki je odmerjena pojedinki. Pri cvetlicah pojem individuva sploh ni tako strogo določen, kakor v živalstvu. Rastlina se v premnogih slučajih tako razvija in raste, da ji stari organi propadajo in odmirajo, na njihovo mesto pa stopajo novi, sveži udje. Osobito pri dolgožitnih rastlinah postane teló v teku let popolnoma drugo, kajti dobilo je druge organe, ž njimi pa drugo tvarino. Pri starih rastlinah torej bije življenje le v mladih, novih ustrojih. Stari deli, ki ostajajo stoletja in tisočletja navidezno neizpremenjeni, so le mrtvi les, mrtva mehanična podpora živóčih delov. Organi se menjavajo skoraj od leta do leta; ti odmirajo, celota pa ostaja, dokler je časih slučaj ne podere in poruši. Drevo navadno le tedaj pogine, ko mu deblo strohni, da ne more več nositi težkega trupla. Vihar potem vrže velikana na tla in ga izruje iz zemlje, ki ga je redila Bog zna koliko let, v tem ko je na zemlji ginil rod za rod! Ako pa deblo ostane trdno, more rastlina poganjati in zelenéti nečuvno dolgo. Vrtnica na stolni cerkvi v Hildesheimu je stara 800 let, lipé ućakajo 1000 let in na Oljski gori se dvigajo oljke, stare nad 2000 let. A to še menda ni skrajna meja. Pri nekaterih drevesih cenijo starost še mnogo više!

Se vé, le majhno število rastlin ima odločeno tako dolgo življenje. Nebrojne množice poganjajo, kalé in mró leto za letom, časih po natornem zakonu, časih zaradi bolezni. Vzroki rastlinskih bolezni so nam večinoma znani. Po teh vzrokih delimo bolezni v naslednje vrste: Bolezni, izvirajoče 1. iz mehaničnega poškodovanja, 2. iz škodljivega vpliva neorganske nature, 3. iz škodljivega vpliva rastlin in živalij.

(Dalje.)

Kaj pripovedujejo ob Ložnici.

Spisal M. Cilenšek.

I.

Ložnic je po slovenskih krajih več in sicer isto tako vodà kakor vasij. Kar svedoči že napis, govoril bodem tù o vodi, in to o dokaj veliki vodi. Res se utegne kdo v dlan nasloniti, premišljevati in naštevati vse tiste reke in rečice, katere je morda že sam videl, ali pa o njih čital, ali samó pripovedovati slišal, a ker jih je več tega imena, ne more pogoditi prave. Takisto sem naglašal, da ni majhna, ampak precèj velika voda. No, morje pa tudi ni, niti jezero, toda človek pride vendar zaradi takih rečij prav lahko v zadrego in ker nosi vsak svojo glavo, težavno je v drugih glavo ubijati to, ker se za raznih dôb kaže različno. Káj morda ne vé vsak fantič, da se lovijo raki lahko le v plitvi vodi in se tudi tù ni bati kakšne nesreče, izvzemši jedino to, da se trudi po več ur za vodo, pa še repa ne prinese domóv? Tako je sedaj, a prejšnje dni je bilo vse drugače, kajti ráčje kuge še niso poznali. Ali kaj bi tudi, saj ima v novejšem časi skoro vsaka žival in vsaka rastlina svojega ali celó svoje zajedovce — torej tudi rak —. Kadar pa okolnosti nanesó, hrumijo valovi sicer pohlevnega potoka ter drvijo navzdol, da se opazovalcu ježé lasje. Sedaj stopi ribič s primerno mrežo v zatišje, kjer so se valovi pomirili, in meče ribe na trato. Tako nekako bi se dala opisati Ložnica in ker je navadno opravljal svoj posel le rakar, prištevati jo moramo potokom.

Od navadnih potokov se mora Ložnica pa vendar že po tem razločevati, da je v tolmunu »brez dna« videl svoje dni — pred kakimi štiridesetimi leti — Onegáv Jože, strasten lovec in ribič, soma večjega od konja. Zasedoval ga je večkrat, vendar le jedenkrat mu se je primerilo, da je imel nabito puško na rami. Kroglja ga je neki zadela, toda brkač je nosil tako trdne hlače, da se ga ni prijela. Od tistega časa pa živi v miru, seveda po svojem mnenji, a Levčanje in Drešinčanje so mu jako gorki, kajti veliko ima na svoji vésti. Krapí, ščuke in druga luskava svojád polzèla je neki po njegovem grlu, akopram jo je pohrustalo tistih dvaintrideset — ali menj — zob, ki se imenujejo človeško zobovje.

Da se morda kritikom preveč ne zamerim, bilo bi le umestno, navesti nekoliko posameznostij, kar se tiče naše rečice. Da jo sploh ločimo od drugih istega imena, bodi povedano, da se imenuje »savinjska« zato,

ker se pretaka po Savinski dolini. Resnično pretaka, kajti vsak mlinar jo zbira na svoja kolesa tako dolgo, dokler je ni toliko, kolikor je potrebuje. Niže se zopet zbira nad mlinom in to tako daleč, da se napósled oproščena vseh spon izliva nad Celjem v bistro Savinjo. Sevéda, kdor jo vidi pod Butejevim mostom, dobre četrti ure nad Celjem ob véliki cesti, lahko misli, ta potočec je morda kake pol ure dolg — ali moti se. Njena zadnja postaja je malo više omenjenega mostú; tù je zaježena in ker se potem neposredno izliva v Savinjo, vidi se nam prav majhna. Teh svojstev so samó tiste vode, katerih struga je le malo nagnena pa večkrat zaježena.

Savinjska Ložnica teče skoro vzpóredno s Savinjo ob južnem vzhodni vshodnih izrastkov severnih Savinjskih planin med Pako in Vojnikom ter pobira ondotne rečice skoro do ravno imenovanega trga. Ona izvira blizu Ložnice (vasi) v Št. Ilski župniji izpod skal gorenjega triasnega vapnenca. Kakor Savinji neki ne ugaja kmalu po porodu beli dan, isto tako tudi Ložnici ne; a ta se ne skrrije v pródната tla, ampak gre sence iskat v skalno otlinó — Vranjo peč — ki je kakih 120 m dolga. Potem teče po povprečnem jarku na jug in se vshodno od Polzele, prevrtavši si svojo pot po litavskem vapnenci, obrne na jugovshodno stran. Oljska gora ji je nekak čuvaj, ki gleda na izvirek in pazi na daljno razvijanje njeno. Kakor hitro prižuboré njeni valčki v dolino, pomirijo se, kajti vse večje kamenje se je porazgubilo in na njegovo mesto je stopil drobnejši pródec. Tudi tla so vsa drugačna. Namesto vapnencev omenjenih dveh tvorb nahajamo tù potopnine (diluvij), ki napolnjujejo vso Savinjsko dolino do bližnjih gričev. Ako si popotnik ogleda malo bliže nekoliko sestavin, razbivši jih ob trdi snovi, takoj mu se zažari oko, ustavivši se na zahodu ondi, kjer nad Dobrovljem prijazno pozdravlja znanca svojega, sivkasto pečevje strme Ostrice. Raz Solčavskih planin so nanosile predpotopne vodé ogromno množino sedanjih Savinjskih tal in jo kolikor možno razdelile jednakomerno. Tù si je izdolblja Ložnica svojo strugo v nekoliko pródнати, nekoliko ilovnati zemlji ter počasi prestopa lesene jezove in se druži napósled s Savinjo, kateri neki pripoveduje raznočasne dogodke. Kakor se pa nje voda sčasoma popolnoma zjedini s Savinjo, ne puščajoč nobenegu sledú za seboj, ravno tako se godí njenim dogodkom iz prave domovine: vdušeno, pozabljeno je vse! Na hrbet pa ji léže še móra iz gorenje Savinjske doline ter jo žuli do zadnjega vzdihá. Naravno, da se pritožuje, vendar vse zaman.

Iz njene domovine se pripoveduje marsikaj, a mi hočemo samó zanimivejše točke spraviti med svet. Možno, da se tudi drugje kaj slič-

nega dobiva, ali vsak kraj ima svoje posebnosti ter to in óno po svoje zavija. Tako tudi ob Ložnici.

Na zahodni stráni nad Celjem so postavili davno davno nad njenim hrbtom most. Tù ob véliki žili, ki vodi iz poglavitnega mesta vsega cesarstva do sinje Adrije, je prometu najbliže. Tù so se vozili in se vozijo še sedaj pošteni ljudje, ki jo navadno le »Ložnica« imenujejo. Časih se je pritepel tudi kak tujec, kateremu »ž« in pa domača končnica nista prijala. Tako je prišlo, da so napravili iz domače besede pokveko in jo uveli tudi v knjige. Vse to bi se dalo še prenašati, a njena mlajša ¹⁾ sестrica Pirežica iz Vinske gorice ji je po poročilu gori omenjenega lovca in ribiča, ki je bil sigurno nenavaden človek, ker je celó šumenje vodâ razumeval in morda tudi dobro tolmačil, že pred leti šepetala, da se ob njenem obrežji zbirajo neke megle, ki izpremenivši se v oblake preté s točo pobiti vso pšenico in zasejati ljuliko. Hudomušne toče sicer ni bilo, pa tem več bliska in groma. Strela je sicer tù in tam udarila, toda bila je »vodena« in njene štiri curke je odkrhnila letošnja vročina tam nekje v Žalci. To je opazovala radovedna Ložnica sama, ko je skakljaje raz jezú bližnjega mlina nateknila náócnike ter se od same jeze razpršila v pene in hlap. Zdaj se ji je zénica tako povečala, da je ugledala tisto čudno strašilo ob uhodu v trg, ki nosi na belkastem čelu neke črne hieroglifne, kateri vozniku velevalo, da »Pokajne iz bičam . . . je prepovedano«.

Odkar je jela »železna kača« po naših tleh rožljati, ni videla Ložnica več tistih širokokolesnih »parizarjev«, ki so delali most med severom in jugom. To je bil seveda drugačen most od ónega, o katerem je govorila Pirežica. Blagó se je prevažalo na vse dele svetá ter marsikomu dobička obetalo in tudi prineslo; druge pa je spravilo to prevažanje na beraško palico. Mnogo mladeničev se je odtegnilo tem pôtem vojaški suknji. Kadar so se pa bližali Celju, udarili so jo pês čez Ložnico proti Vojniku in tako odnesli peté za nekoliko časa. Ko je vse to prenehalo, videla je Ložnica mnogo solzâ in slišala bridko stokanje ubogih žen, katerim so može po prejšnji navadi zapravljalji imenje, zabavaje se po krčmah z igro in pijačo. Dokaj lepih kmetij je prišlo tem načinom na boben. Kolikor teh starih »furmanov« še živí, skoro vsi brez male izjeme so se udali žganjepitju, dočim mlajši, ki niso nikdar izkusili toliko svetá, večinoma dobro napredujejo. Temu pojavu se nikdo ne čúdi, kajti dostikrat je vzel oče sina svojega, ko je malo dorastel, celó iz šole in moral je ž njim. Mladi človek se lahko vsemu

¹⁾ Z ozirom na geološko tvorbo, v kateri se nahaja nje izvirek. Tega je namreč povila tretjaška tvorba.

privadi in ko mu je dal oče na izbor, ali v šolo — ali pa po svetu, odločil se je navadno za zadnje. Zdaj pa vsega tega ni več in sin se uči kmetijstva od očeta ter ostaja lepo domá, dokler ga ne pokličejo v vojake. Tedaj pa zvesto služi svojemu cesarju in še na um mu ne pridejo Solčavske planine, kjer so se v prejšnjih časih klatili vojaški ubežniki in malovredni postopači. Vsak uvidi, da je to sploh nemogoče in Ložnica se ne bode mnogokrat več napela, da bode odnesla spomin na nekdanje čase v Črno morje. Sploh je opomnje vredno tudi to, da se mladina malo briga za minulost in tako gine dandanes bolj in bolj zanimanje do duševnega žitka minulih dni.

Vozniki s parizarji so obvozili mnogo svetá in morda je ni bilo ure, bodisi po dnevi ali po noči, ki bi jih ne bila srečala na cesti. Noč »pa ima svojo moč«, pravi star pregovor. Mnogo so vedeli pripovedovati o tujih krajih, velikih mestih in rekah in o šegah raznih narodov. Pa tudi marsikaj drugega je prišlo na vrsto. Sevéda vsak ni bil za to, pa vsak tudi ni vedel, kajti med seboj so imeli druge pogovore. Še živeč mož mi je pravil za mladosti naslednjo dogodbo, katero naj bi bil doživel njegov drug pred Levcem, vsajo slabo uro od Celja proti zahodu ob véliki cesti. Vozil je po noči iz Celja proti vasi. Pred njo na desni se vidi še sedaj v krogu stoječe gabrovje, Šola imenovano. Na levi pa je groblja, kjer so izkopavali rezano kamenje izza starih časov. Ves ta kraj zove ljudstvo »Tirgot«. Do semkaj je privozil voznik, kar hkratu obstojé konji in nobeno priganjanje jih ni moglo spraviti z mesta. Vzpenjati so se jeli in rezgetati, da je voznika, strah izpreletaval, kar sicer ni bilo na njem opazovati. Ozre se okoli ter ugleda pred konji mrtvaški spreved belo oblečenih pošastij brez glave. Pomikal se je od groblje čez cesto v Šolo. Ko je zadnji del bil s ceste, potegnili so konji brez voznikovega biča.

Na desno od Levca je položena čez Ložnico brv. Tù je že ostrašila mnogega grozna pošast. Velik kozel, črne barve in plamenečega jezika sedi ob svoji uri na brvi. Ko človek stopi nánjo, postavi se kozel na zadnji nogi, a namesto vánj zapraší se v vodo. Vse to se zbira lože od novejših napisov, kateri Slovencem oznanjajo, da je tù »Hopfen-Trockenhaus«. To nam je tudi glavna priča, kdo sili v deželo. In istina, kadar hmelj dozoreva, oglašajo se krivonosovi zmerom bolj in bolj in nemogoče ni, da se jih v kratkem tudi stalno nekoliko naseli. Potem bo pa Ložnica, izpirajoč vso to nesnago, točila dvojne solze, in odmeva v Savinji ne bo našla, kajti ta je temu že vajena. Prečrno bi gledal trdèč, da mora vse tako priti, toda temu pa vendar nikdo oporekati ne more, da v lepo in rodovitno dolino vedno bolj in bolj silijo

tujci in izpodrivajo domačine. Teh se prehitro primejo tuje besede in Deutschwirth, Deuschenthal, Buchberg itd. slišiš, kamor se obrneš. Peščica takih ljudi že dá kraju ime, katero se podeduje od roda do roda.

Spomin na »ajde« se nahaja ob Ložnici še povsod. Pravega pojma ljudstvo o njih vendar nima. Vedno se le trdi, da so bili mogočne postave in tej primerne telesne moči. Za Drešinjo Vasjó, kjer se je videlo do najnovejšega časa grmovje in trnje, imeli so neki svoje kegljišče. Ondu šo kegljali z ogromnimi kroglijami, katere so potákali preko polja od Savinje do Ložnice. Narejene so bile te kroglje od kamena, kateri so lomili v Kamniku nad Grižami; tedaj bi bile, geološki povedano, izbrušene iz gorenje triasnega vapnenca.

Tudi »ajdovkih deklic« se še spominjajo. V predpasnikih so baje nanosile z Mrzlice kamenje za Petrovško cerkev. V skalovji omenjene gore so stanovale, a nobeno okó jih ni videlo.

Volkodlaka so si Ložničanje prikrojili nekako po svoje. Pripovedujejo pa to tako-le: »V Zibiki se je praznovalo ženitovanje. Po stari navadi so se jako dobro veselili, jedli in pili ter uganjali mnogovrstne burke. Posebno so godci brili šale in navzočne svate kratkočasili, kolikor je bilo moči. Ker je pa v minulih časih bilo tudi po naših krajih dosti volkov, streljali in pobijali so jih vsak na svojo roko. Skoro pri vsaki hiši si dobil lahko volčjo kožo. Najpredrnejši godec dá si prinesiti tako dlakuljo, a predno jo ogrne, poprosi prisotne ljudi, naj ne odpirajo vrat, kajti — namigne s prstom — lahko bi se pripetila nesreča. Babura pa, radovedna, kaj se godi v sobi, poluka pri vratih in v tem hipu smukne volk na plano. Klatil se je okoli po svetu in ljudem škodo delal. Prišel je tudi do Ložnice, kjer so se razprostirali gosti hrastovi gozdi. Tù mu je posebno ugajalo in nastanil se je. Na paši za logom je ukradel celó Brencetovo kravo ter jo v goščavi razmesaril in do kostij obral. Večkrat so ga zasledovali, todá ni bilo možno priti mu do kože. Prihajal je celó v Godomeljsko¹⁾ cerkev in prestrašeno ljudstvo se je razpršilo. Ali našel je vendar mojstra svojega. Močen mož se je ustavil pri vходу in ko plane volk pri odprtih vratih v cerkev, potegne mu kožo raz telesa in rešen je bil. Samó kremplje je obdržal, dokler je živel.“

¹⁾ Gotovlje, Gutovlje, Dobrovlje, Dubrovlje, Dobravas, vse to se nahaja po spisih in knjigah, vendar vse je napačno. Pod vasjo izvira Godomlja; po nji se mora vas imenovati „Godomlje“.

O lepi kraljičini.

Národná pripovedka iz Motnika. Zapisal Gašpar Križnik.

Jedenkrat je bila hudobna mati, ki je tako preklinjala, da je svoje tri sinove uklela v volke, da so se potlej potikalali po gozdu in ljudem delali nadlego. Imela je tudi jedno hčer, katera je bila pozneje rojena; ta je bila tako lepa, da ji na svetu ni bilo jednake, imela je tudi solnčno zvezdo v čelu. Ko doraste, zvé, da je imela tudi tri brate, kateri so sedaj v volke ukleti. Gre jih iskat in se trudi, da bi jih rešila. Pride v gozd, sreča jo mož, vpraša jo: »Kaj iščeš tukaj?« Ona pové, da svojih treh bratov, kateri so ukleti v volke, da bi jih rešila, če jih je še rešiti. On ji pové, da jih je še rešiti, če ona sedem let nobene besede ne izpregovori. Pa gresta narazen.

Ona sedaj tava po gozdu, živí se s koreninicami in jagodami. V gozd pride jedenkrat mlad, krepek in zal plemenitaž na lov. Ko jo ugleda, précej se mu obudé goreče želje v srci, »da bi tá-le bila moja poštena zakonska žena«. Gre k nji, razno jo izprašuje, pa je kar molčala. Vzame jo na svoj dom, in pové materi svoji: »Le njo bom vzel za svojo ženo, pa nobene druge«. Mati, ume se, da mu brani na vse pretege: »Kaj boš to lesno vlačugo za ženo jemal, ko še govoriti ne zna, in se ti gorših ne manjka!« Sin je ni ubogal matere; zaročí se ž njo, pa je bil prav zadovoljen v zakonskem stanu, ker je imel ženo goršo kakor drugi plemenitaži. Ob letu mu povije dečka, katerega je bil neizrečeno vesel, ker je bil ravno tako zal, kakor njegova mati, imel je tudi solnčno zvezdo v čelu. Tašča pa jo je neznansko črtila; ni ji dala lepega očesa, ko jo je nje sin tako prisrčno ljubil, sedaj še posebno, ko mu je povila tako zalega dečka.

Ko sta bili jedenkrat sami domá, vzame tašča košek, dobro ga zasmolí, vzame dete in je povije v plenice, v košek zaveže, pa je nese na potok in ga po vodi spustí, kakor egiptovska mati Mozesa. Ko plemenitaž pride dam, tašča mu ročno pové: „Kaj ti je tvoja »lesna žena« naredila?“ Tako jo je zmerom imenovala. »Glej, dečka je nekam spravila, ali ga je požrla, ali kam je prešel. Jaz nič ne vem.“

On je bil žalosten, pa žene zato ni črtil, in si je mislil: »Je že tako božja volja.«

Žena mu čez dve leti zopet povije dečka. Tašča ž njim ravno tako naredí, kakor s prvim. Ko njega jedenkrat ni bilo domá, vzame tašča košek in ga zasmolí, pa dete notri položí in ga nese na potok,

da ga spustí po vodi. Ko plemenitaž pride dam, nalaže se mu ravno tako, kakor prvikrat.

On pa zato svoje žene ni črtil, v božjo voljo se je udal. Ona mu zopet čez dve leti povije dečka, kateri je bil ravno tako zal, kakor prvi in drugi, imeli so vsi trije solnčne zvezde v čelu. Plemenitaž ga je bil neizrečeno vesel.

Zopet gre nekam po svetu, po svojih opravilih.

Tašča in njegova žena sta bili sami domá. Tašča je ravno tako s tretjim dečkom naredila, kakor s prvima dvema.

Ko pride plemenitaž dam, tašča mu ni prej pokoja dala, da je svojo ženo, ki jo je tako prisrčno ljubil, obsodil k smrti na grmadi, zato ki mu je zapravila troje detet.

Obsojenko so pripeljali na mesto, in jo menijo rabeljnovi hlapci položiti na grmado in potlej zažgati. Zdajci pridejo trije mladeniči, kateri pripeljejo tri zale, lepe dečke, imeli so solnčne zvezde v čelu. In jim mladeniči rečejo: »Stojte, da se nekaj zmenimo«. Povedó sestri, naj sedaj povzdigne svoj glas, da se oprosti. »Sedaj smo mi tudi prosti, ki si nas rešila, ko si sedem let molčala; pri Bogu ti hvala za tvojo krepost in pogumnost. Tukaj imaš pa tudi svoje tri dečke, katere ti je tvoja nevoščljiva tašča vzela in po vodi v zasmoljenih koških spustila, kakor Egipčanka Mozesa. Te smo oteli in tebi pa možu tvojemu prihranili«. Potem tudi žena pové, kako je mogla sedem let molčati, da je rešila svoje v volke uklete brate. In pové, kako je tašča izpred njenih očí jemala dečke. Kako je bila žalostna, in tudi kako jih je nje mož tako prisrčno ljubil in po njih žaloval. Potem so pa taščo na grmadi sezgali, da družega ni ostalo, kakor nekaj črnega pepela.

Drobne pesmi.

I.

Bledel mi ráno je obráz,
Zmračil se môj pogled,
Osúl mi je usóde mráz
Moj nežni, mladi cvet.

Trenótek le prisnil je
V srcé mi divni sèn,
Pa tudi tá izgínil je —
Moj zadnji list zelèn!

II.

Razpál bo hitro spomeník,
Na gróbu mi stojčé,
In jádu, ki ga nósim zdáj,
Sledú ne bode več.

A vé, otožne pésemce,
Vé pričajte v spomin,
Da národa nesrečnega
Nesrečen bil sem sín.

Rádinski.

Testament.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

III.

Treba je poseči za celih petindvajset let nazaj.

Splošne razmere v dolini, kjer se vršć ravno povedani dogodki, bile so tedaj slične sedaj omenjenim; samó drugi ljudje so gospodarili tam. Topolščakovo domačijo je oskrboval Miklavžev oče, stari, osorni Ožbold, in tudi po družih kmetijah so orali, sejali in se potili predniki sedanjim ratarjem. Po véliki cesti pa so ravno tako v jednomer drdrali poštni vozovi in se pomikali težki parizarji s tržaškim blagom; promet se ne meni za nikogar; naj biva ob cesti ta ali ta, vsak mora ž njim ali za njim; on ne hodi za ljudmi.

Pa še nekaj se v teku vseh petindvajsetih let ni bilo znatno izpremenilo. Tomaža Omahnetova kočja doli pod klancem je bila skoro vedno jednaka. Streha je kazala svoja rébra, in trte, ki so še za silo držale gabrove prekleje ob stréšnicah, molele so s svojimi konci prav tako v zrak, kakor danes; Bog, da je prerastel mah trohnelo slamo in da je na severni strani natrst širila sočnato perje po goléh. Tudi gospodar Tomaž — tedaj morda štiridesetleten — ni kazal družega lica, nego danes, akopram je bil čvrst in krepak. Že takrat je bil vdovec.

In vendar njegova kočja ni bila povse taka, kakor sedaj, ko zamazana, tû in tam pobita ali pa s starim popirjem zalepljena okna tako čudno pričajo o svojem gospodarji. Tedaj so bila — zlasti v gorenjem konci, snažna in svetla, in spredaj so v čednih lončkih rastle košati žerávec (roženkravt) in temnordeči nageljni; v tesnem vrtci na južnem konci kočje je bilo vse polno pisanega cvetja, in to, kakor belo posuta stezica, ki je vodila z bližnje ceste do kočinih vrat, svedočilo je, da Omahnetov Tomaž ne prebiva sam pod to streho. Imel je pri sebi šestnajstletno hčerko Jerico — jedinega otroka, ki mu je bil ostal iz kratkega zakona.

Kaj bi jo opisovali?

Kadar ob praznikih in nedeljah stojé fantje v gostih gručah nekoliko korakov pred vélikimi cerkvenimi vrati in mimo njih hité s povešenimi očmi dekleta iz vse fare, pade marsikaka ostra, dovtipna beseda, ki se pa skoro nikdar ne tiče lepote tega ali ónega lica, izvzemši da isto samó ob sebi terjá zlobno oceno; saj je vendar osebna lepota

popolnoma relativna z ozirom na ukus opazovalčev. Dvoje zrcal ne kaže istega lica, in dvoje očeš ne vidi jednako. Kadar je šla Jerica mimo, ni bilo čuti opazk, ki bi kaj posebnega nameravale. Vedeli so vsi, da je »kajžarjeva«, pa četudi Omahneteta niso imeli v posebnih čislih, vendar o hčeri ni zinil nihče zlobne besede. Deklè je bilo lepo.

„Kako gré!“ šepnil je zdaj jeden iz tolpe. „To je še otrok!“ zavrnil je osorno Piškurjev Janika, ki je bil že tedaj glavni vodja vseh fantov iz Grabna, katerega besedi in pesti se je klanjal sleharn.

Bilo je jeseni, ko so v Grabnu praznovali cerkveno žegnanje. Gori pri Topolščaku se je gnetlo vse polno pivcev pod košatima lipama, itak so bili zasedeni vsi spodnji prostori v hiši. Na bližnjem podu pa je plesala mladež po čudnih glasovih, katere sta dajala dva štajerska godca od svojih skromnih instrumentov. Jeden je tolkel z lesenimi kládvici po strunah, napetih preko široke deske — igral je na pentek, kakor so to imenovali — drugi pa je piskal na kratko piščal, kateri ni bilo moči izvabiti več zvenkov, nego jih šteje jedna oktava. A zato je tem bolj brlizgal in mladi in stari svet je bil zadovoljen, če je bilo moči prav rezko udariti s petó ob gladki, zvočèci pòd.

Letos je celó stari, resni Ožbold gledal svoje goste malo prijazneje, nego je bila sicer njegova navada, in vsak je vedel zakaj: pred malo dnevi se je bil sin Miklavž vrnil z gorenjega Štajerja, kamor ga je bil stari pred leti poslal služit samó zato, da se priučí nemščini. Vrnil se je zdrav in krepak in štajersko nemščino je tudi znal, več pa stari Topolščak ni zahteval; in ker mu je bil sin tako pogodil, zato se tudi ni zmenil, da Miklavžu danes — izpolnil je komaj štiriindvajset let — ni bilo mnogo do tega, da bi pomagal v hiši in v kleti ter da se je mudil več na podu med plesalci; tam se je ponašal plešoč po štajersko, ali pa med fanti pod lipo, kjer je dajal za vino.

„Dobrega sina imaš, Ožbold,“ klicali so kmetje staremu, če se je prikazal ob kateri mizi, „vesel si ga lahko!“

„Piti zna, piti in peté brusiti,“ godrnjal je stari, a videlo se je da mu je hvala po volji.

Miklavž je hotel ravno iz goste družbe pod lipo stopiti tja na plesišče, ko zadene ob Omahnetovega Tomaža.

„Hoj, Tomaž — glej ga no! Kod pa hodiš, da te še nisem ujel?“

„Povsod, Povsod! Pa, da me še poznaš?“

„I, kaj bi te ne! Pit pojdi semkaj! Kaj pa ta — kaj, si li ti, Jerica? Kako si —!“

Končal ni vsklika, nego čudeč in z veseljem ozirajoč se v deklico, obstal pred njo.

„Pa ti, ti! Spoznala sem te komaj,“ zavrnila je ona, vsa rdeča v lice. „Tri leta se nisva videla!“

„Dà, tri leta,“ ponavljal je óni, držeč in tresoč njeno rjavo desnico.

Natočil je polno kupo belega štajerca in nazdravil Tomažu in hčerki njegovi.

„Plesala boš pa vendár?“ vprašal je takoj.

„Saj ne znam!“

„O, le pojdi!“

„Ko pa ne znam, res ne znam!“

„Naučim te že jaz!“

Prijel jo je brez drugih ovinkov za obe roki, in vlekel — kajti na pol se je branila in ustavljala — proti pôdu.

„Haló — jedno štajersko!“ zavpil je in vrgel dve svetli dvajsetici godcu na pentek.

Deklica je v njegovih spretnih rokah plesala bolje, nego je sama mislila, in v gosti tolpi, ki ja je obstajala, žarilo se je marsikatero okó od zavisti in slabo prikrita jeze.

Ko sta se vrnila pod lipo, natakal ji je Miklavž novič in Omahnetovemu Tomažu se je širilo lice, ko je óni tudi njemu v jednomer pomikal polni kozarec pod roko.

Miklavž se je vse popóludne bavil največ z Jerico. To tudi menj bistrim očem, kakor jih imajo naši ljudje v jednacijah stvareh, ni moglo prikrito ostati, in zlasti med fanti, ki so bili že dokaj vinjeni, čula se je marsikaka pikra beseda, ki je postajala vedno glasnejša.

„Čuj, Tomaž,“ dejal je zdajci Cehtanov Jurijca ter se razkoračil pred mizo, „zakaj pa otrók domá ne zapiraš?“

Omahneta so po stari navadi vsi tikali.

„Ka-áj?“ jecal je ta; bil je že vinjen.

„Otroke domá zapiraj, če jih imaš več! Če imaš pa samó to-le rjavo púnico, pa še sam domá ostajaj, in jo straži — pravim ti!“

Tomaž se je zleknil počasi čez ogel mize, prejel s koščenimi pestmi ónega ob ramah za hodno srajco, da se je debela tkanina udajala pod prsti. Pijanost ga je minila.

„Ka-áj — ti kurji méh gorjanski — ti boš zabavljaj? — Čakaj, jaz te bom stražil!“

Stresel je Jurijco, da so mu zobje sklepetali.

Oni je izkušal Tomaža ujeti za vrat ali lase, pa zaman. Ta mož je imel daljše roke. Napósled privzdigne nogo, da bi ga pehnil od sebe. V tem trenutku prihitita Jerica in za njo Miklavž s pôda v gručo, ki se je bila na mah zagozdila okoli ónih dveh. Deklica je klicala na

pomoč, ter se oklenila očeta, Jurijco pa je Miklavž prijel okoli pasa. Kričalo je vse križem.

V tem poseže zdajci orjaška pest Piškurjevega Janike med bojevnike in na mah so bili narazen. »Mirujte!« vpil je s silnim glasom; „tukaj se ne bo nihče pretepal, dokler sem jaz tù! Nihče se ne bo — pravim!“

Fantje so se umeknili, le Tomaž je kričal: »Kaj zabavlja ta méh gorjanski!«

»Mólči!« ukazal je Janika.

»Ti si začel, Jurijca!« obrnil se je k temu, katerega je držal krepko za debelo sviljeno ruto pod ovratnikom. »Čakaj, ti pritlikavec, mi te že naučimo prepirati in tepsti se ob belem dnevi!«

Zasukal ga je z levico kakor svedrec, z desnico pa segel mu zadaj na hrbtišči pod rob irhastih hlač, in ga dvignil kvišku. Nad njim, toliko, da jo je mogel doseči, štrlela je iz lipovega debela močna, napošev odsekana veja, in nánjo je nateknil Jurijce hlače in ž njimi seveda ubogega lastnika, da je visel sedem čevljev nad zemljo, otepajoč in mahajoč z vsemi štirimi po zraku.

Prizor je bil tako smešen, da je glasen grohot zavladal ter je bil pozabljen takoj ves prepir.

Jurijca je jel klicati na pomoč, pa sodnik Janika je bil neusmiljen. Toda mehka lipova veja ni mogla dolgo nositi teže; čez malo trenutkov se je ulomila z glasnim treskom in fant je telebil na obraz. Hudega se mu ni pripetilo; pobral se je naglo, kakor je bilo moči ter še kaj hujšega sluteč, popihal jo po cesti.

Omahnè je bil potolažen, in vina je imel tudi že dovolj. Odšel je v mraku s hčerko domóv.

Opomnje in opazke, ki so se čule istega popóludne o Miklavži in Jerici, bile so sicer kmalu pozabljene. A ne dolgo. Prišla je zima in tedaj so pripovedovali ljudje, da kaže debel sneg shojeno gaz do ónega okna v Omahnetovi koči, kjer so se zibali po leti rudeči nageljni njegove hčeré, in da stopinje v snegu pričajo, da jih ni utisnil navaden, na kveder šivan čevelj, nego tak, prav tak, kakor ga obuva in nosi Topolščakov Miklavž.

Slabega ali hudega pa ljudje vendar niso vedeli niti čuli.

Pomladi je umrl stari Ožbold in Miklavž je bil njegov dedič.

»No, sedaj bo pa Omahnetova pela!« govorili so po vsem Grabnu. Tudi Tomaž je čul časih to govorico in si zadovoljno mël roki. Proti hčeri ni zinil nikdar besedice.

Po Veliki noči pa je hipno silna novica pretresla vso dolino. Topolščak se je ženil.

To bi sicer ne bilo nič posebnega; ali ženil se ni! tam, kjer so ljudje pričakovali, in o čemer so že tako dolgo govorili. Šel si je iskat neveste doli na ravno polje, v prijazni Mengiš, k bogatemu Vah-tarju, in vse se je tako hitro godilo in vršilo, da nihče ni slutil o tem prej, nego da so Topolščaka prvič oklicali pri zgodnji maši v Št. Ožbaltu.

Jerice ni bilo v cerkvi, a doli blizu velikih vrat je stal Omahnè. Čutil je, da se zdajci pri oklici pol cerkve obrača proti njemu, pogledal ni niti na desno, ni na levo; prédse je zrl in dvakrat ali trikrat pokimal z glavo. Sam ni vedel, kaj hoče s tem, toda zdelo se mu je, da mora pritrđiti, češ: — prav tako, saj sem že znal! A debele jagode ob rožnem vencu, ki ga je imel ovitega okoli leve roke, sklenene z desnico pod klobukom, povezenim nánjo, rožljale so od krčevitega stiskanja obeh pestij.

Domóv prišedšemu prinese hčer zajutrek, ali on je odrinil skledo od sebe.

»Kaj Vam je oče?« vprašala je deklica ter postala plaha sredi izbe.

»Pospravi! Jaz ne bom jel.«

Storila je, kakor je velel.

Ko se je vrnila, slonel je Tomaž ob mizi in podpiral glavo z obema rokama.

»Ti, deklína,« dejal je osorno in se pospel kvišku, »kaj pa imaš ti z Miklavžem? Vprašal te nisem do sedaj, pa danes te vprašam — imaš li kaj na vésti?«

Deklica je prebledela in se zardela; a koncem je dejala skoro s smehom: »Ničesar nimam!«

»Lažeš!«

»No — rada se imava!«

»In nič družega? Deklína — govôri! Nič družega?«

Deklica je uprla svoj jasen, poln pogled v očeta.

»Kaj hočete družega? Nič družega ni! Pa kaj tako izprašujete?«

Tomaž je zvedel, kar je hotel zvedeti. A sedaj mu je nekaj stisnilo srce. Ko bi bil hčerin odgovor drugačen, ko bi bil tak, kakeršnega se je on prej bal, potem bi bil ohladil svoj srd s povestjo o tem, kar je čul v cerkvi; toda sedaj, ko je bil v svesti hčérine nedolžnosti, sedaj mu ni moglo iz ust tó, kar je pač morala zvedeti.

»Kaj se je zgodilo?« vprašala je novič in sedaj s tresočim glasom.

Omahnè je odprl vrata in na pol obrnen nazaj v sobo dejal s hrupavim glasom: »Miklavža so danes oklicali. Tam v Mengišu se ženi!«

Nato je zaprl duri za seboj in odšel gori čez hrib; — kam, ni znal — jedino to je želel, da bi nikogar ne srečal.

Štirinajst dni s hčerjo nista izpregovorila besede. On se ni upal ozreti v nje blede obraz, ona se je ogibala njegovega lica.

Bližal se je dan Miklavževe poroke. Mehka majnikova noč je légala na zemljo, ko se je vračal Omahnè iz Blagóvice, kjer je delal dninar ob cesti. Domá ga je čakala borna večerja, in tudi to sta požila z Jerico molčè, kakor je bilo zadnje tedne navada. Tomaž je hotel takoj potem leči spat, a tù se vrne deklica še jeden pot v izbo.

»Oče,« dejala je poluglasno, »prosim Vas, pustite me stráni!«

»I, kam boš šla, za božjo voljo!« zavrnil je on, skoro prestrašeno.

»Stráni — služiti! Kaj hočem družega?«

»Služiti? Kam pač?«

»V Ljubljano — ali pa še dalje; saj gredó tudi druge. Domá ne morem biti, ne morem več — saj veste!«

Zajokala je na glas.

»Za pot še denarja nimaš! In jaz — —«

»Vi ga nimate. Pa jaz imam še tisti tolar od ranjke tete.«

Omahnè je malo premišljeval. Zánj je bilo pač vse jedno, če je hčer pri njem ali ne. On je ves dan zunaj na dnini, in tisti krompir zjutraj in zvečer si skuha sam. Vrhu tega — kdo vé, koliko si Jerica lahko prihrani v službi; domá itak ne more na veke ostati.

»Pojdi, če hočeš,« dejal je mirno; »pa kdaj? Jutri vendar še ne?«

»Čim prej, tem rajši!«

Dva dni pozneje je Jerica zapustila očetovo kočó. Odhajajoči je Tomaž še stisnil dvajsetico v roke, prisluzeno zadnji teden.

»Z Bogom, oče!«

»Z Bogom! Pa pridna bodi!«

Tako sta se ločila. Poljubov ti ljudje v takih slučajih ne poznajo.

Odslej je ostal Omahnè — sam. Zvedel je sicer, da je Jerica služila nekoliko časa v Ljubljani, da je šla potem s svojimi gospodarji v Primorje; ali pozneje ni bilo več sledú o nji — nikdar več.

Tomaž se je lahko privadil samskemu življenju. Saj je ostalo vse pri starem, samó nageljni po oknih so se posušili, cvetje v malem vrtniči so zadušile koprive in osat in steza od kočó do ceste je bila ob deževji podobna jarku, katerega izpira hudournik.

Jedenkrat — že več let po Jeričinem odhodu — ogovoril ga je Topolščak, naj pride k njemu na delo. Tomaž je nekaj zagodrnjal in iz njegovih malih svetlih očij je švignil čuden plamen, tako da Miklavž ni

v drugič vprašal. Pa Omahnè je le prišel in ostal delavec in tamo smo ga našli, ko smo pričeli povest.

IV.

Miklavžu se je z novo ženitvijo silno mudilo. Domačim nasproti o svoji nameri ni zinil besedice, niti sestri ne, ampak skrbel je, da se je vršil že prvo nedeljo po njegovi snubitvi cerkveni oklic. Ljudje po cerkvi so kar usta odpirali, ko je oznanjal župnik, da se bo Topolščak poročil z Brnótovo rejenko, in sami svojemu sluhu niso verjeli.

Tudi Tomaž je stal na svojem starem prostoru blizu vélikih vrat. Zazdelo se mu je skoro kakor pred petindvajsetimi leti, ko je čul z lece Topolščakovo ime, da se obračajo ženske zvedávo proti njemu, a danes vendar ni bilo tako, nego sam bi se bil najrajši obrnil k bližnjemu sosеду ter povprašal, kaj in kako, ko bi mu neka čudna, nenadna slutnja ne bila šinila v glavo. Zakaj se ženi Topolščak? In tako naglo — na vrat na nos — kaj, ko bi to bilo v zvezi z ónim —? Pa kako bi to bilo mogoče?

Gotovo je le, da Omahnè pri tej maši svojega rožnega venca ni zmolil. Po glavi mu je brodil jedino le Topolščak in njegova ženitev in skrivnost, ki ga je mučila vse zadnje dni.

Ko je bila služba božja končana, bil je med prvimi, ki so silili iz cerkve. Trpelo ga ni tukaj, kakor tedaj pred petindvajsetimi leti ne.

Pred cerkvijo ga potiplje nekdo po rami.

Klander je stal za njim.

(Dalje prihodnjič.)

Plemstvo in národní razvoj.

Spisal Jos. Apih.

I.

Ako primerjamo zapadno-evropske države med sabo kar se tiče stopinje, katero so dosegle v industriji, moramo odkazati Nemčiji šele četrto mesto; stoprav za Nemčijo nastopa Avstro-Ogerska. Národno-gospodarske razmere so jako različne pri nas in v Nemčiji, a glavna proga národno-gospodarskega značaja je ista pri obeh: za obe je jednake važnosti kmetoválstvo v najširšem pomenu. To je statistična istina; ali ravno taka istina je, da je tù in tam industrija neobhodno potrebna, in da bi sósebnost na Nemškem

kmetoválstvo* samó ne moglo preživljati stanóvníštva, ki se množí v taki progresiji, kakeršne ne nahajamo pri nijednem národu več. Kakor naša industrija in naše poljedelstvo trpita škodo po inostranski konkurenci, takisto se godí tudi sosedom Nemcem. Zato se morajo tudi oni braniti s colnino, ki podražuje tuje zdelke. To stališče zavzema ondu sam Bismarck, ki je, predlága je načrt v povišanji colnine od inostranskih poljedelskih uvožnín, naravnost rekel: „Nemci smo kmetski narod“. Ta izrek se je mnogim zdel nekaj smel, namreč tistim zagovornikom neomejenega gospodstva kapitalovega, ki menijo, da se kmetu godí še predobro in da si pomagaj sam, ako ga kje žuli čevelj ekonomičnih kriz, sósebnó pa tekmovanje s poljedelci izven-evropskimi. Navzlic cvetoči in mogočni industriji in kupčiji, trdi Bismarck, da so rojaki njegovi narod kmetov; kaj bi neki rekel, ako bi ga mi povprašali, med katere národe vrstí Slovence? Zgodovina nam kaže Bismarcka jako poučenega o naših avstrijskih razmerah in on sam je kós avstro-ogrske usode v zadnji dóbi; zato smemo trditi, da bi nas ta državnik brez pomisleka uvrstil med národe kmetske, né da bi mu kdo izmed nas mogel oporekati.

Slovenci smo kmetje, kmetski narod »katexochén« in bomo ta značaj menda óhranili, dokler ostanemo Slovenci. Seveda ne bomo zankali, da imamo tudi obrtnike, trgovce, t. j. tiste stanove, ki obdelujejo surovine in tiste neštevilne stvari in stvarce zdelujejo, katere potrebuje človek, ako se je le za spoznanje povzdignil nad neumno žival in stópil vsaj na najnižjo stopinjo tiste lestve, ki se ji pravi omika. Ti stanovi živé večinoma po mestih in trgih; toda uprav število vsega stanóvníštva mest in trgov nam svedoči, da je prvi in glavni stan pri nas kmetski stan. Število kmetovalcev je dokaj večje od števila meščanov in tržanov, kar se nahaja samó pri národih in v krajih z menj razvitim mestnim življenjem, čegar poglobitno delovanje je na polji obrta in kupčije. Sploh vidimo, da ima naša država jako malo vélikih mest; še menj jih ima Rusija itd.; njih število raste proti zapadu, torej proti tistim državam, v katerih je najživahnejše obrtno delovanje; vrhunec doseže na Angleškem. Po Slovenskem imamo sicer dokaj mest in trgov; a izvzemši Ljubljano, Maribor, Gorico, so jako majhna mesta in prijazni, pridni, pa vendar le skromni trgi; marsikatero mestece bi ne moglo oteti svoje časti kot mesto, ako bi ne bilo upravno in sodno središče svojemu okraju. Imen navajati ni tréba.

Naša mesta in mesteca do najnovejših časov niso bila nič kaj mila našemu národu, kar se dostaje národnih teženj in naporov; torej jih skoraj nismo mogli prištevati národnemu telesu; prištevala so se

z nekim ponosom drugim, tujim národom, mené, da različka v omiki med meščanom in kmetom se mora izraževati s tem, da mora óni biti „sin“ omikanejšega národa, nego li je narod kmetski, bivajoč okoli mesta. Dandanes so se razmere v tem oziru že jako povoljno predru-gačile; naše meščanstvo uvideva čimdalje bolj, da ni nikakor nečastno, prištevati se svojemu národu in podpirati ga z vso silo višje omike in ugodnejših gmotnih pomočkov. Pridno se ruši dandanes po mestih tisti bronasti malik z ilovnatima nogama, ki se je zval »nemškutarstvo« in kateremu so pošteni slovenski obraz po opičje deli v tako grdo-smešne nemške gubé! Čimbolj se čisti národova kri in izmetuje vse tiste tvarine iz sebe, katere so kot tujke provzročevale toliko stoletij národnih bo-leznij med nami in slabile prvotno tako krepak napredek, tembolj se množi in narasta moč — ne po ekstenzivnem osvojevanji tujih življev, za kar nimamo niti nagona, niti volje, najmenj pa moči; ampak narod raste intenzivno. To je tisti način národne propagande, ki se nam zdi jedino dostojna omikanega časa, ki zna spoštovati razven elementar-nega pojma v posesti in lásti takisto svetost in nedotekljivost idealnih, tudi národnih pravic in svetinj.

Mislimo si zdaj, zróči nekoliko desetletij naprej v bodočnost, že dovršen ta proces; mislimo si narod že očiščen, jednoten in čvrst, pa samostalen — ali ne bodemo še ničesar pogrešali? Ali nam ne bo še manjkalo jednega stanú, ki je skoraj povsodi, sósebnó kulturnim ná-rodóm, bistven del národove celote? Na kratko: kaj nam bo poreči o plemstvu? Ga li imamo? Ga li bodemo morebiti imeli kdaj?

Da plemstva dandanes pri nas ni, to je znano, žal, znano le preveč; isto tako gotovo je, da smo imeli svoje plemstvo, dokler je narod užival svobodo, pred podjarmljenjem po Nemcih in Madjarjih. Seveda ni bilo to plemstvo uničeno ali potujčeno hipoma; prebilo je vsaj po nekoliko še nekaj časa; potlej pa ga je zasul diluvij tujstva in s tem vsekal národní celoti strašno rano.

Čestokrat smo že čitali o tistih pomočkih, s katerimi so tujci, v prvi vrsti seveda Nemci, pri nas krčili pot svojemu gospodstvu in jeziku. Nobeden pameten človek ne more zahtevati, naj mi priteg-nemo nemškím, menda — objektivnim zgodovinarjem in priznamo, da je bilo to zmagovalno prediranje tujega življa res samó »mirno osvo-jevanje«, osvojevanje »s sekiro in plugom«, »zмага nemške marljivosti nad slovansko surovostjo« ali celó »dobrota, za katero so prosili Slo-venci sámí«, itd. — Stari Slovenci niso bili, naselivši se po dolinah planinskih, tako brez kulture, da bi bili pustili zemljo neobdelano in živeli ob plenu; svoboda jim je bila gotovo tudi dražja nego robstvo

in nezmisel je, trditi, da bi bili tuji gospodje, vitezi in duhovniki, ovesljevali naše pradede, jemlječi jim dom in zemljo. Kjer ne gre zlepa, ondu nastopi sila, moč krepkejšega — pravica, katere zakonik je — pest! So se li bojevali naši premagalci za omiko, ko so siloma jemali našim pradedom lastnino in svobodo, dasi so imeli domá na Nemškem še preobilo neobdelanega svetá? —

Napak bi pa bilo dolžiti naše nasprotnike, da so oni jedini vzrok vse bede, ki je takrat in pozneje zadela naš narod. Težko, da bi nam bili storili toliko škode, da jim niso bile našega národa svojske napake in slabosti, pa nesrečne razmere krepki zavezniki. Baš zdaj, v dóbi našega preporoda, imela bi nam biti dolžnost, seznaniti se s pregrehami in popustljivostjo starih Slovencev iz Slovanov sploh: knjiga, ki bi obsezala vse dotično gradívo, bila bi nam prepotreben in prekoristen svaritelj in učitelj!

Nekaj doneskov za tako berilo nam podajajo naši nasprotniki še dandanes. Ako si hočeš vsaj v nekoliko razjasniti vzroke zmagovitega prediranja tujstva v slovanstvo, ki se je vršilo nekđaj tudi pri nas in iz tolikih pokrajin izpodrinilo slovenstvo, ostavivši ondu samó izvirna slovenska zemljepisna imena, prave kratke ali tožne nagrobne napise na mogliah nekđanjih gospodarjev — čitaj tiste vsako leto od pruske vlade priobčevane izkaze o premikanji veleposestva na Poznanskem. Odkar je ta pokrajina odcepljena od celote poljskega národa in priklenena k Pruski, od takrat že pogreša potrebne zaslonbe in v svoji osamljenosti gine ondu poljski živelj in se umika nasilstvu nemštva — platonske simpatije kozmopolitičnih narodoljubov francoskih, angleških i. dr. mu ne pomagajo čisto nič. Srednjeveških pomočkov ondu zmagujoči živelj res da nima več vsch in zahteve »pravne države«, za katero je »justitia« tolikrat samó umišljeni »fundamentum regnorum«, ne dopuščajo že zavoljo lepšega ne presilovitih dejánj národno-državne oblasti. Navzlic temu, dasi je minulo fevdstvo, ki je bilo nekđaj silno orožje národnega podjarmljevanja, širi se na Poznanskem neprestano nemštvo z brzim korakom, podpirano po vladnem vplivu z več nego samó moraličnim, krepkim, samosvestnim ravnanjem, katero ima privésti gotovo do zaželenega zmotra. Poleg nadvladanja nemškega jezika in zatiranja poljščine se podirajo stebri poljski z ekonomičnimi pomočki, sósebnó s prehajanjan poljskih plemenitaških posestev v nemške roke. Slovanska pijavka, Žid, pogladi pot, po kateri strmoglávi nepremišljeni Poljak v dolgove in po njih v revščino. Kako izdatno se vrši to gospodarsko iztiravanje poljstva, to nam kažejo tiste številke, ki jih sleharno leto priobčuje vlada sáma. Te številke so Nemcem veseli poroki,

da bodo kmalu uničili svoje poljske državljane in da bode tem odbila zadnja ura, kadar bo zapel zadnji udar na boben pri dražbi posestva poslednjega poljskega plemiča.

Kako naj bi se pa tudi Poljak ondu ubranil svojega tekmeča! Poljak je Slovan, ki ga dičijo vse tiste proge slovanskega tipa, čegar po lipovo mehka narava ni ustvarjena za srečen boj s trdnim, železnim Nemcem saksonskega rodú; dobrovoljnemu, toda malomornemu in gospodarski slabotnemu Poljaku se je boriti s tekmečem, čegar urojeno krepkovoljnost podpira višja omika, vstrajnost in umno gospodarjenje.

Vsem národom, hotečim podjarmiti si ta ali óni narod, bila je podstava daljšega postopka osvojenje zemlje, prilaščenje tujih zemljišč. Boljšega stališča bi menda sam Arhimed ne bil mogel izumiti. Za gmotnim uničenjem mora nastopiti brezpogojno uničenje národnosti. Izjem imamo tako malo, da služijo pravilu samó v potrdilo. Sósebnó veljavno je pa óno pravilo kar se tiče usode Slovanov, in ne v zadnji vrsti kar se dostaje Slovencev.

A mi Slovenci smo imeli še nekega sovražnika poleg tistih, ki kopljejo dandanes grob bratom Poljakom: pri nas je bila s posvetnimi nasprotniki tesno zvezana cerkev. Pokristjanili so nas inostranci — Bog ne dáj, da bi jim mrzili nemara zato, ker so nam prinesli luč svete vére; za ta dar jim bo Slovenec vedno hvaležen. Nikdar pa jim ne bode mogel pozabiti in odpustiti, da so prišli k nam ne samó kakor apostoli, nego tudi kakor poslanci in poverjeniki naroda svojega, da so zlorabili svete evangelije za zmotre, pogubne novim kristjanom in da so sejali poleg plodonosnega semena prave vére grdo ljujljiko národnega sovraštva in zatiranja.

In dolgo, dolgo je bila naša zemlja podrejena vladikam, katerih stolice so stale na tuji zemlji in ki so našemu narodu bili tujci po rojstvu in dúhu. Pozno šele so nam ustanovili vladikovine na domačih tleh — ali podrejene inostranskim metropolijam. Komu se je podeljevala škofovška čast? Merodajne niso bile niti razmere, niti potrebe, najmenj pa skromne želje vérníkov, niti vselej sposobnost za tako prevažno dostojanstvo. Odločevali so mnogovrstni oziri in vplivi: osebne zyeze, politični oziri, oblast mogočnih rodbin itd. in pošiljali so nam škofo skoraj sáme plemenitaše nemške in laške ali morebiti iz kateré domače, toda neslovenske rodovine. Za te možé niso veljali nazori apostolov slovanskih, bratov solunskih, ker za narod kmetski niso imeli srcá. Ni jim šlo v glavo, kako krepko in milo odmeva v srci človeškem beseda božja, ako se oznanjuje v tistem jeziku, v katerem je draga mati nas učila molitev Gospodovo, ko nas je učila

sklepatis ročice in klicati: »Oče naš!« Zánje ni bilo tistega prvega binkoštnega praznika, ko je Bog poslal apostolom dar jezikov, da so šli in oznanovali besedo božjo vsem národom!

Nekaj se mora pri tej stvarí v poštev vzeti, da ne sodimo krivo svojih nekdanjih višjih pastirjev: nikjer se ni cerkveno, škofovo dostojanstvo tako tesnó združilo z državo, katere kos je bila naša domovina. Večina škofov in dokaj opatov je imela knežjo čast in s knežjo oblastjo je vladala prostrana posestva, cele dežele. Zaradi tega so jih posvetne skrbi in stvari zanimale tako, da so bili čestokrat bolj posvetni nego cerkveni dostojanstveniki in da so se vtopljali celoma v vsa zanimanja nemških knezov. Mnogi so bili spretni dvorjani, diplomati ali državniki; odkazovali so jim zato vladarji radi dvorna posla, upravo deželno, poslanstva i. t. d. Tem načinom so se odtujili národnim interesom, navzeli se pa duha vladajočega v visokih, nemških, za slovenstvo se ne zanimajočih krogih: kogar je pa prešnil ta duh, izpremenil se je v bolj ali menj marljivega pospeševalca potujčevanja národa našega.

Slovenecem se je bilo takrat hudo bojevati z nasprotnikom, ki mu je bil baš tako močnejši, kakor je dandanes Nemec Poljaku. Usoda nam je podelila mehak tip in nas poslala v boj, predno je bila prosveta nadomestila to, kar nam je odrekla priroda. Poleg Nemca nas je jel stiskati še Lah in Madjar, torej troje sovražnikov, katerim nismo bili niti po številu nikdar kos. Od zapada, severa in iztoka je pritiskal tuji vpliv, troseč med nami barbari menda »prosveto« — za krvavo plačilo: za óno »prosveto« so »srečni« proseliti morali dati dedno zemljo, zlato svobodo in máterin jezik!

Nekaj drugače in, če se ne motimo, resničnejše bi morali soditi Nemci o tem zmagovitem postopanju prednikov svojih, ako bi se postavili na novodóbnó stališče prirodoznanstva: saj so menda veliki čestilci in oboževalji Darwinovi in učé trditve, ki sezajo dalje, nego li je hotel iti prešlavljeni mojster sam. Kdor zmatra ta mednárodní boj, ki se je vršil, dokler je človeški rod na zemlji, raz stališča darwinizma, mora ga zvati »boj za obstanek«. Ta boj vidimo po vsem kraljevstvu organizmov; značaj tega boja je tem brezozirnejši in krutejši, čim niže na lestvi organskih bitij stojé boreči se nasprotniki. Poglavitna poteza v značaju tega boja je gola sebičnost, ki ne priznava nobene pravice tam, kjer hoče zavladati. Zastonj iščemo idéalnih, vzvišenih nagibov, kjer vlada večno sovraštvo elementarnih sil. Seveda sodelujejo v tem boju med národi marsikateri faktorji, katerih ne poznajo bitja nižjih vrst. Poleg nekega vsemu človečanstvu urogenega nagona za boj, osvaja-

janje in gospodovanje, vlada tudi pri najnižjih in najsurovejših národih tista moč, ki jo ima v vsem stvarjenji jedino le človek: prosta volja! Volja je silen faktor in modifikuje »boj za obstanek« v sleharni méri. Volja je tako silno orožje, da nadomešča dostikrat bogato orožarnico; da bi sleharni narod ga hotel uporabljati, gotovo bi se marsikdaj »boj za obstanek« končal drugače.

Nobenemu národu ni tako zeló potreba krepke, neupogljive volje, kakor prav nam. Nas je usoda posadila prav kakor nalašč med najmočnejše in najbrezozirnejše sosedo, ne da bi nam bila dala dosti sposobnega in potrebnega orožja v hudi »boj za obstanek«. Naš boj je bil zmerom sama obramba, in pohlevni Slovenec se nikdar ni spomnil, da je obramba vspešna samó, ako je tù in tam združena s krepkimi naskoki, kateri porušijo sovražnika najsitnejše obsipe. Skromni slovenski ratar je bil zadovoljen, da je našel, sledeč drugim národom, kraje, kjer ni bilo nič ali malo stanovnikov in obilo proste zemlje. Razrušena so bila mesta rimska, ne po »ljutih« Slovencih, nego po národnih grmanskih in mongolskih; na razvalinah si je postavil Slovenec rad svojo borno kočó, potrebil grmovje, zoral zemljo in ravno plug je bil našim pradedom tisto silno peró, s katerim so si vknjižili na dotlej prosti božji zemlji pravico svojo. Plug jim je bil orožje za mirno osvajanje — ne pa kruti meč.

(Dalje prihodnjít.)

Književna poročila.

(Dalje.)

2. *Der Lautwerth der Nasalvocale im Altpolnischen. Eine grammatische Studie von Dr. J. Leciejewski. Wien, 1886, 8° 165.*

Pisatelj te učene razprave je nam Slovencem znan po svojem spisu »Z życia Słowców«, s katerim je rojake svoje Poljake z našimi literarnimi in kulturnimi razmerami seznanil; a učenemu svetu po svojih dialektologičnih studijah, objavljenih v 9. knjigi »Rozpr. i Spraw. akad. um. v Krakowie« in v razpravi o jeziku florijanskega psalterja v »Archivu«. Najnovejše njegovo delo o nosnih samoglasnikih v staropoljščini je bilo že leta 1883. dogotovljeno ali je šele zdaj izdano. Osniva se na jako vestnem in natančnem preiskavanju vseh do zdaj izdanih starejših poljskih virov in rokopisov; podaje tedaj mnogo zanesljivega gradiva in ima trdno podlago.

O poljskih nosnikih, o njih razvitku in zgodovini, o njih odnošaji nasproti staroslovenskima nosnikoma se je mnogo pisalo, odkar je Vostokov

odkril rinezem stsl. nosnikov. Dovolj je, ako opozorimo samó, kako različne nazore sta izrekla o tej stvari poljska učenjaka Kryński in Boudouin de Courtenay. Celó v tem se mnenja ne strinjajo, ali se je v poljščini φ na škoto q (ρ) razširil, ali nasprotno. Tej nejasnosti je bilo v prvi vrsti krivo, da se je pri vseh preiskavah premalo oziralo na historičen razvoj poljskih nosnih samoglasnikov. Leciejewski je v svoji razpravi gledé nosnikov okrenil na novi in pravi pot; on je vsak poljski spomenik gledé nosnikov posebej preiskal in sicer v tem redu, da je počel z novejšimi.

V početku knjižice svoje nam pripoveduje o dogodkih in stanji nosnikov v sedanjih poljskih narečjih; stvar, katera je tudi za druge slovanske jezike, osobito stsl. zanimiva. Mi pozvemo tukaj, da se je v poljskih narečjih razvil iz q — \hat{o} in o , iz φ — \hat{e} in e jednako naši slovenščini in macedonskemu narečju. V drugem narečju je iz q najprej postal om , iz katerega se je po vplivu nosnega soglasnika na predstoječi samoglasnik razvil \hat{o} in pozneje u . To razsvetljuje jednaki pojav v stsl., kjer se je iz \bar{o} zaradi sledečega nosnega soglasnika n tudi \bar{u} (y) razvil. Tudi nam pojasnuje nekoliko razvitek češk., rusk. in srb. u iz praslov. q . Omenjam, da je tudi v slovenskem narečju, kakor se govori okoli Celja in Konjic, iz glasovnega skupka ou nastal o z nekim nejasnim nosnim prigrasom n. pr. *konj* se izgovarja *kòj*. Nekaj sličnega nahajamo v nekaterih poljskih narečjih, kakor je to pokazal Matusiak.

Pisatelj je dokazal, da je imela staropoljščina nosne samoglasnike \bar{q} , \bar{i} , \bar{a} , \bar{u} (\bar{y}), iz katerih so se novopoljski q , i , a in u razvili in sicer na ta način, da so staropoljski nosniki najprej svoj nosni glas izgubili in v svoje elemente razpadli ($a + n$). Iz $\bar{a} + n$ je pozneje (v 15. stoletju) \bar{am} , \bar{om} , q nastal, iz $\bar{a} + n$ pa po vplivu soglasnika φ (str. 159). Vsakemu dolzemu nosnemu samoglasniku stpolj. odgovarja q v novopolj., vsakemu kratkemu — φ , in to je tudi po pisateljevem mnenju vzrok različnega nosnika v nom. sgl. *dąb*, -a gen. *dęb*; prvo je bilo *dąb*, drugo *dęb*. Isto je pisatelj kratko izrekel že v Archivu VI. str. 527. Ta razlika se dolgo ni znala tolmačiti. Šele Potebnja jo je povoljno razložil. Njegovo tolmačenje se popolnoma strinja z ónim Leciejewskega. Potebnja pravi »o steht ungefähr im gleichen Verhältnisse zu φ , wie poln. \acute{e} — \acute{o} zu e — o oder wie Kleinruss. \acute{i} zu e und o . Entsprechend dem, wie poln. \acute{o} seinen Unterschied von o dem Gegensatze der geschlossenen und offenen Silbe verdankt, welcher erst nach und nach, in Folge der Abschwächung und zuletzt des gänzlichen Verschwindens des auslautenden Vocales aufkam, ebenso muss auch der Unterschied zwischen q und φ in *dąb* — *dęb* erst dann eingetreten sein, als die

1) Skoraj jednako tudi Potebnja »Ich bin somit der Ansicht, dass vormals im Poln. in dem Wechsel von q und φ der vocalische Bestandtheil gleich a war. Arch. III, 619.

Zweisilbigkeit der Wortform *dqbo* aufhörte zu bestehen. Arch. III, 617.¹⁾
 — To je gotovo najboljšje potrdilo nazorov Leciejewskega.

Omenjena knjižica je tedaj izpolnila precēj veliko praznino v poznavanju poljskega jezika in njegovega razvitka ter pojasnila do zdaj temni razvoj poljskih nosnikov.

3. Die serbischen Dynastien Crnojević. Ein Beitrag zur Geschichte von Montenegro. Von Franz Miklosich.

Od našega še vedno neumorno delavnega Miklosicha je pred kratkem v 112. kn. poročil dunajske akademije na str. 29—94 objavljen omenjeni prinesek k zgodovini črnogorski. On razsvetljuje zgodovino XV. in XVI. stoletja najmanjše jugoslovanske državnice in ob enem óno beneške samovlade.

Podlaga razpravi je sedem v dvorskem arhivu najdenih srbskih pisem pisanih leta 1523. od bega Crnojevića beneškemu dogu. Delo razpada v šest poglavij, med katerimi so najzanimivejša za zgodovinarja prvo, obsežajoče omenjena pisma in istodobni nemški prevod, drugo — katero bode najbolj jezikoslovcu ugajalo — o jeziku ónih pisem, četrto, obsežajoče vesti o rodbini Crnojevića, peto, kateremu je napis »Zur inneren Geschichte von Montenegro«, in šesto: Dostavek.

Tudi ta razprava se odlikuje po vsem ónem, kar krasi vsa dela našega slavnega mojstra; razvidamo tudi iz nje, kako dobro in natančno on pozna slovansko zgodovino, celó óni oddelek, v katerem je še marsikaj nejasnega, ker pomanjkuje zanesljivih virov. — V drugem poglavji (str. 54) tolmači nam ime »Cernojević« in »crna gora«. V četrtem so iz vseh virov 14., 15. in 16. stol., latinskih, grških, taljanskih in srbskih sestavljeni podatki o rodbini Crnojevićev. Morda najzanimivejše poglavje je peto, v katerem razpravlja o notranji, kulturni in ustanovni zgodovini črnogorski (str. 79—85). Šesto poglavje obseza opazke o dozdej skoraj mitični osebi Štefana Maramonte, o dinastiji Juraševičev; vire in literaturo. Iz virov in literature, med kojimi našteva marsikatero celó zgodovinarjem neznane vire in spise, moremo najbolje razvideti vestnost in zanesljivost, ob enem pa tudi popolnost razprave.

4. Akcenat i metar junačkih narodnih pjesama. Napisao M. Šrepcelj. Zagreb 1886, 8°, 79.

To je naslov jako marljive razprave o štokavskem naglasu in metru srbskih narodnih pesmij, katere se nahajajo v II., III. in IV. knjigi krasne

¹⁾ Nasprotno muenje je pred kratkem izrekel A. Sobolevskij: »I dějstvitelno, možno li somněvatsja, čto vz drevne-pol'skomъ jaz. uynčšnee e proiznosilost kakъ e, kogda čeredovanija vz rodě *czijšć-cziqštka* (sz nosovymъ o) predstavljajut polnoe shodstvo sz čeredovanijami *bierzsz-biorę* i. t. p. i vpolně obzjasnjajutsja takъ že, kakъ i eti poslednija?« Russ. filolog. věstnikъ 1886, 1. zv. str. 179. Odnosaž med *bierzsz-biorę* ni merodajen za tolmačenje *czijšć-cziqštka*; tukaj sta dva različna procesa, katera sta proizvedla isti rezultat.

Vukove zbirke. Pisatelj je, kakor na str. 53. pripoveduje, vse deseterce omenjenih treh Vukovih knjig beležil, katerih ni menj od 47,000.

Razprava razpada po svoji vsebini v dva dela: V prvem (str. 9—50) razpravlja pisatelj o naglasu, v drugem (str. 50—78) o metru narodnih pesmij. V uvodu se je doteknil vprašanja, ali se je narodna srbska (hrvaška) metrika osnovala na ritmu in da se mora „od pjevanja izaći“, ali pa na naglasu in kvantiteti. Pisatelj misli v soglasji z Jagićem, Zimo in Budmanijem, kateri so v prejšnjih letih obširneje o tem pisali, da je bil prvotno narodnemu stihu ritem podlaga. „Po svemu tome“ — piše na str. 8. — „možemo suditi, da je temeljem naše narodne pjesme bio nekoč samo ritam. No što je pjesma više primicala vremenu, da se ne samo pjeva, nego i kazuje, to je više pjevač ugagjao i jezičnome akcentu, to se više očituje težnja, da se akcenat i ritam slože.“ Ta pisateljev nazor ugaja najbolj razvoju narodnega pesništva. Na str. 11.—15. je nam naštel vse besede, katere se nahajajo v omenjenih treh Vukovih knjigah, a katerih ni najti v Vukovem slovarji.

Govoreč o štokavskem naglasu, pri katerem se vedno vestno ozira na čakavščino, izrekel je na str. 19. svoj nazor z besedami: „Po tom opažamo dva glavna faktora, koji upravljaju svom akcentuacijom štokavačkoga govora: ili moraju riječ odmah početi s padajućim akcentom, gdje se odmah v prvi tren upotrebljava sva intenzija glasa, ili počinje s rastućim akcentom, ili se onda ne smije iz akcenta glas naglo spustiti v nizinu nego preko srednjega tona. Po tem može rastući akcenat doći samo u riječima bar od dva sloga, te može biti na svakom slogu osim zadnjega. Padajući može biti samo na početku.“

Lepo in prepričevalno razpravlja pisatelj o naglasu kot sredstvu razločevanja dveh inače popolnoma enakih oblik. Tako je sicer nekatere pojave hrvaškega jezika že pred dvajsetimi leti Jagić tolmačil in o tem tu in tam dovolj obširno prof. Maretić v 67. kn. „Rada“ govoril, ali vendar moramo priznavati, da je pisatelj dobro storil, da je nam pri mnogih primerih pokazal, kako se je naglas predrugačil samo radi razločevanja morfološki enakih oblik. To biva pri sgl. gen. *rúké* nasproti pl. nom. in acc. *rúke*; sgl. acc. *rúku* — dual. gen. in loc. *rúkû*; sgl. dat. *rúci* — sgl. loc. *rúci*; gen. pl. *kónjâ* — gen. sgl. *kónja*. Isto velja o besedah, katere imajo naglas kakor *drûg*, *drûga*; njim je jedina razlika med dat. in loc. sgl. naglas (str. 36.). Po naglasu se loči tudi voc. od drugih sklonov (str. 37.). Težnjo do jasnosti, katera se javlja v omenjeni vi *differentiae* (*Differenzierungstrieb*) opazujemo tudi v 3. os. sgl. aorista nasproti isti osebi sedanjikovi: v aor. *izgovorî*, *öplete*, *dönese* a v sedanjiku *izgovorî*, *öplêtê*, *donêse* (str. 38.). Za tem nam (na str. 43.—47.) dokazuje, da konjunkcije morejo v izrečnem retoričnem ritmu izgubiti visino glasa in pasti v nižino.

Pisatelj je v svojem preiskavanju prišel gledé odvisnosti naglasa od besednega objema do istega zaključka, katerega je Jagić pred nekoliko meseci izrekel v svojem Archivu. Šrepelj o tem pravi »Uz pomenuti metaplazam akcenta podaje štokavačkome govoru mnogo gipkosti i onaj poznati pojav, da je $\ddot{a}a = \acute{a}$, $a\grave{a} = \acute{a}$, što se najbolje opaža na promjenama \check{e} : *tijelo = tělo, tĭlo, vřijěmc = vrěmc, vrĭmc*. No ovaj je zakon dublje zahvatio korijen, nego bi možda ko u prvi mah i pomislio. Po mom na ime sudu ovaj zakon ne vrijedi samo onda, kad se sastanu dva vokala jedan do drugoga, što no se stežu ili otežu: *grōot = grōt, sělce = seōce* i. t. d., nego to vrijedi i za dva sloga jedan za drugim. Inače se ne može razumjeti, za što se mijenja akcentat od riječi *drūg* pl. *drūzi*, kad prione slog *ov (ev)*, te postaje *drūgovi* (str. 24.). To je tudi vzrok izpremembi naglasu v *dōnĭjeti, kōrijen* nasproti *dōnĕti, kōrĕn*; ali *grāgjanin - gragjāni, vāročānin - vāročāni, Dūbrōvčānin - Dūbrovčāni, ljūbljāj - ljūbljaja, zlatār - zlatāra, sĕkūn - sĕkuna* i. t. d.⁴ Isti zakon se dá tudi v slovenščini opaziti, samo da ne zasekava tako globoko v organizem naglasa. Mnogim besedam, katere so imele sprva različen naglas,¹⁾ je enakost sufiksa izjednačila tudi naglas v štokavščini (str. 28.). — Vzrok različnega naglaševanja v štokavskem in čakavskem narečju išče Šrepelj (str. 41.) v podnebji, različni geografični léži in ju prisposodblja v tem z jonskim in ajolskim narečjem — prvo ni prav verjetno.

Glavni rezultat natančnega preiskovanja melodije in ritma národnih pesmij srbskih (hrvaških) je ta, da ima melodija v deseterci tri glasbene teze — kar je tudi Wollner neodvisno od Šreplja izrekel — in da je pevec »osjećajući u pjevanoj pjesmi u svakom desetercu tri teze, tri udarca nastojao u jeziku tome zahtjevu (sc. da zadovolji meterskemu naglasu) zadovoljiti, te u svakom desetercu najmanje po tri puta upotrebiti govorni akcentat.« — Omeniti mi je še samó, da se na nekaterih mestih razprave nepotrebne stvari nahajajo, katere niso v nobeni ali skoraj nobeni zvezi s predmetom samim; a to je malenkost.

V. Oblak.

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ Isto vidimo v ruščini in tudi v slovenščini, samó da vpliva mnogokrat naglas prvotne in podstavne oblike na nove (sekundarne) besede n. pr. žličar, kopčar, sklčlar. Tako imajo tudi kmetica, kovačica, kraljica, tatca, telica, danica, družica naglas na predzadnjem zlogu nasproti besedam: punčica, žabica, žličica, mrvica, katerem je naglas na prvem zlogu. Pri zadnjih besedah je vplival naglas prvotnih besed, za kar imamo tudi v srbsčini mnogo poučljivih primerov.

II.

Imenitna knjiga.

Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Akademische Vorlesungen, Studien und kritische Streifzüge von Dr. Gregor Krek. Zweite völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Graz 1887. Verlag von Leuschner und Lubensky. XII in 887 str. Cena 12 gld.

(Dalje.)

Kot jeden narod z jednim jezikom so živeli Arijci toliko časa, dokler se niso začela ločiti od prvotnega debela posamezna plemena s posebnimi jeziki, kateri so si ohranili več ali menj prvotnega. S pomočjo primerjalnega jezikoslovja so dognali učenjaki, kateri jeziki so se ločili prej, kateri pa kesneje, ker smemo in moramo soditi, da so ostali združeni s prvotnim jezikom najdalje oni, kateri so ohranili največ starinskega; naravno je da vpliva na to tudi oddaljenost od prvotnih sedežev. Aug. Schleicher in drugi so določili te razmere pod podobo rodoslovnega drevesa, J. Schmidt si pa misli isto v podobi valovitih krogov, ki se razširjajo od sredine na vse strani in kažejo tem manjšo moč, čim dalje se nahajajo od sredine. Vendar se pa do sedaj ne sme zanikavati, da je najprimerneje misliti na to, da so se izobrazili najprej posamezni prvotni jeziki, kakor uči Schleicher in njegovi učenci in da gre iskati prvotni sedež Arijcev v Aziji.

Za Slovanščino je tu mesto v severno-evropskem prvotnem jeziku. Od tega so se odcepili prvi Nemci in ostali so še združeni Litoslavlani, ki se ločijo od svojih bratov v glasoslovji in oblikoslovji. Iz Litoslavlščine se je razcepil litvanski in slovanski prvotni jezik, nastal je torej jezik, kateri je oče vsem sedanjim in že izmrlim slovanskim jezikom. Na mesto litvanskih diftongov so stopili v slovanščini prosti glasovi, litvanščina končuje besede še deloma na soglasnike, kar v slovanščini (stari) ni, katera si je ohranila. tudi nosnike in več drugih posebnosti v glasoslovji, ki jo ločijo od litvanščine.

Kot samosvoj narod so živeli Slovani bliže Azije nego Nemci in Kelti in so zasedli evropsko nižino med gornjim Donom in Dněprom, do vzhodnih obal Baltskega morja in do srednje Visle proti jugu pa do Pripeta. Od tod so se širili kasneje proti jugo-zahodu in severu. Proti jugu od njih so stanovali nearijski narodi, katere so pregnali kasneje Skythi in Sarmati.

O narodnosti Skythov so mnenja še različna. J. G. Cuno se poteguje med novejšimi posebno odločno na to, da so bili Skythi Slovani. Ali vendar dokazi do sedaj še niso dognani tako, da bi mogli soditi po njih že za gotovo; zato se tudi Krek še ne stavi odločno na to ali na ono stran.

Kdaj so zasedli naši pradedi te pokrajine, ne more se dognati natanko, ali starinska preiskavanja kažejo vendar toliko, da ti kraji za stare bronaste perijode še niso bili naseljeni. Ali ravno tu moramo poudarjati, da je zadel Krek pravo, ker opozarja na to, da najdbe bronastih, kamenitih ali drugih

stvarij niso gotove priče, da bi bili narejeni grobovi, v katerih so se našle, tudi res v teh dobah, ker je mogoče, da so se dajale tudi kesnje mrličem v grob. Jednako nahajamo še sedaj med Slovenci starih kamenitih sekir i. t. d., pa vendar ne bodo trdili starinarji, da smo še v kameniti dobi. Ravno tako se pregrešajo starinarji mnogokrat, če pripisujejo vse to, kar se je našlo, gotovim narodom, ker ravno tu manjka potrebnih kronoloških podatkov. V isti meri tudi mere črepinj in globanj ne morejo odločevati nedvojbeno, ker se jih nahaja premalo z ozirom na ogromno narodovo število, in ker so se trli nekdanji rodovi ravno po teh krajih semtertja, da ni lahko trditi, vse najdene globanje so tega ali ónega rodu. Mera sama pa že zato ne odločuje, ker kažejo mere istega naroda različen značaj.

Prvo delo, katero so opravljali naši dedi po krajih, kamor so dospeli, bilo je to, da so začeli krčiti les, sušiti močvirje in staviti svoje hramove. Koliko truda, koliko časa je trebalo za to, misli si vsak lahko sam. Zato tudi časa ni dognati. Krek sodi, da se to ni zgodilo kesnje nego v petem stoletju pred Kristom. Ali že tedaj so imeli Slovani precejšnjo omiko. O tem priča primerjajoče jezikoslovje, kjer nam kaže, da rabi vsem plemenom še isti izraz za posebna opravila. Bavili so se z živinorejo, bučelarijo, poljedelstvom. V bučelariji so postali Slovani učenci Nemcem, kar priznava sam nemški učenjak O. Schade, ki pravi: »Ni dvojiti, da je beseda (stvn. zīdal = bučelar stl. bučelari, in stvar sama (bučeloreja) prvotno slovanska. Slovani so bili prvi, ki so iskali po neskončnih lipovih gozdih svoje domovine méd bučel, ki so napolnovale v brezštevilih rojih lesovje, da so si dobavljali sladko jed in medico. Ondu so se kesnje, ko je bilo že izsekanega mnogo gozda, pečali še vedno z bučelami in so pošiljali med in vosek proti zahodu.«

Že tedaj so poznali Slovani glavno orodje za poljedelstvo, plug, lemež, gredelj, plaz, oralo, sopo in brano; poznali so že žita, katera rastejo po vzhodni in srednji Evropi: rž, pšenico, ječmen, oves in proso. Že beseda žito (iz živto, živeti) nam kaže, da so se hranili posebno s poljedelstvom. Že tedaj so mleli žito na ročnem ali na vodnem mlinu in so si nabavljali moko in so si mesili kruh (hlébu). Poznali so pa že tudi repo, sočivje, grah lečo in bob, mak in konopljo in lan, hmelj in česen. Za vsa kmetska opravila imamo besede že iz tega časa. Znano jim je pa bilo že tudi za jed meso, katero so si pekli in kuhali. Od svoje živine so si pridobivali mleko in sir. Od sadnih dreves so imeli jabelko, hruško, višnjo, črešnjo, slivo in oreh. Pili so medico, ol in vino. Z vinom so se seznanili po nemških sošedih na zahodu, čislali ga pa niso toliko kakor medico in ol. Važno je, da kaže jezik že tedaj znanje sadjereje tudi v tem, da so cepili drevje, da je požlahtnijo. Med gozdnimi drevesi so poznali tedaj že vse drevje, katero se nahaja po ónih krajih še sedaj.

Glavni opravke jim je bilo poljedelstvo, radi tega so imeli že zgodaj stalna selišča, vasi. Hiše (domb) so bile že tedaj primerno pripravljene in so kazale posebne svoje dele: vežo, pivnico, streho, slame, steno, vrata, prag, izbo, peč, mizo (stolb) in klop. Med hišo in med hlevom z gumnom je bil dvor, torej niso stanovali z živino pod isto streho. Stavili so si hiše od lesa, ker je sorodna beseda „dom“ z gotško „timrjan“ tesati. Da menda niso znali še zidati, kaže to, da za opeko ni obče domače besede; vapno jim je bilo že znano, ali samo za to, da so si belili svoje hiše.

Bojeviti niso bili, a braniti so se znali hrabro in odločno. Gradili so si gradove, napravljali si okope, branili so se z lokom, strelami, z mečem, s kopjem ali sulico, sekuro in nožem, s kijem ali z mlatom. Poznali so že ščit in šlem in oklepe (brunija).

Obitelj je bila uravnana po patriarhalčni šegi, prebivalci jedne vasi so si bili v rodu po krvi, imeli so isto ime in obče imetje. Volili so si starosto, kateri je upravljal vse, kar je zadevalo rod, daroval je bogovom, delil delo in sodil razprtije. Starosta je bil najprej oče, za njim so pa volili najpametnejšega. Po predniku so se imenovali ljudje in vas. Iz več rodov se je sestavljalo pleme, kateremu je stal na čelu zopet starosta, ki je bil vodja v vojski in je imel sicer v večjem okrogu iste pravice in dolžnosti kakor staroste v obitelji in v rodu.

Fr. Hubad.

(Dalje prihodnjič.)

V zaščičenje.

Spisal sestavitelj sodnih obrazcev, vtačenih Viktorjem Dolencem.

Na drobno moje delce priletela je tedaj kritika še predno sem vse iznesel na svetlo! Kakor me od ene strani veseli, da je to moje delce zadobilo v tako kratkem času toliko uvažanja, nemilo me je od druge strani taknolo, ne za to, da se je g. kritik nepovoljno, nego da se je v njem hudomušno, da celó preziralno izrazil, če prav je imel pomisliti, da sem jaz prvi ledino oral v tej stroci. Tolaži me vendar le to, da sem storil svojo dolžnost in da sem ravno vsled kritike dosegel svoj cilj.

Odkar nam je namreč dr. Mošetov „Pravnik“ zadremal, zavladala je pri nas na preimenitnem pravoslovnem polji grozna suša, saj razen dr. Tavčarjevega „Pravnika“ in razen državnega zakonika in deželnih ukaznikov, ni zagledala belega dne nobena pravoslovna knjižica. Tožno zares!

Svojim delcem nisem obetal nič dovršenega, povedal sem v pripomenku jasno, da vem prav dobro, da ni popolno in da je hudo oklepa nemški, oziroma italjanski duh. Povedal sem torej indirektno, da je moje

delce le slab poskus, kateri bo^{de} trebe sčasoma dovršiti. In s tem poskusom dosegel sem svoj namen. Vrgel sem plamenico v domačo streho in vzdramivši rojake iz snù poklical sem jih na delo. Naj pomečejo iz mojega delca med pleve vse, kar je v njem slabo zgrajenega, saj vršenjem čisti se pšenica.

Dozdeva se mi pa, da sodi g. kritik moje delce v marsičem krivično, da je njegova kritika še prezgodnja in ob to veže me dolžnost, da branim koliko tolikor to svoje delce.

Dokaj let bival sem med čakavci in štokavci. Ni se torej nikakor ne čuditi, da trpi moja pisava pod »vlijanjem«^e jezika hrvaškega, kar mi prav nič žal ni. Mi Slovenci smo sicer krepek, ali venderle tako majhen narod, da si prave znanstvene literature vzdržati ne moremo. Narod brezi znanstvene literature pa nima živjenja. Zaradi tega bodi nam sveta dolžnost, približevati se polaganano drugim slovanskim jezikom in izvlasti hrvaško-srbskemu in ruskemu jeziku, saj v bitnosti je jezik slovenski, hrvaško-srbski, bolgarski in ruski jezik eden jezik, in da bi pisali mi Slovenci in Hrvati svoj jezik s cirilico in sicer sè staro, zastavljam sivo svojo glavo, da bi uže davno imeli vsaj za oči jeden splošen jezik. Temu stališču ima se pripisati, da sem v delci svojem prekoračil morda granice pisave slovenske upletši v nje marsikako besedo, po vsem Slovenskem ne živočo in skrojivši marsikak stavek načinom, v slovenskej pisavi še ne običajnim.

Ogledimo si tedaj izvlasti to stran kritike. —

G. Kritik bi hotel, da rabi izraz »sodnija«^e za gericht in norčuje se ob enem z besedama: a) sodec, katera rabi meni za richter in b) kotar, katera mi rabi za bezirk. — Težko nejezikoslovcu prepirati se v jezikoslovnih stvareh, in brezi tuje pomoči gotovo podlegel bi v boji. Oprosti mi torej slavni jezikoslovec g. Fran Levstiče! da te zovem na pomoč, Tebe napisavšega o tem prelepe besede v znamenitej knjigi: »Slovenskim županom«^e. — »Sodišče«^e. Tako piše slavni ta jezikoslovec: »Nikakor se mi nij hotêlo zapisati besede »sodnija«^e, ker obrazila »nija«^e zdaj vse čiharno slovanstvo néma, razven nas, katerim je najprvo oča Marko (1781. l.) zapljúnil beséde, kakeršne so: »abotnija«^e die Thorheit, »prostinija«^e die freie Herrschaft, »zdravnija«^e die Arzenei, »lakotnija«^e die Unersättlichkeit i. t. d. (morebiti, opiráje se na beséde: »copernija, uhernija, kaplanija, kompanija), ter za njim je iz Gutsmanovega perésa (1789. l.) prišlo: »škofnija«^e, das Bisthum, »vesnija«^e die Dorfschaft, »poroknija«^e die Bürgerschaft, »prešušnija«^e der Ehebruch, i. t. d., potem iz Vodnikovega: »sodnija«^e in iz Metelkovega (na 42. strani): »gornija«^e das Berggericht; a pozneje smo poródlili nêstvor za nestvórom: »obrtinja, uradinja, colnija, stotinja«^e itd. — Vrédno bi bilo tákej barbarsčini slobo dati! Po mojem bi se za »Gericht«^e zópet vzela stara beséda »sód«^e, izrekana, kakor »pót«^e der Weg, a »Richter«^e bi zopet bil »sódec«^e, kakor je

tudi Hrvatom in Srbom še zdaj. — Temu imam pristaviti, da beseda s o d in sodec žive še dan danes prav krepko med isterskimi, ogerskimi, hrvaškimi in brkinskimi Slovenci in ker je povzdignol za obe te dve besedi mogočni svoj glas slavni naš jezikoslovec Fran Levstik, — in kaj hočemo opraviti proti temu gorostasu mi, ki smo jezikoznanstvo komaj podušali, — mislim, da je g. kritik na krivem potu.

Izrazov: »veliki« in »mali sodec« naši zakoni res ne poznajo, ali pozna jih naš narod po Istri in Hrvaškem ravno tako dobro, kakor na Goriškem »starega« in »mladega gospoda« (župnika, oziroma vikarija in kaplana). Sloveči hrvaški pisatelj A. Šenoa spisal je lepo pripoved o kaplanu nazvavši jo »Mladi gospodin« (kaplan). Oživimo, kar je dobrega v narodu! Sicer ne rabita mi samo navedena dva izraza v mojem delci, nego rabe mi tudi izrazi: kotarski ali okrajni sodec (sodnik) za »bezirksrichter« in sodni pristav za »gerichtsadjunkt« tako, da si lahko vsak izbere, kar mu bode više po vseči.

Slavni g. Fran Levstik je gotovo sovražnik vsake mešanice in v znamenite svoje knjige ne bi bil vsprejel besed, ki niso slovenskega porekla. In glej, v njegovej slovnici: »die slovenische Sprache nach ihren Redetheilen« bereš na 10. strani: »Kotar« bezirk, v knjigi: »Slovenskim županom« na 181. strani: »Okraj — kraja, m., Bezirk; der Bezirk; najbolje bi se reklo: kôtar — tara«, staroslovenski: »kotarù« m. die Umgrenzung; srbski »kotar« die Umfriedung.

Božidar Raič v Vestniku šte. 10. stran 161. od 1876. leta razjasnuje vprašavno besedo trde, da je sestavljena iz ko + tor ter da pomenja fines. Kadar suše goriški Slovenci senó, spravljajo je v »kolač«, Dolenjci pa v »kotar«. Ta beseda je tedaj naša, kakor je naša: »tornik« der bothe (cursor). Hrvatje imajo: »kotarski súd« (судъ) in ne vem, zakaj ne bi se pisalo v slovenskem: »kotarski sôd« (судъ)? Želeti je to tem bolje, da zadobode ta izraz splošno veljavo, ker stanujo v nekaterih sodnih kotarih, n. pr. pod Gradom in v Bolzetu Hrvati in Slovenci.

2. »Tožbo naperiti« dozdeva se mi manji germanizem, nego g. kritikov »tožbo podati«, kar znači prav za prav: die klage zu protokoll geben. Beseda »naperiti« je Slovencem domača beseda po vsem Goriškem. Čujmo, kaj piše o njej sloveči naš pisatelj Fran Erjavec v Letopisu slovenske Mažice od 1883. leta na 215. strani: »Naperiti, naperim, v. pf. Ansetzen, anfangen, richten. Naperiti iglo = einfadeln. Luče na Štir. — Naperiti nogavico = splesti nekoliko začetnih vrst, da potem drug, ki še ni tako ume talen v tem delu, lahko dalje plete. Rihenberg. Naperjavati, naperjavam v. impf. Jemanden aufstacheln. Poprej ga je naperjavaj na pravdo, a potem je pričal proti njemu.« — Na Krasu rabi ta beseda sploh za: die Klage

anstrengen, die Execution einleiten. Ta beseda služi tudi Rusom in pomenja v njih jeziku: gegen etwas andrängen; einem (heftig) zusetzen.

3. Pisava: obravnavanje na mestu obravnavanje mi je ušla po prepisovalčevem peresu tudi pri popravljani. G. kritik pravi, da bi se primerno glasilo: »razprava« za abhandlung, »obravnavava« pa za verhandlung, a meni dozdeva se, da bi primernejše bilo ravno obratno.

4. Vsi naši slovničarji uče, da spadajo v drugo vrsto vsi glagoli z vrstno spono *ni*, oziroma *no*. Ker je prvotna spona *no* ohranila se pri vztočnih Slovencih, ker ta spona tudi drugim Slovencem ni neznana in ker se ta spona vjema z vsemi drugimi slovanskimi jeziki, ima gotovo prednost pred spono *ni* in je tudi opravičena moja pisava: vgasnôti, vrnôti i. t. n.

5. Trpna oblika glagola, katera mi pogostoma rabi, ne vgaja ne g. kritiku, in morda tudi slovenskemu uhu ne, a pomisliti je trebe, da se času primerno prilagoditi mora tudi slovenski jezik drugim evropskim in izlasti slovanskim jezikom. Takej pisavi podlegel je vrli Čeh, podvrgel se je čili Hrvat in udal se jej je celó mogočni Rus, in zaman bi se mi upirali mogočnej tej reki. Tako bi se na priklad: »die sitzung wurde geschlossen« reklo po italijanski: »la seduta venne (fù) chiusa«, po česki: »Sežněn bylo zavřeno, po ruski: »zasiedanije bylo zakrito«, po hrvaški: »siednica bijaše zaključena«, in ne vem, zakaj ne bi se moglo reči tudi po slovenski: »razprava je bila završena«? — Pred meseci vršila se je pri c. kr. kotarskem sodu sežanskem glavna razprava z dvema beneškima Rezjanoma. »Tebie ne bješe menjà vredit« (du hättest mich nicht beleidigen sollen), rekel je pri tej priliki Rezjan Rezjanu. Zapisal sem ob to v svojej knjižici na enem mestu omenjeni aorist beše, nu samo zato, da se ne pozabode. Ogerskim Slovencem rabi ta aorist še vedno.

To isto velja tudi glede nekaterih germanizmov. Vsi naši zakoni pisani so v nemškem jeziku in zaradi tega ne otresemo se še dolgo dolgo ne germanizmov in to tem menje, ker so pridobili uže grajansko pravo kakor pri Česih, Hrvatih in Rusih. »Nepremičnine nahodeče (nalazeče) se« je isto tako germanizem kakor g. kritikom nasvetovani: nepremičnine »nahajajoče se« in vsi ti germanizmi zadobodo grajansko pravo, ker »vpisati« znači einschreiben in ker ta izraz ne more povsod rabiti za nemški: »vorkommen«, ali za italijanski »riportare«. Ne bodimo preozkosrčni, saj ni ne tolika nesreča ne sramota, ako imamo tudi v bukvah kako tujko, brezi katere dan denes ni, pa tudi biti ne more noben jezik, kolikor jih ljudje govore po vsi široki zemlji (Prim. Novice od 1858. leta št. 204.)

6. Na kolikor se dostaje glagola bivati sem pa menda nevedi v resnici predaleč segel. Za svojega službovanja na »klasičnej« zemlji latinskeje v Vodnjani zahajal sem često v sosedno pravoslavno črnogorsko naselbino Peroj

ne samo k slovanskej službi božje, nego tudi na kupico dobrega vina. »E gospodine sudče! rekel bi mi pri kakej prilici stari Kosta Vučetič, »zlo po onu kuću; kuća ne biva pometena, posledna ovca biva izvučena iz ovčaka, inkanat biva accordan (dozvoljen)« i. t. n. Opirajoč na narodno to govorigo, ker sem v slovanskem prevodu reda kazenske pravde naletel na besedo: »sum biva vtrjen« in ker sem bral tudi v ruščini stavek: »Tiem ne menice my slyšim ot samih gubernatorov, čto oni byvajut stiesneni v svojih razporjašenijah«, mislil sem, da bi se n. pr. stavek: »es wird bewilligt«, »viene accordato« dobro slovenil tako: »biva dovoljeno«; — ker sem pa se sčasoma preveril, da ta pisava ni še v zakon zvedena, sem jo tudi popravil koncem knjižice v primetbi. Ni pa nikakor ne res, kakor uči g. kritik, da se ima dejanje vršeče se v presentu, izražati dovršnim glagolom, kajti dovršni glagoli imajo sicer obliko presenta, ali njih pomen je futuren. Ako rečem tedaj n. p. »sodnik dovoli« znači to ne: »der Richter bewilligt«, temveč: »der Richter wird bewilligen«.

(Dalje prihodnjič.)

L I S T E K.

Nove knjige slovanske. — *Koroške bukvice* slovanskemu ljudstvu v podak in kratek čas izdaja in zaklada *Filip Haderlap*, Jurjev, I. snopič. Tiska J. R. Bertschinger v Celovcu 1887, 16, 32 str. Cena 15 kr. Pisatelj sam piše v predgovoru: »Slovenci radi prebirajo kaj lepega, kratkočasnega ali podučnega. Zato sem se namenil, skrbeti jim za tako berilo in začel izdajati „Koroške bukvice“. Prinašale bojo pripovedke, pravljice, povesti, pesmi, smešnice, gospodarske svete in sploh reči, ki človeka kratkočasijo, ali mu pamet bistrijo, ali srce požlahnujejo, ali mu v vsakdanjem življenju dobro svetujejo. S *politiko* se „Koroške bukvice“ ne bojo pečale; za tisto so časniki, katerih se Slovencem ne menjka. Slovenci imamo še malo lepoznavskega berila. Kdor hoče tedaj kaj storiti za omiko slovanskega ljudstva, naj me podpira s primernimi spisi, pa tudi s pridnim naročevanjem. Kaj bi pomagalo, ko bi „Koroške bukvice“ prinašale še tako lepe reči, pa bi ne našle potrebne denarne podpore? Sčasom bi moralo vse zopet zaspati.« — Namera Haderlapa je hvale vredna. Knjižica prinaša nekoliko narodnih pripovedek, smešnic in začetek izvirne povesti: »Usmilite se ubogih«. Mi bi knjižico prav radi priporočili, da pisatelj ni imel nesrečne misli s »Koroškimi bukvicami« širiti tudi neslani svoj pravopis, katerega je prejšnja leta ponujal že po nekem ljubljanskem časopisu, pa nobeden ni maral zanj. Članek »Nijekaj kraetkih besedy o novem pravopysu« in »Dvie božyčni peisni, swožeani v iječl I. 1883.« so knjižici prav nepotreben dodatek. Nikar ne begajte koroških Slovencev in ne cepite jih od svojih drugodeželskih bratov z nesrečnimi novimi abecedami!

— *Jugoslovani v zlati Pragi in slavnem Velegradu.* Potopisne črtice. Svojim sopotnikom spisal *Vekoslav Vakaj* (pri Sv. Ani v Slov. Goricah, pošta Mureck). Natisnila tiskarna sv. Cirila v Mariboru 1886, m. S. 128 str. Cena 45 kr. pri pisatelji ali pa v Cirilovi tiskarni v Mariboru. Pisatelj nam podrobno in na široko opisuje v preprosti be-

sedli znano potovanje slovenskih romarjev l. 1885. v Prago in na Velegrad. Knjiga bi se boljše brala, ko bi pisatelj ne vrtel na vse strani tako silovito svoje kadilnice, in ko bi nam bil opisal z nekoliko manjšim navdušenjem popotne svoje spomine. Nil nimis!

Slovenski pisatelji Liška, Linšker in Cingermajer. Prijatelj nas je opozoril na članek »Die slovenische Literatur«, ki je bil lansko poletje natisnen v graški »Tagesposti« (št. 209. ad 214 in 215). Ne spada sicer v naše področje zavračati mnogovrstne napade, s katerimi omenjeni graški list osrečuje Slovence, toda napominjani članek je tako izboren po svoji obliki, po svoji temeljitosti, kakor tudi po svoji očitno razodeti nameri, da nam bodo bralci našega lista gotovo hvaležni, ako jih vsaj površno seznanimo z njegovo vsebino. Pisatelj njegov si je izbral plemenito nalogo dokazati: prvič, da je vsa slovenska književnost beraška; drugič, da so slovenski pesniški in leposlovní proizvodi, zlasti pa Jurčičevi spisi, polni fanatizma proti nemštvu; tretjič, da je večina slovenskih najboljših pisateljev nemškega pokolenja, *nemškega* rodu, ki so uskočili v slovensko slovnico, in da se vsa književnost slovenska izkadí v prazni nič, kadar Nemci dovčé svojo »deutschnationale Erziehung« ter s tem Slovincem zmanjšajo in ubranijo »den Uebertritt neuer Ueberläufer und damit neuer Führer.«

Vsa slovenska književnost, pravi pisatelj, šteje dandanes natanko 1935 knjig, nič menj in nič več, in to največ prevodov, kajti vse izvirne knjige slovenske lahko še dandanes v robec zavežeš in nosiš s seboj. Raca na vodi! misliš sem si, ta pa zná! Odkod vé to natančno število? Po dolgem ugibanju sem jo pogodil. Temeljiti učenjak je imel v rokah letopis »Matica Slovenske« za leto 1885. in tam je v Tomšičevi »Bibliografiji slovenske« na 391. strani našel številko 1935. Misléč, da so v tej bibliografiji štete slovenske knjige od Trubarjevih časov sem, oprjel se je ta najnovejši bibliograf slovenski številke 1935, ne vedoč, da je toliko knjig v Slovincih prišlo na svetlo samó od leta 1868. V številih ta mož sploh ni izbirčen in jedna ničla več ali menj mu ne dela preglavice; tako n. pr. trdi, da ima »Mohorjeva družba« 2900 družbenikov. — *Bohoričeva* slovnica je bila »bis vor zwanzig Jahre« jedina slovnica slovenska. Za Bohoričem je prišel takoj *Janežič*, in za njim lansko leto *nekdo drug* (Šuman), ki je spisal slovnico, »welche den Vortheil bietet, die slovenische Jugend mit den wesentlichsten Verschiedenheiten anderer slavischer Dialekte, mit dem tschischen, dem serbischen und croatischen und selbst mit etwas Russisch bekannt zu machen«. Kakor vidimo, ta mož ne zna ne za Hyppolytovo, ne za Gutsmannovo, ne za Zelenkovo, ne za Kopitarjevo, ne za Metelkovo, ne za Murkovo, ne za Potočnikovo, ne za Navratilovo, ne za Levstikovo, ne za Končnikovo, ne za Sketovo, ne za Miklošičevo slovnico; pač pa zna nekaj drugega — namreč denuncirati! — »Matica« izdava same prevode, kateri se delajo »auf Bestellung«; njene knjige so pisane v nerazumljivem novoslovenskem jeziku, ko so ga iz »političnih ozírov« na novo skovali in »umetnalno« zveržili iz hrvaščine in srbsčine. — *Vodnika* štejejo Slovinci zaradi njegovih národnih, nemškemu ukusu »prerobatih« pesmij »und wegen eines übersetzten Kochbuchs zu den Dichterheroen«. — Škofa *Irena* preslavljajo dandanes Slovinci samó zato, »weil er, ein fanatischer Streiter der Kirche, mit andersgläubigen Priestern auf der Kanzel raufte, ketzerische Kirchen in die Luft sprengen und gar Friedhöfe demolieren liess.« — Ves razvoj sočasne književnosti naše se opira na nemško-slovenski slovar, katerega je leta 1860. spisal *Cigale* (italienischer Abstammung) s pomočjo trinajstih sotrudnikov, med katerimi je bilo sedem — Nemcev (»sieben deutsche Namen«). Knjigo je založil škof Wolf, »dieser Mann aus deutschem Blute« — in zdaj šele so mogli slovenski književniki pričeti glavno svoje delo — *prestavljanje*. In tako dalje cum gratia in infinitum!

Za oznanjevalce národnega fanatizma med mladino šteje pisatelj pred vsem prof. Trdina (sein Jugendbildner), Trstenjaka, Rutarja, naš »Zvon« in napósled Jurčiča. G. Trdina si zaradi tega najbrž ne bode belil glave; g. Trstenjaka in prof. Rutarja zategadelj prištevati k národnim fanatikom, ker je prvi raziskával venetsko in keltsko, drugi langobardsko zgodovino — to je tako neslano, da ni vredno o tej preprosti denunciaciji izgubljati kakšne besede. Kar se tiče našega lista, izrekli smo že večkrat slovéno in znova izjavljamo spet danes, da »Ljubljanskega Zvona« ne izdavamo niti za otroke, niti za nesamovlastne mladiče, ampak za odrasle pametne ljudi. Ako je naš list zašel v kakšno »Schülerbücherei«, tožite tiste, ki so odgovorni za to, nas pa pustite z mirom! Da bi pa zategadelj, ker morebiti kdaj na kakešen koli način »Ljubljanski Zvon« pride v roke nezreli deklici ali mlečnozobemu mladeniču, morali uredovati svoj list po tistih načelih, po katerih se ureduje »Vrtec« ali »Knjižnica za mladino«, tega ne more, tega ne sme nihče zahtevati od nas; kajti ako bi si nalágali take ozire, potem bi nobena literatura nikoli ne prišla iz otročjih povójev. Takih zahtév tudi še nismo slišali nikjer, pri nobenem národu, samó nam Slovencem hoté ž njo zvezati roke in zamašiti usta. Kako piše Lessing ali Schiller, Shakespeare ali Góthe, in vendar so vam evangelij in silite nedorastle dijake, da jih morajo prebirati ter vam pisati o njih poročila! Tam je gotovo desetkrat več strupa v jedni sami dramí, n. pr. v Góthejevem »Gótzu« nego v desetih »Zvonovih«. Národní fanatizem pa more najti v našem listu samó tisti, kateremu je že jedino Slovenec biti podgovani gréh, katerega ne izbriše nobeden zakrament. In čudna doslednost, napominjani pisatelj govóri v svojem članku ves čas o »deutschnationale Erziehung«, nas pa pita s fanatiki in šovinisti, če hočemo storiti kaj za národno zavédnost! Jurčič je bil zadnje čase res fanatičen, kar je pokazal zlasti v svojem »Tugomeru«. Ali pa veste, kje se je naučil tega fanatizma? Od Nemcev, od najizbornejših sočasnih nemških pisateljev! Pisalec teh vrstic je dobro opazoval Jurčičev preobrat v tem oziru. Kdor čita povesti, katere je spisal Jurčič pred letom 1870., gotovo mi pritegne, ako rečem, da so v politično-národnem oziru indiferentne. A prišlo je leto 1870., ki je porodilo nemško moč in slavo, a vzmožilo tudi nemško ošabnost in prešimost. Dogodki tega leta in njih posledice so silno vplivali na dovezetnega Jurčiča. Videl je, kako so najboljši romanopisci in pesniki nemški kar čez noč izpremenili se v pionirje nemške ideje; vsaka nedolžna pesem, vsaka novela je bila postavljena na národno stališče ter je imela očitno razodeto tendenco, zanesti národno nemško zavest v najširje národove kroge. »Vidiš,« rekel mi je večkrat v začetku sedemdesetih let, »tako moramo pisati tudi mi, kakor pišejo ti Nemci. Ti znajo!« Tiste čase je dobil Jurčič v roke tudi G. Freytagov klasični roman »Soll und Haben« in druge iz nemške preteklosti zajete povesti tega slavnega pisatelja. Znano je, kako Freytag zlasti v prvem romanu slika in grdí Slovanstvo. To mu je sama lenoba, nesnaga, zapravljivost! Spominjam se, kako je zanimal Jurčiča ta roman. »Ako je nemški pisatelj svetovne slave v svojem romanu tak slavofag, zakaj bi mu jaz ubogi Slovenec ne smel vračati njegovih zabavljíc z enakimi?« Prišla je Jurčiču tista leta slučajno v roke í zgodovinska knjiga »Wendische Geschichten aus den Jahren 780 bis 1182 von Ludwig Giesebrecht«, iz katere je zajel svojega »Tugomera«. Giesebrechtova knjiga je živa povest slovanskega mučeništva in nemškega nasilstva ob Labi v srednjem veku. »Ako hočeš, da te Slovan uboga, dati mu moraš žrti sená ter ga tepsti kakor osla!« piše celó meziborski skof Thietmar, zgodovinopisec teh časov. Ako je imel ta sveti mož takšne nazore, no, potem si lahko mislimo, kako so delali s polabskimi Slovani nemški cesarji ali Henrik Lev in Albreht Medved! Ali se je potem čuditi, da je Jurčič, napojen iz istih nemških knjig s takim duhom, v svojem »Tugomeru« udaril na struno, ki zdaj tako neprijetno brni, baš nemškemu ušesu? Vrhu tega je pokojni Jurčič v

vsakdanji politični borbi predobro spoznal nemško vrlino, za katero nam baš tudi »Tagespoštin« pisatelj podaja tako klasične dokaze, kar je močno vplivalo tudi na njegovo pisateljsko delovanje.

Zlasti klasičen pa je naš mohikanec s svojim dokazom, da je večina dozdanih slovenskih pisateljev — nemškega rodu.

Dvoje je tu vzeti v poštev. Prvič ni še vsak človek, ki nosi po svetu nemško ime, že istinit Nemec, niti ni vsako selo, ki slóve nemški, naseljeno z Nemci; saj vemo, kaj je zagrešila baš v tem oziru ali nevednost ali zloba. Saj še ni dolgo tega, kar ste nam iz Plaveža naredili Bleiweissa, iz Kraljiča Greulicha, iz Beliča Welicha, iz Kragulja Kragla, iz Sinje Gorice Schweinsbüchel, iz Družinske Vasi Gesindeldorf, iz Račjega Rappelgeschiesch itd. itd. Drugič, nahajajo se med pisatelji vseh národov tudi tuja imena, in med istimi Nemci znamo veliko pisateljev s slovanskimi in zlasti romanskimi imeni. A kdo jim bode očital njih inozemski rod? Bavarski in tirolski kolonisti, ki so se v srednjem veku naselili po Gorenjskem, zdavnaj že nimajo v sebi niti jedne kaplje nemške krvi; od vsega nemštva jim je ostalo samó nemško ime in te ljudi delati zdaj za Nemce, zdi se mi tako smešno, kakor bi hoteli mi Pruse in Meklenburžane reklamovati za Slovane! A to ne moti našega Tevtovca! On našega Preširna izvaja iz starovisoke nemščine (»Pre-scher, Brescher, ahd. Brozzo, von brort = Pfeil«). Tavčar (»Tütscher, in Westphalen heute noch als Familienname Tütscher«), Šuman, Wiesthaler, Žemlja (»Semmel«), Kragelj, Žakelj (»Soukel«), Stegnar (»Stegener«), Cegnar (»Segener«), Koblar (»Kobe = Käfig«), Koder (»vom mhd. kóden = reden«), Rahné (»ahd. Ragano = Rathgebere«) itd. so mu pristni Nemci, zato je pa Valjavec »ein Croate« (kaj poreče Matija Kračmanov?), in »rodoviti« Lapajne »zum Theil französischen Ursprunges«.

Toda dovolj! Samó jedne stvari ne morem zamolčati, ker prejasno osvetljuje vso ogromno temeljitost tega najnovejšega slovenskega književnega zgodovinarja. Med slovenskimi pisatelji našteva mož tudi te tri: Cingermajer (»Singermaier«), Liška (»die Verkleinerungsform von Lisch = Luzzo, der Nebenform für Hluodwic«) in Linsker (»Kosename für Lindolf«). Časih sem si domišljal, da vsaj nekoliko poznam slovensko književno zgodovino; a ko sem bral imena teh treh slovenskih pisateljev, uvidel sem, da je kar nič ne poznam; kajti slovenske pisatelje Cingermajer! Liška! Linsker! ki so tako slavni, da jim je »Tagespošta« posvetila tri dolge feljtone in da jim pisalec feljtonov ta imena z vso korenito učenostjo profesorja germanista tolmači iz same stare in srednje visoke nemščine, te slavne tri pisatelje slovenske sem pozvedel šele iz »Tagespošte«. Samó to me je tolažilo v nevednosti moji, da niti Šafařík, niti Marnov »Jezičnik« ne poznata teh imenitnih gospodov: Cingermajerja, Liške in Linskerja! A na svetu morajo vendar biti, kako bi drugače nemški učenjak mogel o njih pisati dolge razprave? In bogme, res živé! Starodavno mesto Kranj je tako srečno, da hrani med svojim ozidjem te imenitne tri možake in meščani kranjski si gotovo niso nikdar mislili, da bodo baš oni kedaj slovenskemu národu poklonili tri tako slavne pisatelje, kakor so Liška, Linsker in Cingermajer. — A bodimo resni!

Leta 1881. se je v Kranji osnoval literarno-zabavni klub, čigar člani so bili, kakor piše »Ljubljanski Zvon«, letnik 1881., na 782. stráni nastopni gospodje: Frouke, Pirckar, Linsker, Liška, Berne, Pestimajd, Ičmen, Cingermajer, Državnik. Kdor pozna kranjske razmere, temu se ni treba dosti truditi, da iz teh dovtipno zloženih imen bere znane gospode: Franke, Pirc, Karlin, Škerlj, Škaberne, Pezdíč, Majdič, Mencinger, Dr. Šavnik.

Gospodje Liška, Linsker, Cingermajer so člani literarno-zabavnega kluba, natisnjeni v »Zvonu«, ni vrag, da bi ne bili fanatični pisatelji slovenski, kar v »Tagespošto« ž njimi! tako najbrž si je mislil naš koreniti germanski učenjak. Mož ni vedel, kako grozno

se je spekel pri tem. Ta učnost njegova je pa tudi jasen dokaz, da so vse njegove dedukcije o slovenskem slovstvu — pisan ništre. Iz usmiljenja ne imenujemo pisateljevega imena. Saj zaradi tega, kako „mit wenig Witz und viel Behagen“ zabavlja „Jugendbildnerjem“, kakor so n. pr. Šuman, Wiesthaler, Šuklje, Žakelj, Rutar, Kragelj, Levec i. dr. vsak s prstom lahko pokaže nánj. Škoda črnila in papirja!

„Kdaj izidejo zopet Drobtnice?“ — »Kakor hitro se zopet zadosti gradiva nabere.« S tem upanjem izšel je zadnji — dvajseti — letnik »Drobtnice« med slovenski svet l. 1869. iz rok zadnjega svojega urednika, preč. gosp. kan. Fr. Kosarja. A mnogi zadržki, največ obilna opravila urednikova, ovirala so nadaljevanje »Drobtnice«. Bilo je to v veliko škodo našemu slovstvu, v škodo našemu národu. Branje »Drobtnice« je našemu ljudstvu tako ljubljeno, kakor le malokatero druge knjige, pisal je zadnji urednik, in to ni bilo resnično samó pred dvajsetimi leti, ampak je še vedno. »Drobtnice« so še vedno slovenskemu národu izmed vseh knjig skoro najbolj priljubljene: bere jih staro in mlado, bere jih zlasti učeča se mladina, berejo jih v kmetskih hišah; le škoda, da jih je tako težko dobiti na posodo, še teže pa na prodaj. Odbor »Kat. družbe« za Kranjsko je sklenil dné 13. pr. m., da bode izdajal in nadaljeval »Drobtnice« na mesto »Glasov« in je njihovo uređovanje, kakor dosedaj »Glasov«, izročil dr. Fr. Lampetu v Ljubljani. Ker so nekdanje »Drobtnice« zlasti zaradi *raznoverstnih* spisov tako zanimive in priljubljene, zato prosi novi urednik uljudno in ponižno vse prijatelje nekdanjih „Drobtnic“, te najlepše cvetke Slomškove, da bi pomagali s svojimi spisi nadaljevati dostojno tako koristno delo. „Drobtnice“ so postavile mnogim možem spomenik, ki jih je otel pozabljivosti, in nam kliče glasno: Slovenci, take može posnemajte! *Životopisov* si želé v prvi vrsti tudi nove „Drobtnice“ in poleg teh žele si mičnih *pesmic* in nedolžnih *kratkočasnic*, *pripovedij* in *priliek*, pa tudi *poučnih spisov*, zlasti o *vzgoji*. Naj bi duh pokojnega slovenskega vladike in učenika, duh Slomškov, obudil mnogo prijateljev tudi novim »Drobtnicam«, da bi mogle kmalu razveseliti in poživiti milo našo domovino! Doneski, vprašanja in nasveti naj se blagovoljno pošljejo za letošnji tečaj imenovanemu uredniku vsaj do konca aprila.

Ruska književnost. Pod uredništvom P. A. Efremova začno v kratkem v zalogi V. V. Komarova v Peterburgu zbrana dela Puškinova pod naslovom: »Polnoe sobranie sočinenij A. S. Puškina«. Obsezala bodo sedem zvezkov po 3 rublje. — V Parizu je prišla na svetlo francoska zgodovina ruske literature L. Sichlerja pod imenom: »Histoire de la litterature russe depuis les origines jusqu' à nos jours.« Založnik je Dupret, cena 3 franke 50 cent. — Paul Viskovatov, profesor ruske literature v Derptu je spisal za Meyerjev naučni slovník (III. izdaje) obširen članek o ruski književnosti. To delo je prišlo sedaj tudi v posebnem natisku že drugič na svetlo pri Karovu v Derptu z naslovom: Paul v. Wiskowatow, »Geschichte der russischen Literatur in gedrängter Uebersicht. Ein Leitfaden nebst bibliographischen Notizen mit besonderer Berücksichtigung der neueren Literatur.« 48 str. cena 1 marka 20. Delo nam podaja glavne stvari. Le škoda, da pisatelj knjige ni razširil nekoliko in dodal najnovejših del in pisateljev. — Dr. P. J. Pášino napisal je knjigo »Po Indii« (Peterburg 1886), v kateri opisuje, kako je potoval preoblečen kot mohamedan po Indiji in kako se mu je posrečilo priti v kraje, kamor doslej še ni bil prodrl noben Evropec. — »Polnoe sobranie sočinenij J. S. Aksakova. III. zvezek. Moskva 1886. Ta knjiga zbranih Aksakovih del obseza njegove razprave o poljskem in o židovskem vprašanji. To delo kaže, da pisatelj ni bil tak neprijatelj Poljakom, kakor ga opisujejo njegovi nasprotniki. Zoper židove se pa izraža, ker po njegovem mnenju ne more trpeti sedanja civilizacijla nadvladanja njihovega posebno v denarnih stvareh.

Š A H.

Ureduje JANKO KALAN v Velikih Laščah.

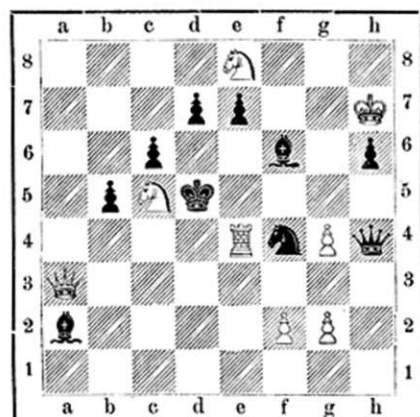
XXXIII. naloga.

Zložil JOSIP POSPIŠIL v Pragi.

Gaslo: — i bi klánie, i bi parubánie — e.

Prisojena jej je bila prva cena v prvem českem mednarodnem turnirju »Českega spolka šahovnega«.

Črni.

Beli.

Beli naredi mat v 3 potezah.

8. partija

igrana na mednarodnem šahovnem shodu v Londonu v 27. dan julija 1886. l.

Italijanska partija.

Beli.

Gunsberg.

1. e2—e4
2. S g1—f3
3. L f1—c4
4. d2—d3
5. L c1—e3
6. S b1—c3
7. D d1—d2
8. o—o—o
9. d3—d4
10. S f3—g5¹⁾
11. d4×e5

Črni.

Zuckertort.

- e7—e5
- S b8—c6
- L f8—c5
- S g8—f6
- L c5—b6
- d7—d6
- S c6—e7
- e7—c6¹⁾
- L b0—a5
- d6—d5
- S f6—g4²⁾

12. e4×d5
 13. D d2×e3
 14. D e3×c3
 15. D c3—g3
 10. L c4—d3³⁾
 17. S g5—h7
 18. c2—c4
 19. S h7—f6†
 20. S f6×e8
 21. a2—a3
 22. f2—f4
 23. L d3—c2
 24. T d1—d6
 25. f4—f5
 20. D g3—f4
 27. T d6×h6†
 28. T h6—h3
 29. D f4—h4
 30. f5—f6
 31. e5×f6
 32. T h3×b3!
- S g4×e3
 - L a5×c3
 - S e7×d5
 - o—o⁴⁾
 - h7—h6
 - T f8—e8
 - S d5—b4
 - K g8—h8
 - D d8×e8
 - S b4—a6
 - S a6—c5
 - L c8—e6
 - b7—b6
 - L e6×c4
 - L c4—b3
 - K g8—h8⁶⁾
 - L b3×c2
 - K g8—f8
 - g7×f6
 - S c5—b3†

Črni se podá.

Opomnje.

1) Nedobra poteza; bolje bi bilo Se7—g6 ter potem na 9. d3—d4, Dd8—e7.

2) Branéca in h krati napadajoča poteza. Črni ne sme zdaj rokirati zavoljo 11. d4×e5, d6×e5; 12. Dd2×d8, La5×d8; 13. Sg5×f7.

3) Ako Sf6—e4, igra beli: 12. Sg5×e4, d5×e4 (ali d5×c4); 13. Dd2—e2 in potem 14. Se3×e4 oziroma Se3×d6 ter je na boljsem. Potegne li črni 11. ... d5×c4, nadaljuje beli: 12. Dd2—d8†, La5×d8; 13. e5×f6, g7×f6; 14. Td1—d8†, Ke8—d8; 15. Sg5—f7†, Kd8—e8, 16. Sf7×h8 itd.

4) Ako h7—h6 sledi: 16. Sg5—e4, 17. f2—f4, 18. Se4—d6 itd.

5) Izborna poteza! Ako potegne črni g7—g6, odločuje za belega 17. c2—c4 in 18. Ld3×g6.

6) Ako črni vzame turen, sledi: 28. Df4×h6, Kh8—g8; 29. f5—f6, Sc5—e6; 30. D h6—h7†, K g8—f8. 31. Dh7—h8 in mat.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četr let 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec.

Uredništvo in upravništvo v Ljubljani, v knežjem dvorci v Gosposkih ulicah, 14.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.